

# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Andra kammaren.

Nr 43.

Tisdagen den 3 juni.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 27 nästlidna maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 32 och 33 samt statsutskottets utlåtanden och memorial nr 122—132.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 133, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen m. m. blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 4.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 9, sammansatta stats- och bankoutskottets memorial nr 8, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 10, bevillningsutskottets memorial nr 54, sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1, bankoutskottets utlåtanden nr 63—65 och 70, första lagutskottets utlåtanden och memorial nr 40—44 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 34, 35, 38 och 41.

§ 5.

Vidare föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 72, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande väckta motioner om anslag till upprätthållande av den vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt bedrivna praktiskt vetenskapliga verksamheten.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 6.

Slutligen föredrogos, men blevo åter lagda på bordet jordbruksutskottets utlåtanden nr 73—75 och särskilda utskottets memorial nr 3.

*Andra kammarens protokoll 1924. Nr 43.*

## § 7.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att först bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens plenum måtte uppföras *första lagutskottets utlåtande, nr 41*, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 4 § rättegångsbalken m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; därefter *samma utskotts utlåtande, nr 40*, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återköpsrätt till fast egendom m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, vidare *samma utskotts utlåtande, nr 42*, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels lagstiftning rörande upplåtelse med åborätt av jord utav krono- eller ecklesiastisk natur, dels ock ordnandet av kreditgivning åt innehavare av med åborätt upplåten jord; härefter *samma utskotts utlåtande, nr 43*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss panträtt i spannmål; vidare *särskilda utskottets memorial, nr 3*, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande de i särskilda utskottets utlåtande nr 2 framlagda förslag dels angående försvarsväsendets ordnande och dels till värnpliktslag; därefter *statsutskottets utlåtande, nr 128*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statskontoret, kammarrätten, riksräkenskapsverket och allmänna civilförvaltningens lönenämnd jämte i ämnet väckta motioner; därefter *sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 10*, i anledning av en utav Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statskontoret, kammarrätten, riksräkenskapsverket och allmänna civilförvaltningens lönenämnd föranledd motion; samt därefter *andra lagutskottets utlåtande, nr 34*, i anledning av väckta motioner dels med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m., dels ock om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utvidgning av tillämplighetsområdet för den nuvarande lagstiftningen i ämnet.

Härjämte tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att sist bland två gånger bordlagda ärenden måtte uppföras *andra lagutskottets utlåtanden, nr 35*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 8:o i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, nr 38, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal, och nr 41, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande av en organisation för handläggning av de sociala jordärendena, allt i av mig nu nämnd ordning.

Denna hemställan bifölls.

## § 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt viss nordiska museets och livrustkammarens personal;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter jämte en i ämnet väckt motion;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa vintillverkare samt vissa medlemmar av vindragarlaget i Stockholm;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1924—1925 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner jämte en i ämnet väckt motion;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden; och

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden;

från bevillningsutskottet:

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av tull å vissa frövaror m. m.;

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923, angående om-sättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker m. m.; och

nr 277, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring i postavgiften vid postabonnemang å tidning jämte en i ämnet väckt motion; samt

från riksdagens kansli, nr 242, angående åtgärder för hävande av pantlånerörelsens sociala nackdelar.

## § 9.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets memorial, nr 34, i anledning av en inom andra kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande anslag till flottans ersättningsbyggnad;

nr 135, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för färdigställande av vissa utav Södra Sveriges Statsarbeten påbörjade arbetsföretag, dels väckta motioner om anslag för arbetslöshetens bekämpande m. m.;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till vägunderhållet på landet; och

nr 137, i anledning av första kammarens återremiss av statsutskottets utlåtande nr 121 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare vid statens bakteriologiska laboratorium m. fl.;

sammansatta stats- och första lagutskottets memorial, nr 11, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl.;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 5, i anledning av väckt motion om anslag till förhöjning av vissa livräntor; och

nr 12, angående ersättning åt sammansatta stats- och andra lagutskottets tjänstemän och vaktbetjäning;

bankoutskottets utlåtande, nr 71, angående vissa ändringar i bankoreglementet m. m.;

första lagutskottets memorial, nr 45, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återköpsrätt till fast egendom m. m. ävensom i anledning därav väckta motioner, dels ock väckta motioner angående lagstiftning rörande upplåtelse med åborätt av jord utav krono- eller ecklesiastisk natur samt angående ordnandet av kreditgivning åt innehavare av med åborätt upplåten jord;

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående social arrendelag;

nr 37, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående framläggande för riksdagen av förslag till lag om tvångsavlösning av arrendejordbruk;

nr 39, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning om expropriation av jord såväl för bildande av nya jordbruk som för bostadsändamål;

nr 40, i anledning av väckta motioner angående förslag till dels vanhävdslag dels ock lag om skydd för åbyggnader å jordbruksfastighet;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för vissa marinen tilldelade värnpliktiga från viss tjänstgöringsskyldighet;

nr 43, i anledning av väckta motioner om skrives till Kungl. Maj:t med anhållan om utarbetande av en lagstiftning om driftsnämnder;

nr 44, angående arvode åt t. f. revisionssekreterare Seve Ekberg, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; och

nr 45, angående arvode åt revisionssekreteraren Ragnar von Koch, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av viss fråga;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av väckta motioner om användande av genom importavgifter för vissa slag av frö inflytande medel till växtodlingens främjande;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1924—1925 för viss personal inom den civila statsförvaltningen i vad rör nionde huvudtiteln; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg åt vissa professorer m. fl., tillhörande under nionde huvudtiteln uppförda verk och myndigheter jämte i ämnet väckta motioner; samt

särskilda utskottets memorial, nr 4, angående ersättning åt dess tjänstemän m. fl.

#### § 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 e. m.

In fidem  
Per Cronvall.

## Onsdagen den 4 juni.

Kl. 11 f. m.

### § 1.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 34 och statsutskottets utlåtanden nr 134—136.

### § 2.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 137, i anledning av första kammarens återremiss av statsutskottets utlåtande nr 121 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare vid statens bakteriologiska laboratorium m. fl.

### § 3.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo bordlagda sammansatta stats- och första lagutskottets memorial nr 11, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5 och memorial nr 12, bankoutskottets utlåtande nr 71, första lagutskottets memorial nr 45, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 36, 37, 39, 40 och 42—45, jordbruksutskottets utlåtanden nr 76—78 samt särskilda utskottets memorial nr 4.

### § 4.

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 4 § rättegångsbalken m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.*

Genom en den 19 mars 1924 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 125, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

#### 1) *L a g*

*om ändrad lydelse av 1 kap. 4 § rättegångsbalken.*

Härigenom förordnas, att 1 kap. 4 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Underrätt i stad är rådstuvurätt. Där äga stadens borgmästare och rådmän döma.

Om stads läggande under landsrätt gäller vad särskilt är stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den 15 juni 1924.

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

2) *L a g*  
*om stads läggande under landsrätt.*

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

På framställning av vederbörande stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke äger Konungen förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden läggas under landsrätt.

Beträffande stad, vars folkmängd understiger fyra tusen personer, äger Konungen, då borgmästartjänsten är ledig, även utan stadens samtycke meddela förordnande, varom i första stycket sägs, om, efter utredning och stadens hörande i den ordning nedan stadgas, stadens läggande under landsrätt finnes vara till gagn för rättsvården och icke för staden medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet.

2 §.

Då borgmästartjänsten blivit ledig i stad, vars folkmängd understiger fyra tusen personer, eller i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren sitter endast en sådan ledamot, skall länsstyrelsen därom ofördröjligen göra anmälan hos Konungen; och ankomme på Konungens beslut, huruvida, genom länsstyrelsens försorg, utredning skall verkställas angående stadens läggande under landsrätt.

Sådan utredning skall särskilt avse den ifrågasatta förändringens verkningar med avseende å rättsvården och stadens ekonomiska förhållanden. För utredningens verkställande äge länsstyrelsen, där det finnes erforderligt, förordna utredningsman till sitt biträde. Närmare bestämmelser om utredningen meddelar Konungen.

Över utredning, varom ovan stadgas, skall länsstyrelsen inhämta stadsfullmäktiges yttrande och insända därefter handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till Konungen.

3 §.

Vid förordnande om rådhusrätts upphörande skola tillika meddelas erforderliga bestämmelser med avseende å stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten ävensom de särskilda föreskrifter, till vilka stadens förening i judiciellt hänseende med visst tingslag må föranleda.

4 §.

Vad i denna lag stadgas om stadsfullmäktige gäller, där sådana ej finnas, om allmän rådstuga.

Denna lag skall träda i kraft den 15 juni 1924, från och med vilken dag Kungl. Maj:ts cirkulär den 2 juli 1915 (nr 228) och den 7 maj 1918 (nr 299) till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen i anledning av ifrågasatt anstånd med åtgärder för återbesättande av vissa borgmästartjänster skola upphöra att gälla.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehått nedannämnda inom riksdagen väckta motioner, nämligen

nr 290 i första kammaren av herr *Almkvist*;

nr 291 i första kammaren av herr *Lindgren*;

nr 420 i andra kammaren av herrar *Laurén* och *Jonsson* i Eskilstuna; samt

nr 427 i andra kammaren av herr förste vice talmannen *Nilson*.

Utskottet hemställde

- 1) att ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt
- 2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i vad de icke kunde anses genom utskottets hemställan under 1) besvarade, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *Sandegård*, som hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad; samt

av herrar *Pettersson* i Södertälje, *V. Edvard Larsson*, *Olaus Pettersson*, *K. G. Westman*, *Lindqvist* i Halmstad, *Lindley* och *Söderberg*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av densamma samt de i ämnet väckta motionerna för sin del antaga följande

### *Förslag till lag om stads läggande under landsrätt.*

Häriigenom förordnas som följer:

#### 1 §.

På framställning av vederbörande stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke äger Konungen förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden läggas under landsrätt.

Beträffande stad, vars folkmängd understiger tre tusen personer, äger Konungen, då borgmästartjänsten är ledig, även utan stadens samtycke meddela förordnande, varom i första stycket sägs, om, efter utredning och vederbörandes hörande i den ordning nedan stadgas, stadens läggande under landsrätt finnes vara till gagn för rättsvården samt icke medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för befolkningen i staden eller i den domsaga, vari staden skulle ingå. Hava stadsfullmäktige i staden med minst två tredjedels majoritet uttalat sig mot dess läggande under landsrätt må förordnande, varom nu sagts, ej meddelas.

#### 2 §.

Då borgmästartjänsten blivit ledig i stad, vars folkmängd understiger tre tusen personer, skall länsstyrelsen därom ofördröjligen göra anmälan hos Konungen och ankomme etc. — — — k. prop. — — — landsrätt.

Sådan utredning — — — Konungen.

Över utredning, varom ovan stadgas, skall länsstyrelsen inhämta yttrande av stadsfullmäktige och vederbörande häradsrätt och insända därefter handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till Konungen.

#### 3 §.

Vid förordnande om rådhusrätts upphörande skola tillika meddelas erforderliga bestämmelser med avseende å stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten ävensom de särskilda föreskrifter, till vilka stadens förening i judiciellt hänseende med visst tingslag må föranleda.

#### 4 §.

Vad i denna lag stadgas om stadsfullmäktige gäller, där sådana ej finnas, om allmän rådstuga.

Denna lag skall träda i kraft den 20 juni 1924, från och med vilken dag Kungl. Maj:ts cirkulär den 2 juli 1915 (nr 228) och den 7 maj 1918 (nr 299)

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen i anledning av ifrågasatt anstånd med åtgärder för återbesättning av vissa borgmästartjänster skola upphöra att gälla beträffande stad, vars folkmängd understiger tretusen personer.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Lindkvist** i Halmstad: Herr talman! Jag skulle egentligen icke ha inlett denna debatt, men det har varit särskilda omständigheter, som ha gjort, att jag här först tar till orda.

Det föreliggande förslaget om stads läggande under landsrätt, varom Kungl. Maj:t har framlagt proposition, har ju av de flesta av de städer, som skulle beröras av detsamma, mötts med en ganska stark opposition, och många av oss, som ha suttit i första lagutskottet och behandlat propositionen, ha också kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:t med sitt förslag har gått längre än vad som kan vara behövt. Vi reserverar dock icke i likhet med utskottsmajoriteten ansett, att Kungl. Maj:ts förslag var sådant, att det utan våda kunde av riksdagen avslås. Vi ha i stället funnit, att det i Kungl. Maj:ts förslag ligger mycket, som är väl värt att tagas till vara, och vi ha därför sökt att i Kungl. Maj:ts förslag vidtaga vissa förändrade bestämmelser, som vi tro skulle, om de bliva genomförda, kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt bliva användbara och kunna godkännas av såväl Kungl. Maj:t som av de städer, vilka beröras av förslaget.

Det har ju särskilt varit den bestämmelsen i andra stycket av Kungl. Maj:ts förslag, som har mött så starkt motstånd, att de städer, varom det här är fråga, skulle även mot en enhällig stadsfullmäktigemajoritets mening kunna läggas under landsrätt. Vi reserverar för vår del tyckt, att detta vore att bruka mera våld än nöden krävde, och vi ha därför i vårt förslag upptagit den bestämmelsen, att om stadsfullmäktige med minst  $\frac{2}{3}$  majoritet uttala sig emot stadens läggande under landsrätt, må sådant ej ske. Med en sådan bestämmelse som denna tro vi oss ha på ett tillräckligt sätt kunnat tillmötesgå det krav, som har rests från städernas sida. Jag tror också, att det förslag, som vi reserverar med utskottets ärade ordförande i spetsen ha framlagt, även i övriga delar är sådant, att det bör kunna tillfredsställa och ena oss alla.

Det är en punkt i reservanternas förslag, som jag personligen icke har varit tilltalad av, utan där jag ansett det vara onödigt att göra ändring i Kungl. Maj:ts förslag, men jag har dock icke på den punkten velat avge någon särskild reservation. Det gäller folkmängden i de städer, som skola beröras av förslaget, och som Kungl. Maj:t har satt till 4,000, men som av reservanterna har nedsatts till 3,000. Jag tror, att de kamrater, som stå för reservationen, därvid mest haft i sikte, att denna förändring skulle göra det möjligt att få reservationen genomförd.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den reservation, som är avgiven av herr Pettersson i Södertälje m. fl.

Herr **Johansson** i Brånalt: Herr talman, ärade kammarledamöter! Det har varit med spänd förväntan, som vi ha motsett processkommissionens framläggande av ett reformförslag till omläggning av vårt rättegångsväsende. Kungl. Maj:t har här utbrutit en viss del av detta förslag, och det har gjorts därför, att, som det heter och som det har sagts, det skulle underlätta genomförandet av det övriga. Skulle vi bedöma det kommande förslaget i sin helhet efter denna utbrytning, som så att säga skulle vara en förberedande del och underlätta genomförandet av det övriga, ja, då kan jag icke finna, att reformförslaget

kan motses med någon längtan. Denna del av det tilltänkta förslaget skulle ju vara den mest lättsmälta, men när vi ha sett, med vilken motvilja den delen mottagits av invånarna i de städer, som skulle beröras därav, är det väl ingen, som kan vänta, att förslaget genomförande i sin helhet kan emotas med tillfredsställelse. Om detta skall vara det mest lättsmälta, hurudant skall då det övriga bli? Jag har anledning att sätta många frågetecken vid den frågan.

Kungl. Maj:t har här begärt, att städer, vars invånarantal icke överstiger 4,000, skola, utan att man tar hänsyn till deras intressen, överföras till landsrätt. De få visserligen höras, men Kungl. Maj:t behöver icke taga någon hänsyn till deras ställning till saken. Den andra parten, domsagan, har icke alls någon yttranderätt och får sålunda icke uttala sin mening. I detta ligger ovillkorligen enligt mitt förmenande ett förbiseende. Skall man kunna förvänta, att vår lagstiftning och anordningarna för lagstiftningen skola kunna fylla sitt ändamål, böra de helt och fullt byggas på folkets förtroende. I annat fall kunna icke lagarna medföra, vad de verkligen böra göra och vad vi vänta av dem. Detta gäller såväl lagarna i sin helhet som anordningarna för rättsväsendet, d. v. s. bestämmandet av de platser, där rättsskipningen skall äga rum.

Vi ha nu som sagt sett, att invånarna i flertalet av de städer, som beröras av förslaget, se det med motvilja. Denna motvilja kan enligt mitt förmenande också lätt förklaras. Tänker jag på huru förhållandena skulle gestalta sig exempelvis hemma i de trakter, där jag bor, och där jag känner till förhållandena, skulle tydligen Laholms stad, som är omgiven av Höks härads landsbygd, komma att överföras till Halmstads och Tönnersjö samt Höks härads domsaga med domarexpeditionen förlagd till Halmstad, där den nu ligger. Detta skulle medföra, att invånarna i Laholms stad skulle komma att åsamkas onödiga kostnader och onödigt besvär för de angelägenheter, som de ha att ombesörja på domarkansliet.

Vad å andra sidan domsagan beträffar, är det ju givet, att de städer, som läggas under landsrätt, kräva oftare och tätare rättegångssammanträden än vad som skulle behövas enbart för häradet. I Höks härad ha vi nu ting endast varannan månad. Skulle Laholms stad överföras till detta härad, måste man ovillkorligen ha flera rättegångsdagar. Nu ha, som vi veta, nämndemännen i häradet icke någon ersättning att tala om. Om de äro närvarande varje tingsdag, uppgår den ersättning, som de erhålla, endast till omkring 10 kronor om året, och det är ju rakt ingenting. Även om det infördes tremannadomstolar, skall det naturligtvis vara två bisittare i nämnden. Vi kunna tänka oss, att Laholms stad skall utse den ene, men vi kunna icke begära, att han alltid skall infinna sig, utan det måste gå i tur och ordning mellan nämndemännen i häradet. Då blir det också betungande för dessa. Nämndemannaskapet betraktas på många håll i vårt land som en mycket tung börda. På många ställen sitta de icke längre tid än de äro nödsakade eller två år. Det ständiga ombytet av nämndemän är icke förenligt med en verkligt god rättsskipning, ty de nya nämndemännen komma i de flesta fall tämligen obekanta med förhållandena. För att icke äventyra, att nämndemännen ständigt skola växla, böra vi icke belasta dem med alltför dryga kostnader för fullgörandet av sitt uppdrag. Jag anser därför, att innan en stad lägges under landsrätt, bör även vederbörande domsaga bli satt i tillfälle att uttala sig om saken.

Jag nämnde, att domarkansliet i det fall, som jag talade om, ligger i Halmstad. Skulle Laholms stad förenas med häradet, finns det naturligtvis ingen utsikt, åtminstone för närvarande, att domarkansliet blir förflyttat därifrån. Det har till och med gjorts antydningar om från håll, som jag tror känner till dessa saker, att den nya rättegångsreformen syftar till att göra domsagorna större. Om så skulle vara förhållandet, ha vi enligt mitt förmenande icke kommit in på den rätta traden. Vi ha i detta fall Halmstads och Tönnersjö samt

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.

(Forts.)

Höks härads domsaga, alltså en rätt stor domsaga med mycket göromål för domhavanden, vilket medför, att han måste ha många biträden. Det har ju också allmänt påpekats, att det icke alltid är så gynnsamt för rättsskipningen att ha alla dessa ställföreträdare för den ordinarie domhavanden. Med den erfarenhet, jag har från det härad, där jag många år suttit som nämndeman, har jag visserligen icke något att anmärka mot den ordinarie domhavandens ställföreträdare, men det sker en ständig växling, vilket icke är gagneligt. Jag har suttit som nämndeman, då ett enda mål har handlagts av fem olika personer såsom ordförande. Ett sådant förhållande kan icke lända till att frågorna bliva utredda på det bästa och mest tillfredsställande sätt, de förordnade ordförandena må vara hur dugliga som helst.

Vi vänta nu på den nya rättegångsreformen. Vad är det, som har nödvändiggjort utbrytningen av denna del? Jag kan icke inse, att det behöver vara en sådan hast. Det finns ingenting, som anger någon särskild anledning att bryta ut detta från det övriga. En annan sak vore, om vi finge se förslaget i sin helhet. Då skulle det kunna hända, om förslaget blir så förändrat, att det blir antagligt, att reformen skulle lända till fördel, ty en reform är i mångfaldiga fall väl behövlig, och vi vänta på den med spänning. Jag hoppas och tror, att processkommissionen också kommer att taga hänsyn till de uttalanden, som äro gjorda av såväl utskottet som av reservanterna. Finge vi exempelvis i vårt härad domarkansliet förlagt till Laholms stad; är jag fullt och fast förvissad om att invånarna i Laholms stad likasåväl som invånarna i Höks härad med tillfredsställelse skulle hälsa en sådan reform. Det är min livliga övertygelse. Däremot är det förslag, som nu föreligger, att Laholms stad skulle inkopplas med hela domsagan, enligt mitt förmenande olycksdigert för rättsskipningen, och det kommer säkerligen i det allmänna folkmedvetandet att kännas som något påtvunget. Sådant länder icke till gagn och nytta, och man kan då icke nå det mål, som är avsett. Jag anser därför, att vi icke böra taga detta steg, förrän vi fått rättegångsreformen framlagd i sin helhet. Då kunna vi bättre bedöma frågan och taga ställning till densamma.

I anledning av vad jag här har anfört till belysande av min egen ställning till frågan, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Ekeberg**: Herr talman, mina damer och herrar! Denna fråga om vissa städers förenande med angränsande landsbygd i judiciellt hänseende har, såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition, mycket länge stått på dagordningen, och ingen, som verkligen trängt till botten av frågan, kan komma till annat resultat än, att den föreslagna operationen förr eller senare måste vidtagas. Ett bibehållande av alltför små domkretsar är icke blott oekonomiskt, utan därigenom äventyras också en god rättsvård.

Jag har här framför mig några statistiska uppgifter angående mål och ärenden, handlagda av rådhusrätterna i de 27 minsta städerna i riket under 4-årsperioden 1913—1916. Av dessa uppgifter framgår, att förhållandena te sig ganska växlande alltefter samhällenas olika karaktär. Det nu framlagda lagförslaget avser heller icke att skära alla småstäder över en kam, men beträffande vissa bland de ifrågavarande städerna äro siffrorna verkligen sådana, att man måste säga, att de tala sitt ganska tydliga språk. Jag skall nämna några exempel, som jag ber herrarna vara vänliga att observera. Här ha vi t. ex. en stad på mellan 1,400 och 1,500 invånare. Där växlade antalet tvistiga civilmål — jag förstår med tvistiga civilmål sådana, som icke omedelbart avdömas på grund av svarandens erkännande eller tredskovis — under dessa fyra år mellan 2 och 0, för helt år räknat. Även de i statistiken såsom tvistiga rubricerade målen visa sig, om man synar dem närmare i sönsmarna, vara av den

mest enkla beskaffenhet. Jag har tagit ut det år, då arbetsbördan vid denna rådhusrätt stod vid sitt maximum — d. v. s. det år, då rådhusrätten hade avdömt hela två tvistiga civilmål, år 1915 — och det befanns, att dessa tvistemål voro kravmål av enklaste slag, vilka också avdömts redan vid första rättegångstillfället. Om man nu går till brottmålen — jag räknar här icke med de allra minsta förseelserna, fylleri och därmed likställda, utan blott dem, som stå över denna grupp — finna vi, att under den nämnda 4-årsperioden arbetsbördan växlade fortfarande, för helt år räknat, mellan åtta och tolv. Maximum av tolv mål uppnåddes år 1915. Jag har närmare sett efter vad det varit för slags mål och därvid funnit, att alla dessa mål varit av det enklaste slag. Icke i något fall har utdömts högre straff än böter, och endast i ett enda fall översteg bötesbeloppet 100 kronor. Endast två av dessa mål krävde handläggning vid mer än ett enda rättegångstillfälle. Jag har också siffror från en annan stad om cirka 1,200 invånare. Där växlade antalet tvistiga civilmål mellan ett och fyra för helt år räknat, medan under hela 4-årsperioden förekom endast ett enda brottmål, som var svårare än fylleri och därmed likställda mål. I en tredje stad, där invånarantalet är cirka 3,000, förekommo i medeltal sex tvistiga civilmål och fjorton brottmål av nyssnämnda art i genomsnitt per år. Jag har också här gjort en specialundersökning rörande år 1915 och därvid funnit, att samtliga tvistemål med undantag av ett enda avsågo enkla kravmål angående betalning för borgade varor. Det återstående målet var ett boskillnads-mål, som avdömdes vid första rättegångstillfället. Av brottmålen, sådana, som voro svårare än fylleri och därmed likställda, befunnos icke mindre än två tredjedelar avse ansvar för våldsamt motstånd vid offentlig förrättning och förskyllde böter, växlande mellan 15 och 75 kronor. Urbota straff ådömdes i denna stad under det närmaste året endast för ett tjuvnadsbrott och ett miss-handelsbrott av ringare art. I 18 av dessa 27 städer understeg antalet tvistemål per år tio, och i 20 städer uppgick antalet brottmål av förenämnda art till högst femton, för helt år räknat.

Nu förhåller det sig, såsom vi veta, så, att borgmästareämbetet i dessa små-städer väsentligen rekryteras med helt unga män, vilka besitta ganska liten praktisk erfarenhet, då de träda till. Det är då uppenbart, att erfarenhet och intresse för domaregårningen icke kunna vidgas under en tjänstgöring av så föga krävande art som den ifrågavarande. Man har hänvisat till den erfarenhet på andra områden, som borgmästaren i en småstad har förvärvat, och jämfört dessa borgmästare med fredsdomarna i andra länder. Den jämförelsen är emellertid enligt min uppfattning missvisande, då nämligen de små rådhusrätterna äro kompetenta att upptaga alla slags civila och kriminella mål, även de mest betydelsefulla och krävande. Det har därför också stundom visat sig, att då en liten rådhusrätt ställes inför en svårare uppgift, efter att i decennier icke ha sysslat med annat än att ådöma litet böter och avdöma en del kravmål, vederbörande kunna stå ganska handfallna. Man har då sagt: Nå, är det bättre i domsagorna, där man har dessa unga vikarier, som äro ganska oerfarna? Ja, jag vill säga, att där är det bättre. Där är det till en början på det viset, att den unge vikarien har den ordinarie domhavanden att lita till, och om domhavanden är en man, som tar allvarligt på sin uppgift, träder han in, då en mera allvarlig situation inträffar. Jag känner däremot fall från en och annan småstad, där förhållandet blivit det motsatta, och där, då en verkligt svår situation uppstått, domaren under en eller annan förevändning trätt ut och fått såsom vikarie kanske just en notarie från domsagan i närheten. Jag säger detta icke på något sätt såsom ett klander. Det måste gälla här såsom på alla andra livets områden, att kunskapens och förmågans upprätthållande kräver träning. Om vi tänka oss, att en person, som i sin ungdom utbildat sig till vetenskapsman men sedan tillbragt många år med undervisning på det rent elementära

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

stadiet, en vacker dag ställes inför en verklig vetenskaplig uppgift, har man lätt att förstå, huru saken ligger till.

Nu har man sagt, att så här kanske det möjligen ter sig i teorien, men om man går till praktiken och ser efter, huru vederbörande fylla sin uppgift, skall man finna, att de små rådhusrätterna trots allt dömt ganska säkert och bra. Det kan då ha sitt intresse att skärskåda denna sats i statistikens belysning, och jag har för den skull låtit upprätta en statistik för de två sista år, för vilka uppgifterna äro tillgängliga, nämligen 1917 och 1918, vilken statistik avser de småstäder med ett invånarantal, understigande 4,000, som ligga inom Svea hovrätts domvärjo. Om man då först ser på alla de mål, som gått vidare från de små rådhusrätterna, visar det sig, att under år 1918 — det är de färskaste siffrorna — jämt 50 % blivt ändrade. Jämför man den siffran med totalsiffran för domar och utslag inom hovrättens domvärjo överhuvud, ställer sig den senare siffran väsentligt fördelaktigare. Den är 32 1/2 %. Nu är det emellertid beträffande dessa småstäder så, att antalet mål från dem är så pass ringa, att det därför kan vara svårt att draga någon bestämd slutsats av sådana här procentuella tal. Det är därför lämpligare att gå till de absoluta talen för varje särskild stad, och gör man detta, finner man, att det helt visst finns små rådhusrätter, som sköta sin uppgift bra, men att det också otvivelaktigt finns andra, om vilka detta omdöme icke med samma fog kan fällas, och beträffande vilka man således icke kan säga, att de döma lika säkert. Jag har här uppgifterna för två städer på respektive 1,500 och 2,500 invånare. Ser man på siffrorna från 1917 och 1918, finner man, att icke en enda av dessa rådhusrätters domar eller utslag blivit av hovrätten helt gillad — om icke domslutet befanns vara oriktigt, måste hovrätten göra rättelse i motiveringen. Jag har här siffran från en annan liten stad, där fyra mål överklagades — det bör kanske framhållas, att jag tar med alla överklagade mål, även de mest enkla — och av dessa fyra mål var det tre, som ändrats i sak. Av femton överklagade domar och utslag från en annan stad med över 3,500 invånare var det endast två, som stodo sig i hovrätten. Detta är dock siffror, som tala ett ganska tydligt språk, särskilt om man kommer ihåg, att dessa mål, som sagt, i allmänhet äro helt enkla. Jag vill ännu en gång betona, att jag icke vill skära alla städer över en kam. Det är icke meningen, utan jag vill endast framhålla, att det finns skäl för att taga denna sak under övervägande.

Av vad jag sagt följer, att grundfelet i systemet icke kan, såsom det stundom föreslagits, avhjälpas genom att man framtvingar högre lön åt dessa domare. Därigenom kan möjligen vinnas att platserna locka något mer kvalificerade sökande, men lönen kan icke ersätta de bristande arbetsuppgifterna. Och även om det låte sig göra att med stora ekonomiska uppoffringar skaffa och kvarhålla mera kvalificerat folk, måste man dock säga sig, att det strider mot en sund ekonomi att binda verkligt förstklassiga domare vid uppgifter av den art, varom det här i allmänhet är fråga.

Som jag redan har antytt, kan enligt min mening den slutliga lösningen av denna fråga inte bli mer än en. Huru det än går med vår rättegångsreform, vare sig man skrider till en total reform eller man på sätt från vissa håll förordar, går fram på de partiella reformernas väg, är det helt visst ett säkert led i utvecklingen, att domstolar av denna typ komma att försvinna. Även utskottet synes hava en känsla härutav. Jag har det intrycket, att tvisten mellan utskottets ståndpunkt och propositionens ståndpunkt egentligen är en tvist om tidpunkten, när denna operation skall vidtagas. Jag vågar också göra gällande, att vem som än för närvarande hade haft mitt nuvarande ämbete, skulle han hava ansett, det vara en plikt att i en eller annan form nu bringa denna fråga inför riksdagens prövning. Ända sedan 1915 har, då borgmästarbefattningen blivit ledig i stad, i vars magistrat och rådhusrätt borgmästaren är ensam lag-

faren ledamot eller jämte borgmästaren endast sitter en sådan ledamot, en undersökning ägt rum, huruvida frågan om stadens jurisdiktion kunde ordnas på frivillighetens väg. Då jag tillträdde mitt nuvarande ämbete, hade den föregående regeringen beträffande vissa städer fattat beslut, att denna sak skulle så att säga ligga på bordet fram till den 1 juli detta år. Bakom detta beslut låg, såvitt jag kan förstå, den tanken att man före nämnda tidpunkt skulle ha fattat en definitiv ståndpunkt för eller emot den fråga, som nu föreligger till avgörande.

Nu svarar utskottet på denna fråga, och det svaret gick igen även i den siste ärade talarens yttrande: Låt oss se tiden an. Låt oss vänta och se, vilket resultat processkommissionen kommer till. Invändningen, att man genom att uppskjuta frågan ökar kostnaderna för processreformens genomförande, bemötes av utskottet med det påståendet, att dessa kostnader lika väl kunna nedbringas genom att man stadgar en tillräckligt lång övergångstid för den nya organisationens ikraftträdande. Jag vill då säga, att denna tankegång vilar på en illusion. Om vi studera rättegångsreformerna i främmande länder finna vi, att gången överallt varit den, att de ha måst genomföras så att säga i ett slag, såvitt domstolsorganisationen angår. Detta sammanhänger därmed, att de uppgifter, som en rättegångsreform pålägger domstolen, särskilt genom de ändrade formerna för processen, äro så krävande, att staten icke kan lägga dessa uppgifter i händerna på andra än åtminstone någorlunda tränade domare. Nej, mina herrar, så mycket är nog säkert, att var och en, som verkligen önskar främja en processreform här i landet, bör lägga sin röst för den nu föreslagna reformen, ty varje gång en av dessa befattningar tillsättes, rullas det en liten sten i vägen för processreformen. Och då den nyutnämnde ofta är en ganska ung man, kan det dröja 30 eller 40 år, innan en vakans åter kommer att inträffa på den platsen.

Den siste ärade talaren yttrade något om att processreformen inte kunde mötas med några glada känslor, ifall det nu föreliggande förslaget representerade det mest lättsmälta i denna blivande processreform. Jag vill då säga, att det är långt ifrån meningen. Tvärtom är det nog så, att här föreligger en av de mest smärtsamma operationerna. Och just därför, att denna operation i varje fall en gång, enligt min uppfattning, måste vidtagas, är det rättare att den sker nu. Dess verkningar känns mindre, om operationen vidtages efter hand som borgmästarämbetena bli lediga, än om resultatet skulle bli att man en gång framdeles, för att bereda rum för processreformen, måste i ett slag röja rent hus över hela linjen.

Då den siste ärade talaren klagade över att det för närvarande är en sådan växling på ordförandeposterna i häradsrätterna, rörde han vid ett förhållande, som alla erkänna vara olämpligt. Men detta är just en av de olägenheter, som man vill komma ifrån genom en processreform.

Nu är det emellertid så, att processreformen här i landet inte bara har varma anhängare utan också åtskilliga ljumma vänner, och den har även motståndare. Det är ganska egendomligt att se, att särskilt ifrån deras håll, som i sina hjärtan knappast önska någon processreform alls, denna samma processreform ständigt och jämt åberopas såsom hinder, då det ifrågasättes partiella reformer på rättegångsväsendets område. Jag kan inte riktigt förstå logiken i en sådan ståndpunkt. Den som inte tror på genomförandet av en allmän processreform här i landet inom överskådlig tid, utan vill gå fram på de partiella reformernas väg, han borde komma ihåg, att även denna väg i det hänseende, varom nu är fråga, leder hän i samma riktning. Och för en sund konservatism bör det, såvitt jag kan förstå, vara angeläget att man ingjuter så mycken livskraft som möjligt i det bestående. Man kommer sålunda, menar jag, även från denna utgångspunkt till samma resultat i det föreliggande ämnet.

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 41§  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Går man till utskottets utlåtande, finner man, att utskottet ganska tydligt ser i vilken riktning utvecklingen tenderar. Att utskottet likväl icke finner sig böra tillstyrka propositionen beror, jag citerar här utskottets egna ord, »framför allt därpå, att förslaget väckt så mycken gensaga från de håll, som skulle kunna komma att drabbas av dess bestämmelser». Utskottet synes leva i den tron, att städerna skulle med lättare hjärta avstå från sina egna jurisdiktioner, sedan de fått kännedom om processkommissionens blivande domstolsorganisation. Ja, mina damer och herrar, detta vore möjligen riktigt, ifall den djupaste grunden till motståndet i verkligheten låge i en farhåga för de praktiska olägenheter, som förmenas följa med landsrättsförläggningen. Jag vågar emellertid påstå, att så ligger inte saken i verkligheten, utan djupast sett bottnar motståndet i känsloskäl. Och dessa känsloskäl få, på sätt jag för en stund sedan erinrade, enligt min uppfattning snarast starkare näring, om det en gång gäller att genom ett enda snitt röja undan alla smärre domstolar för att bana väg för en processreform.

Utskottet framhåller vidare, att fördelarna ur rättsskipningssynpunkt motvägas av olägenheter av olika slag, och det nämnes också ett par exempel på sådana olägenheter. Härpå vill jag svara, att det är förslagets mening att vid frågans avgörande all skyldig hänsyn skall tagas till sådana olägenheter. Förslaget är, jag upprepar det, ingalunda så att förstå, att alla städer med mindre än 4,000 invånare skola läggas under landsrätt, så snart borgmästarbefattningen blir vakant. Avgörandet skall föregås av en ingående prövning av alla på frågan influerande faktorer. Man skall här se till rådhusrättens arbetsuppgifter, man skall vidare se till, huru det i angränsande domsaga är ställt beträffande tingsordning, arbetsbörda och förhållandena i övrigt. Man skall taga i betraktande, var tingsstället och kansliet äro belägna och om någon ändring däruti kan äga rum. Sammanslagningens ekonomiska verkningar skola naturligtvis noga övervägas, liksom också möjligheterna att ordna de administrativa uppgifternas handhavande inom staden på ett lämpligt sätt. Jag begagnar tillfället att i anledning av den siste ärade talarens uttalande betona, att det hela tiden varit förslagets mening, att den utredning, som skall verkställas, jämväl skall inriktas på förhållandena inom den angränsande domsagan och på de olägenheter, som tilläventyrs där skull kunna inträffa på grund av en landsrättsförläggning.

Jag vill härnäst erinra om, hurusom under senare år alla nytillkomna städer fått ligga kvar under landsrätt. Av 18 städer, som tillkommit under de senaste två decennierna, har inte en enda fått sin egen rådhusrätt, oaktat inte mindre än 14 av dessa städer äro större än någon av dem, varom här är fråga, och 17 ha mer än 3,000 invånare. En av dessa städers folkmängd går upp till 16,500 invånare. Jag förbiser nu ingalunda den mycket kapitala skillnaden mellan att förvägra en ny stad rådhusrätt och att framtaga en gammal stad en rådhusrätt, som den redan har. Men då jag har pekat på detta förhållande har det framför allt varit för att med denna hänvisning till erfarenhetens vittnesbörd ådaga-lägga, att saken kan i praktiken ordnas. Åtminstone vad angår de mindre av dessa så kallade fögderistäder lär det inte med fog kunna sägas, att deras förblivande under landsrätt har föranlett några olägenheter.

Jag tror sålunda, herr talman, att det ur alla synpunkter vore lämpligast, om Kungl. Maj:ts förslag vunne kammarens bifall. Så vaken som den allmänna opinionen är på denna punkt, anser jag för min del det vara uteslutet, att någon regering skulle komma att taga den här ifrågasatta fullmakten i bruk annat än i fullt klara fall. Olägenheter böra ej kunna förväntas uppstå vare sig för staden eller för det tingslag, med vilket staden skall förenas. Skulle emellertid kammaren ännu inte anse tiden mogen för ett sådant beslut, som avses i regeringens proposition, borde väl åtminstone inga betänkligheter föreligga att följa

den av herr Pettersson i Södertälje med flera avgivna reservationen, som också här har rekommenderats av den ärade talare, som först hade ordet. Vad som främst skiljer dessa reservanternas ståndpunkt från propositionen är den regel, att landsrättsförläggning icke skall kunna äga rum, om ej tanken har stöd av åtminstone en avsevärd minoritet inom stadsfullmäktige, nämligen av minst en tredjedel. Nu har ju även utskottsmajoriteten uttalat, att de små rådhusrätternas avskaffande principiellt bör eftersträvas. Ett avslag på ett så försiktigt förslag som de nämnda reservanternas kan emellertid, såvitt jag förstår, knappast uppfattas annorledes än som ett uttalande för att alla strävanden i den angivna riktningen borde upphöra. Och då något sådant väl ändå inte kan vara kammarens mening, uttalar jag den förhoppningen, att kammaren åtminstone måtte bifalla den reservation, som framställts av första lagutskottets ärade ordförande och hans medreservanter.

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Herr Johansson i Huskvarna: Herr talman! Jag vill först uttala som min mening att det nog är alldeles riktigt, att denna fråga har legat till så, att herr statsrådet ansåg sig böra lägga fram den för riksdagen i år. Men på samma gång nödgas jag förklara, att jag anser, att man ännu borde tänka på frågan innan man fattar beslut i den riktning, som Kungl. Maj:t här har föreslagit. Vi ha i utskottsbetänkandet i huvudsak anført de skäl, som ha varit avgörande för oss, när vi ha gått på avslag på den kungl. propositionen. Det är bland annat två önskemål, som man vill förverkliga med denna reform. För det första vill man ha en betryggande och god handläggning och behandling av rättsfrågorna, och för det andra vill man underlätta genomförandet av en ny domstolsorganisation. Vad den första frågan beträffar har ju herr statsrådet i sitt första anförande gjort det erkännandet, och det tror jag är alldeles riktigt, att dessa mindre rådstuvurätter i huvudsak på ett tillfredsställande sätt handhaft sina göromål. Några direkta skäl för, att rådstuvurätterna i de mindre städerna icke äro mäktiga sin uppgift hava icke anförts. Det motstånd, som har rests emot denna reform av de städer, det här är fråga om, talar för att städernas befolkning i stort sett ha förtroende för sina rådstuvurätter, och de ha därför ingen anledning att önska en omorganisation.

Vad det andra skälet beträffar, nämligen att underlätta genomförandet av en ny domstolsorganisation, så får jag lov att säga, trots de skäl, som här anförts av herr statsrådet, man väl ändå bör ha rätt fordra att få fram åtminstone några konturer av den nya domstolsorganisationen innan man är färdig att bestämma om dessa mindre städers förläggande under landsrätt. Det skall utan tvivel förekomma fall, då det blir mycket besvärligt för dessa att lyda under landsrätt, till och med om vi gå på den linje, som reservanterna föreslå, nämligen städer, som ha under 3,000 invånare. Jag har osökt anledning tänka på min egen hembygd. Av de åtta städer som, om jag minns rätt, finnas inom Jönköpings län, är det inte mer än vår länsstad, Jönköping, samt Gränna och Eksjö, som ha egen rådstuvurätt. Om jag tänker på Gränna, en av de minsta städerna, är jag övertygad om att befolkningen där skulle vara mycket emot att riksdagen nu går att fatta beslut på det sätt, som reservanterna här föreslå. Denna stad ligger omkring fyra mil från tingsstället i Jönköping, som den skulle komma att tillhöra. Dess invånare skulle därigenom naturligtvis få mycket besvär att komma i förbindelse med sin häradsrätt, och det skulle i många fall fördröja möjligheten för dem att få sina ärenden expedierade i rätt tid. En borgmästare, som på samma gång är jurist, kan i många fall vara till stort gagn för den omkringliggande landsbygden som har långt till tingsställe. Då det här säges, att dessa domare bli mindre kompetenta därför att de inte ha så mycket att göra, är det dock

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.

(Forts.)

i många fall så, att de ha inpassats i förhållandena i bygden på ett sådant sätt, att de kanske ha mer att göra än en domare i en större rådstuvurätt. Och vidare är han ju alltid till nytta för befolkningen i orten.

När herr statsrådet anförde, att man inte bör tänka på saken längre, utan gå till handling, så vädjade han till förhållandena i utlandet. För min del känner jag inte till förhållandena i utlandet, och jag är heller inte, det får jag ärligen förklara, böjd för att taga exempel från utlandet, utan jag tror att det nog är bäst att vi se på förhållandena i vårt eget land. Vi äro faktiskt lyckliga nog att ha, och det är nog den allmänna meningen, ett så gott rättsväsende här i landet, så jag tror det är lika bra att vi ordna oss efter våra förhållanden. När det nu emellertid dröjer en lång tid, vi veta inte huru länge, innan den nya domstolsorganisation kommer fram, om vilken vi inte veta hur den kommer att se ut, då dessa städer dessutom äro emot den reform man här vill genomföra, och då de slutligen ha förtroende för sina rådstuvurätter, föreligger ingen anledning att lagstifta tvärtemot vad de själva vilja. Detta i all synnerhet som de ju själva få betala sina rådstuvurätter, så att man därigenom inte alls minskar utgifterna för statsverket. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag vill tillkännagiva, att jag inte har någon lust att avbida den nya rättegångsorganisation, som det här är fråga om, för att åstadkomma en sund och god reform. Många gånger under min långa riksdagstid har det kommit framställningar från åtskilliga stadsrepresentanter om statens övertagande av kostnaderna för deras jurisdiktion. Nu kommer regeringen och bjuder dem att bli av med dessa kostnader, åtminstone vad beträffar rådstuvurätterna, som ha visat sig alldeles överflödiga även i vida större städer än det här någonsin är fråga om. Inte heller anser jag det vara nödvändigt, som reservanterna föreslå, att befolkningen först skall uttala sig för att dessa städer skola kunna läggas under landsrätt — de ha ju fordrat, att minst två tredjedelar av stadsfullmäktige skulle uttala sig emot en sammanslagning för att kunna förhindra den. Den farhåga man hyser för att dessa små städer och domsagor på landsbygden skola få obehag av varandra därför att de bli sammanslagna, anser jag också totalt obefogad. Skall man ovillkorligen för att vara konservativ behöva hålla på något så orimligt som att de små städerna skola vara tvungna att hålla sig med relativt dyrbara rådhusrätter? Nej för ingen del. Vad borgmästarna mångenstädes ha att göra, det synes bäst därav, att, som herr Johanson i Huskvarna var inne på, de på grund av för liten sysselsättning i många fall spela advokater. Men det är väl icke heller lämpligt! Förresten känner jag till städer, där borgmästarna just ingenting ha att göra utan föra ett liv som i paradiset.

Herr talman, jag kan för min del icke motsätta mig detta förslag, men då det sannolikt icke finns någon förhoppning därom, att Kungl. Maj:ts förslag vinner bifall, skall jag be att få ansluta mig till herr Petterssons i Södertälje reservation.

Herr förste vice talmannen Nilson: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga, har jag begärt ordet, och jag vill då till en början meddela, att anledningarna, varför jag väckt min motion, varit förnämligast två. Först och främst hyllar jag av verklig övertygelse den gamla regeln, att man aldrig skall bruka större våld, än vad nöden kräver. Det synes mig, att herr justitieministern här verkligen brukat större våld mot en gammal bestående institution, än vad nöden kräver. För det andra förhåller det sig så, att det förslag, som här föreligger, skulle komma att drabba tre städer inom den valkrets, som jag representerar. Jag känner förhållandena åtminstone i två av dessa städer myc-

ket noga, och jag känner det förtroendefulla jag skulle vilja kalla det nästan idylliska förhållande, som där har rätt mellan befolkningen i dessa städer och domaren därstädes. Jag vet, hur ofta det hänt, att då det har varit fråga om att de tvistande parterna skulle inleda en rättegång, borgmästaren i stället för att helt enkelt skriva under en stämningsresolution har sökt tala förstånd med parterna och på det sättet verkligen i praktiken utfört en fredsdömdares arbete, ett arbete, herr statsråd, som icke på något sätt kan få uttryck i någon rättsstatistik, men ett arbete av verkligt värde, ja kanske till och med av större värde än den uppgörelse, som efter tvistens anhängiggörande inför domstol finner sin slutliga lösning genom domstolsutslag.

Tidigare har man haft ett annat skäl då man framfört denna fråga. Men sedan justitiekanslern och även den föreliggande utredningen har slagit benen undan de skäl, man då anfört, har man nu kommit fram med två andra skäl till förmån för nu föreliggande förslag, och dessa äro den allmänna rättsvårdens krav och vidare förberedande åtgärder för rättegångsreformen. Jag skall då tillåta mig först belysa, hur jag ser detta spörsmål i förhållande till allmänna rättsvården, och jag vågar göra det, ehuru jag icke är särskilt hemmastadd på det juridiska området.

Den springande punkten i fråga om den allmänna rättsvården synes mig vara den: äro brister i rättsvården i fråga om de smärre domstolarna så påtagliga, att ur denna synpunkt omedelbara åtgärder måste vidtagas? Herr statsrådet ansåg på grund av den statistik, som han anförde, att påtagliga brister där förefunnos. Jag måste säga, att jag emellertid icke fann denna statistik överbevisande. Jag skulle gentemot denna statistik vilja anförä, att befolkningens förtroende för de små städernas rättsvård icke är rubbad, och det framgår alldeles otvetydigt därav, att befolkningen i dessa små städer vill ha kvar sina domstolar. Svea hovrätt har visserligen tillstyrkt förslaget med tre röster, av vilka två avgåvos av extra ordinarie bisittare, mot två, som avgåvos av ordinarie bisittare. Dessa båda senare ordinarie bisittare hava till hovrättens protokoll uttalat, att erfarenheterna inom hovrätten icke lära giva vid handen, att befogade anmärkningar i stort sett kan riktas mot det sätt, varpå rättsskipningen i de mindre städerna för närvarande handhaves. Gentemot den enligt min mening rätt svaga bevisföring, som herr statsrådet ville vindicera fram ur den angivna statistiken, vill jag således ställa dessa uttalanden av de två ordinarie hovrättsråden i Svea hovrätt.

Jag vidrörde i början av mitt anförande allmänhetens förtroende för rättsvården, och ingen lär väl kunna bestrida, att detta är en sak av högsta vikt. Det är detta, som exempelvis har föranlett den näst föregående talaren, kammarens ärade ålderspresident, att motionsvis rikta riksdagens uppmärksamhet på rättsvården vid lantdomstolarna. Av den utredning, som i anledning av den av honom väckta motionen har lämnats, framgår, att under åren 1915—1918 omkring  $\frac{2}{3}$  av de kvalificerade domargöromålen vid många domstolar utförts av extra ordinarie domare, och denna kammare har i anledning därav principiellt anslutit sig till ålderspresidentens uppfattning, att något borde göras för att råda bot på denna olägenhet. Det tillfälliga utskott, som yttrat sig över motionen, yttrade emellertid i sitt avgivna utlåtande följande: »att helt och hållet råda bot för nämnda missförhållanden kan möjligen icke ske förrän i samband med den blivande rättegångsreformen». Det lär nog vara riktigt, men är det riktigt beträffande lantdomstolarna, så förefaller det mig, att samma uttalande också äger sin riktighet beträffande de små städernas domstolar, i den mån missförhållanden där kunna påvisas. Uppenbarligen kan man icke säga, att rättsvården blir bättre genom tvångsförläggning under en domstol, där största delen av göromålen måhända skulle komma att handhavas av unga extra ordinarie domare.

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

*Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)*

Den andra frågan är då, om småstäderna äro för små domkretsar. Därvid bör ihågkommas, att borgmästaren även är ordförande i stadens magistrat och i denna egenskap har en hel del göromål av juridisk-administrativ natur att handlägga. Huruvida domkretsen blir tillräckligt stor vid en viss folkmängds-siffra är rätt vanskligt att avgöra. Vare sig man bestämmer 3,000 eller 4,000 invånare, så vågar jag påstå, att det instrumentet icke är rationellt. Det är icke rationellt vare sig ur rättsvårdssynpunkt eller i fråga om omfattningen av de göromål, som domstolarna ha. Som bevis för det skall jag endast tillåta mig anföra, att statistiken visar, att under året 1915 hade exempelvis Lindesbergs stad med ett invånarantal av 3,110 personer 368 dylika mål att handlägga, under det att exempelvis Kristinehamn med ett invånarantal av uppemot 12,000 hade ett lägre antal mål, nämligen 340, att handlägga. Sålunda vågar jag påstå, att vare sig man använder det talet eller det talet, har man icke ett fullt rationellt instrument att draga upp denna gränslinje med. Jag tror sålunda, att saken bör bedömas i samband med den blivande rättegångsreformen, och min livliga övertygelse är den, att några större betänkligheter icke böra kunna föreligga att låta denna reform anstå, till dess att man har *den* frågan på bordet och kan bestämma sig för i vilken riktning rättegångsreformen bör gå. Nu säger propositionen, och herr statsrådet har utvecklat det här i dag, att vilken form denna rättegångsreform än får, så lär de mindre städernas domstolar icke komma att bibehållas. Ja, det är mycket möjligt, men klokheten bjuder väl i varje fall, att man avvaktar reformens genomförande innan man vidtar genomgripande tvångsåtgärder, om vilka man icke vet, huruvida de komma att passa för den nya rättegångsreformen.

En ny rättegångsreform är en i vårt allmänna liv djupt ingripande fråga, det lär ingen kunna förneka, och en fråga som under årtionden har stått på dagordningen i vårt land. Jag kan meddela kammaren, att redan nya lagberedningen år 1884, således för 40 år sedan, i sitt då avgivna principbetänkande i denna sak principiellt uttalat sig för en förläggning av städerna i allmänhet under landsrätt. Det var endast sex större städer, som skulle få ha kvar sin egna jurisdiktion, nämligen Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Gävle, Sundsvall, och dessutom — Marstrand. De sex större städerna skulle få bibehålla den, därför att där hade domstolarna full sysselsättning. Det kunde man icke säga om Marstrand. Där var det ett annat skäl, som jag nu skall gå förbi. Den nya lagberedningen förutsatte emellertid en *frivillig* förening mellan städerna och domsagorna. *Tvång* var det då icke fråga om. Samma uppfattning hade också den förstärkta lagberedningen. Inom denna senare fanns det dock reservanter, som förordade tvångsförläggning, alldeles som herr justitieministern nu. Jag skulle verkligen vilja rikta den frågan till herr justitieministern: tror herr justitieministern och tror kammaren för övrigt, att om vi för 40 år sedan gått med på vad förstärkta lagberedningen då föreslog, domstolsväsendet i Hälsingborg, Örebro, Eskilstuna, Uppsala, Linköping, Karlskrona, Västerås m. fl. städer skulle vara bättre tillgodosett, om rättegångarna där handlades och avdömdes av kanske unga extra ordinarie domare, än vad det är nu. Nej, jag tror inte, att någon med skäl kan göra den meningen gällande. Jag vågar slutligen påstå, att i denna sak kan ingen den dag som är angiven den tidpunkt, inom vilken den förebådade nya rättegångsordningen är genomförd. Vi veta i dag att vi äro 40 år närmare den tidpunkten, än när den nya lagberedningen avgav sitt betänkande. Men mer veta vi icke med verklig visshet.

Jag vill, innan jag slutar, nämna, att 1883 års skatteregleringskommitté vidrörde denna sak, och det av den anledningen att uppbördsväsendet mycket nära berör städernas magistrater. Sven Adolf Hedin, som var medlem av denna kommitté, yttrade i till nämnda kommittés betänkande avgiven reservation rörande just småstädernas domstolar och rättegångsreform följande: »Kommittén

känner likaväl som jag, hur länge frågan om en ny rättegångsordning varit å bane, och den vet lika litet som jag, huru många årtionden hon ännu skall vänta på sin lösning.» Att herr Hedin i denna profetia har blivit sannspådd, lär ingen nu kunna bestrida. Han fortsätter sedan: »Vid sådant förhållande synes mig ifrågavarande del av kommitténs motivering likt ett skatteroman-tiskt: 'så jag målar, ty så roar mig att måla'. Kommittén går ända därhän att undfägnas Kungl. Maj:t med den nyheten i svenska historien, att 'städernas rådstuvurätter och magistrater och de senares ännu delvis kommunala karaktär hava utgjort ett av de förnämsta hindren' för den 'ombildning av vårt domstolsväsende', som länge skall hava varit ett önskemål. Jag trotsar kommittén och vem det för övrigt vara må att uppgiva, hur den 'ombildning' såg ut, som stötte emot nämnda 'hinder', på vad sätt detta hinder verkade vid strandningstillfället, och när olyckan ägde rum.» Jag tror, att detta yttrande av herr Hedin 1883 i viss mån har sin giltighet den dag som är.

Nu är det emellertid så, att man kan förutsätta, att Kungl. Maj:ts proposition icke kommer att av riksdagen bifallas, men reservationsvis föreslås väsentliga ändringar i den kungl. propositionen. Dels skulle tvångsförläggning en-dast drabba städer med en folkmängd icke överstigande 3,000 personer, och dels skulle, om kvalificerad majoritet mot tvångsförläggning funnes inom stadsfullmäktige, sådan tvångsförläggning icke äga rum. Slutligen skall större hänsyn tagas såväl till befolkningen inom staden som även till befolkningen inom den domsaga, vari staden eventuellt skulle ingå. Jag skall villigt med-giva, att genom dessa bestämmelser har förslagets hårdhet avsevärt mildrats. Ja, det kan till och med sägas, att det har uppmjukats i så hög grad, att man strängt taget därigenom mycket litet vinner i det syfte, som herr justitiemi-nistern vill ernå.

Vid sådant förhållande och då jag fortfarande anser, att riksdagen icke har anledning att den dag som är mot dessa uråldriga domstolsorganisationer bruka större våld, än nöden kräver, då vågar jag hemställa om bifall till utskot-tets förslag.

Häruti instämde herrar *Laurén* och *Gustafsson* i Örebro.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Gentemot den siste ärade talaren skall jag be att få åberopa just det utskottsutlåtande, i vilket han instämde. Utskotts-majoriteten har visserligen liksom herr förste vice talmannen hemställt om av-slag på Kungl. Maj:ts proposition, men utskottsmajoriteten, som i olikhet med den siste ärade talaren haft förmånen att under några dagar ganska grundligt få sätta sig in i denna fråga, har därvid icke kunnat undgå att i väsentliga av-seenden erkänna riktigheten av de synpunkter, från vilka propositionen utgår. I olikhet med den siste ärade talaren erkänner således utskottsmajoriteten täm-ligen förbehållslöst, att de små domkretsar, som våra minsta städer bilda, kunna utgöra ett verkligt hinder för rättsskipningen i dessa städer. I själva verket är detta också omöjligt att bestrida. Jag hänvisar till de uppgifter, som härutin-nan förekomma i processkommissionens utlåtande och som herr justitieministern här nyss illustrerat.

Herr förste vice talmannen säger, att borgmästarna i de minsta städerna äro så utmärkta, därför att de förlika målen, de tjänstgöra som fredsdomare. Det vill jag icke förneka, men det bör alla domare göra, och det tror jag, att ord-förandena i rådhusrätterna på andra håll och många häradshövdingar också göra. Jag föreställer mig, att de städer, som skulle komma att läggas under landsrätt, för framtiden icke heller skulle vara uteslutna från den förmånen, att deras domare, när det så behövs, försöka förlika deras tvister.

Emellertid menar nu herr förste vice talmannen, i detta fall i likhet med ut-

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

skottet, att innan man går in på en sådan lagstiftning, som här föreslås, skall ett fullständigt förslag till ny domstolsorganisation föreligga färdigt. Först skola Trosa och Sigtuna m. fl. städer ha tillfälle att granska förslaget och pröva, om de verkligen finna sig kunna godkänna det, innan man skall våga sig på att vidtaga någon förändring i den nuvarande rättsskipningen. Detta är väl ändå att gå litet för långt i hänsynsfullhet mot lokala särmeningar, kanhända uttryckta i rent tillfälliga majoriteter i stadsfullmäktige. Är man verkligen, som åtminstone utskottet är, övertygad om att denna särskilda rättsskipning för de minsta städerna är ett hinder för rättsvärden, då bör man i stället rikta in sig på att så snart som möjligt avlägsna det hindret.

Men herr förste vice talmannen har nu också den oturen, att även i ett annat hänseende utskottet har en annan mening än han. Herr förste vice talmannen ville icke medgiva, att när processreformen en gång kommer, domstolarna i de minsta städerna komma att upphöra. Det medgiver däremot utskottet tämligen oförbehållsamt. Även utskottet menar, att när en domstolsorganisation genomföres, domstolarna i de minsta städerna måste försvinna. Vad innebär detta? Jo, det innebär, att borgmästarna i dessa mindre städer måste ställas på indragningsstat. Jag drar mig till minnes, att för ett eller annat tiotal år sedan, när en processreform genomfördes i Österrike, var ett av de första stegen, som togs, att icke mindre än omkring ett hundratal ordinarie domare i ett slag ställdes på indragningsstat. Sådant kostar pengar, och det är för att undvika de ofrånkomliga utgifter, som äro förenade med en sådan anordning, som Kungl. Maj:t nu föreslår att man skulle i tid se till, att det icke bleve alltför många borgmästare att pensionera. Jag tycker därför, att herr justitieministern är allt tack och all heder värd, för att han varit så förtänksam och lagt fram detta förslag för riksdagen. Som herr justitieministern också själv nämnde, kan det mycket väl tänkas, att en borgmästare, som ställdes på indragningsstat, kommer att leva i 30 eller 40 år därefter, och det kan sålunda bliva ganska dryga utgifter för statsverket, om det är många städer, som på det sättet måste förses med medel till särskilda pensioner åt dessa tjänstemän. Utskottet har nu icke kunnat neka till, att genomförandet av en processreform på det här sättet med pensionerande av förutvarande borgmästare kan komma att ställa sig dyrbart. Men utskottet vill icke vara med på den sparsamhetsväg, som Kungl. Maj:t nu föreslår. Och då gör utskottet, som man alltid gör, då det föreslås en sparsamhet, som man själv icke finner tilltalande: utskottet vill spara på annat sätt. Och utskottets metod i detta fall är den, att man skall dröja med att genomföra processreformen. Man skall spara in ett eller annat tiotal år av den tid, under vilken den nya processordningen skulle få verka, för att under tiden de här gamla borgmästarna skulle hinna dö undan, om jag får använda ett sådant uttryck. Den utvägen kan väl ändå denna kammare icke godkänna. Så pass bestämt har väl ändå riksdagen upprepade gånger uttalat sin önskan att få en processreform till stånd under en snar framtid, att ett uppskov med saken av den anledning, utskottet här antytt, väl får anses uteslutet.

Med den mening, jag här i korthet uttalat, överensstämmer det bäst att yrka bifall till den kungliga propositionen. Det har jag också gjort i utskottet, och jag anser fortfarande, att det låter väl försvara sig. Men nu har det visat sig, att ett, såvitt jag kunnat finna, icke fullt motiverat motstånd från städernas sida rests mot den ifrågasatta förläggningen under landsrätt. Och detta städernas motstånd tycks ha gjort ett utomordentligt kraftigt intryck på en del herrar i riksdagen; särskilt påstås detta vara fallet inom första kammaren. Det förefaller, som om man ville betrakta ett sådant steg som ett slags administrativt övergrepp gentemot städerna. Det framgår av de i ämnet väckta motionerna. Det framgår också, om än icke så mycket, av utskottsmajoritetens yttrande, och det framgår icke minst av herr förste vice talmannens yttrande här. När så-

lunda herr förste vice talmannen säger, att man icke skall bruka större våld än nöden kräver, synes mig det uttrycket icke vara riktigt tillämpligt i detta fall. Ty här gäller det icke något våld, utan här gäller det en grundlagsenligt fullt tillätlig lagstiftning i syfte att förbereda en processreform, som vi alla anse nödvändig.

Emellertid finnes nu detta motstånd. Då är det, såvitt jag kan se, klokt, att man i någon mån tar hänsyn därtill, om man icke vill, att hela saken nu skall falla. Och jag har därför förenat mig med de reservanter inom utskottet, som föreslagit vissa modifikationer i den kungliga propositionen i syfte att göra den föreslagna anordningen mindre fruktansvärd för småstäderna. Man föreslår sålunda, att endast städer med mindre än 3,000 invånare skola komma i fråga beträffande en sådan tvångsförläggning, och vidare, att stadsfullmäktige skola hava rätt till veto mot en sådan åtgärd, om det kan uppbringas minst två tredjedelar av rösterna för ett uttalande emot förläggningen, samt slutligen, att man också skall taga hänsyn till befolkningens önskan i den domsaga, varom fråga är. Skulle denna reservation antagas, så vill jag i *det* fallet instämma med herr förste vice talmannen, att den praktiska nyttan av reformen i viss mån blir offrad. Men principen om att det är statsmakternas rätt och skyldighet att i tid jämna vägen för processreformen skulle dock vara erkänd. Och för min del anser jag det icke omöjligt, att man längre fram, när man i lugn får resonera med vederbörande, skall kunna gå vidare på samma väg.

Sålunda, herr talman, ber jag få yrka för det första, att riksdagen måtte för sin del antaga det i Kungl. Maj:ts proposition intagna förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 4 § rättegångsbalken, vilket yrkande av förbiseende icke kommit att inflyta i reservationen, och vidare bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen om antagande av förslag till lag om stads läggande under landsrätt. För det andra yrkar jag, att de i ämnet väckta motionerna härmed måtte anses besvarade.

Herr Leo: Herr talman! För min del ansluter jag mig i denna fråga till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Och jag har närmast begärt ordet för att säga några ord om den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Jag håller nämligen före, att vad som har sagts emot utskottets utlåtande av bland andra herr justitieministern och ordföranden i första lagutskottet är tillräckligt för att kammaren skall finna, att utskottet icke haft sakskäl på sin sida, då det gått att föreslå avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Jag skulle gentemot utskottet för min del endast vilja framhålla den omständigheten, att vi hava flera fögderistäder med invånarantal upp till 8,000, som lyda under häradsrätt. Bara detta faktum måste väl visa, huru överdrivna de farhågor äro, som framställts i syfte att göra troligt, att dessa småstäder med några hundra eller ett par tusen invånare skulle komma att bli i särskilt hög grad lidande på att bli överförda till häradsrätter. Jag menar, att då vi hava städer med så stort invånarantal som 8,000—10,000, som med fördel kunna inrangeras under häradsrätt, så må det väl icke ställa sig svårare utan avsevärt lättare att till häradsrätt också hänföra mindre städer.

Jag har, som sagt, den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag bör antagas oförändrat. Och jag kan icke finna, att den reservation, som avgivits av herr Jakob Pettersson m. fl., är så vidare väl grundad. Den skiljer sig i två avseenden från Kungl. Maj:ts förslag. Dels föreslår den, att försänsen för invånarantalet i de städer, vilka skulle kunna läggas under landsrätt, skulle sänkas från 4,000 till 3,000 personer. Vad är det egentligen reservanterna mena med denna sänkning? Ty det är ju så, att redan Kungl. Maj:ts förslag om invånarantalets begränsning till 4,000 personer är en kompromiss nedåt. Och då reser-

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

vanterna hava gått ytterligare ett steg och föreslagit 3,000 personer, kan jag icke förstå detta på annat sätt, än att de gjort det i tanke att därmed vinna majoritet inom utskottet. Denna gräns har icke föreslagits på grund av sakskal utan på grund av utsikten till kompromiss. Men då detta icke lyckats, förstår jag icke, varför vi på denna punkt skulle göra ett avsteg från Kungl. Maj:ts förslag, 3,000 är i varje fall en precis lika godtyckligt vald siffra som 4,000. Och jag undrar, om man icke utan tvekan kan låta även de städer, som hava upp till högst 4,000 invånare, inrangeras under dessa bestämmelser.

Den andra avvikelser från Kungl. Maj:ts förslag, som reservanterna göra, förefaller mig ännu mera betänklig. Reservanterna föreslå nämligen, att i de fall, där det inom stadsfullmäktige i de städer, det nu är fråga om, kan uppbringas två tredjedelars majoritet *mot* städernas förläggande under landsrätt, skall Kungl. Maj:t icke mot detta stadsfullmäktiges bestridande kunna lägga staden under landsrätt. Här ha reservanterna försökt draga in stadsfullmäktiges ledamöter i en mycket ömtålig fråga och på ett sätt, som jag tror kan komma att bli till otrevnad för alla parter i framtiden. Jag vill först fästa uppmärksamheten på en annan omständighet. Jag vill ifrågasätta, huruvida man här är inne på en riktig väg i fråga om lagstiftning, då man ställer den allmänna rättsvården och statens intressen gentemot ett samlat person- och kommunalintresse och säger: »Kunna ni uppbringa två tredjedelars majoritet av stadsfullmäktiges ledamöter mot det intresse, som företrädes av staten och den allmänna rättsvården, så få dessa vika för det samlade personal- och kommunalintresset.» Jag kan icke erinra mig, att vi förut lagstiftat på det viset, och jag misstänker, att det kan vara rätt så farligt att slå in på den vägen. Det riktiga och naturliga är naturligtvis, att staten som högsta vårdare av rätten i vårt land låter höra alla de parter, som kunna hava intresse i denna sak, låter göra en fullständig utredning, vid vilken alla få lov att framföra sina argument med den styrka, de kunna åstadkomma. Och sedan får staten ensam besluta. Och man behöver väl icke vara rädd för att staten kommer att tvinga städerna att göra någonting, som skulle skada deras intressen. Är det sant, att Kungl. Maj:t ofta är trög, när det gäller att få fram någonting till fördel för städer eller kommuner, så är det lika sant, att Kungl. Maj:t icke förhastat går och vidtar åtgärder emot kommunernas vilja till skada för deras intressen. Man behöver sålunda icke befara, att Kungl. Maj:t skall på något sätt våldföra de verkliga intressen, som kunna vara till finnas inom dessa städer.

Men jag vill också peka på, vad denna bestämmelse om två tredjedelars majoritet kan komma att leda till. Det är nämligen ett faktum, att det ofta är starka personintressen, som i dylika fall göra sig gällande. Där ha vi den eller den, som vill söka en ledig borgmästarbefattning, och man tycker, det skulle vara bra, om den staden sluppe läggas under landsrätt, så att det kunde bli en tjänst för den eller den. Och så sättes det igång en personlig agitation. Man går omkring till stadsfullmäktiges ledamöter och får namn tecknade på en lista till förmån för en petition, att staden fortfarande skall hava egen borgmästare. Och är det någon, som är betänksam, så drar man fram personskäl och ömmande omständigheter och säger, att »den och den är med, och då kan ni väl också vara så snäll och vänlig att vara med och hjälpa mig». Och den, som sätter sig emot en sådan anhängan, kommer att bli betraktad som en hård, ovänlig och otillgänglig herre. Och ingen vill egentligen utsätta sig för risken att bli betraktad som en sådan.

Jag tror därför, herr talman, att andra kamraren bör med beaktande av dessa synpunkter för sin del besluta bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, d. v. s. ett bifall till den av herr Sandegård vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Genom ett förbiseende har yrkandet i den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag yrkat bifall, icke kommit att bliva fullständigt, varigenom även mitt yrkande här i kammaren icke kommit att bliva fullt riktigt. Jag skall nu be att få återtaga mitt förra yrkande och i stället göra ett yrkande i överensstämmelse med det, som här gjorts av herr Pettersson i Södertälje.

Ang.  
ändrad lydelse  
av 1 kap. 4 §  
rättegångs-  
balken m. m.  
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 62 ja, men 132 nej; och hade kammaren alltså bifallit det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen framställda yrkandet.

## § 5.

Å föredragningslistan fanns härefter uppfört första lagutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återköpsrätt till fast egendom m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m. m.

Genom en den 19 mars 1924 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 190, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om återköpsrätt till fast egendom,
- 2) lag om ändrad lydelse av 16 kap. 1 § ärvdabalken,
- 3) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § jordabalken,
- 4) lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom samt om tillägg av en paragraf till samma förordning,
- 5) lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i utsökninglagen,
- 6) lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen den 14 juni 1907 (nr 36) om nyttjanderätt till fast egendom,
- 7) lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut,
- 8) lag om ändrad lydelse av 39 § i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation,
- 9) lag om ändrad lydelse av 3 kap. 3 § i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad,

- Ang. lag om återköpsrätt till fast egendom m. m. (Forts.)
- 10) lag om ändrad lydelse av 9 kap. 52 och 69 §§ vattenlagen och
- 11) lag om ändrad lydelse av 15 och 16 §§ i lagen den 22 juni 1920 (nr 474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, likaledes till lagutskott hänvisade motioner, nr 288 i första kammaren av herr *Nothin m. fl.* och nr 426 i andra kammaren av herr *Johansson* i Uppmälby *m. fl.*, i vilka motioner yrkats avslag å propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, på sätt motionärerna yrkat, lämna ifrågavarande proposition utan bifall.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Hederstierna*, som med ett särskilt uttalande biträtt utskottets hemställan;

av herr *Klefbeck* med avsende å viss del av motiveringen;

av herr *John O. Karlsson* likaledes mot viss del av motiveringen;

av herrar *af Ekenstam*, *Rogberg*, *K. G. Westman*, *Johansson* i Brånalt och *Johanson* i Huskvarna som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med förklarande att ifrågavarande proposition i vad den avsåge förslag till lag om återköpsrätt till fast egendom icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i reservationen under 1)—11) intagna lagförslag, svarande mot de av Kungl. Maj:t framlagda förslagen; samt

av herr *Pettersson* i Södertälje, som med instämmande av herr *P. E. A. Jons-son* inom utskottet yrkat, att utskottet måtte hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman! Det händer ibland, att en stad säljer tomter, en eller flera, till en enskild person eller ett bolag med skyldighet för köparen att bebygga fastigheterna på ett sätt, som anses för samhället förmånligt. Han skall t. ex. uppföra arbetarbostäder eller en skola eller något dylikt. Och eftersom ändamålet anses fördelaktigt för samhället, får han tomterna på mycket billiga villkor. I köpekontraktet skrives, att köparen är skyldig att t. ex. inom två år använda tomterna på det sätt, som är överenskommet, till det eller det ändamålet. Och så erlägger köparen sin köpeskillning och får köpebrev på fastigheten. Men något bygge kommer icke till stånd. Byggnadskostnaderna äro för höga, eller också är det något annat hinder. Alltnog, köparen tycker, att det är bäst att tills vidare låta tomterna ligga. Och köpeskillningen är så obetydlig, att ränteförlusten ingenting är att tala om. Han väntar på bättre tider. Så utvecklas samhället, tomtvärdet stiger, och snart kommer den dag, då köparen kan finna det fördelaktigt att sälja tomterna till en byggmästare. Och denne känner sig icke bunden av det villkor, som från början är avtalat med staden, utan han bebygger tomten på det sätt, som han finner för sig förmånligast. Han bygger kanske ett stort magasin eller en stor och skräpig hyreskasern eller något sådant.

Sådana händelser, som jag nu beskrivit, äro icke ovanliga. Samhället har för närvarande icke någon möjlighet att skydda sig mot dylika misräkningar. Det vill säga, det händer emellanåt, när stadsfullmäktige behandla tomtförsäljningar, att någon förtänksam och förståndig man yrkar, att man i köpehandlingen skall taga in en bestämmelse, att om icke köparen använder fastigheten på överenskommet sätt, om han t. ex. icke bebygger den inom två år på det eller det

sättet, köpet skall gå tillbaka. Men då måste man säga honom, att vår lagstiftning icke tillåter något sådant, ty lagen säger, att man icke får i köpe- eller skifteshandling om jord förbehålla sig eller annan att vinna egendomen åter. På grund av detta förbud är man i städerna ganska obenägen att sälja tomtar till enskilda, även om det skulle vara för mycket behjärtansvärda ändamål. Man drar sig för att göra det, därför att man icke har någon säkerhet för att fastigheten verkligen får den överenskomna användningen.

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

Nu hava städerna visserligen sedan 1907 ett medel till sitt förfogande, som skulle vara till hjälp i detta avseende, det är tomträtten. Tomträtten innebär ju, att innehavaren får tomtens endast för viss begränsad tid. Efter den tidens förlopp återfaller fastigheten till staden. I övrigt bero villkoren på vad som kan överenskommas. Tomträtten har emellertid visat sig icke medföra de fördelar man väntat sig av den. Till en början gäller den ju icke för fastigheter utom stads planlagda område. Och vidare har det visat sig, att den rätt, som tomt-rätten innebär, icke är av det värde, att kreditanstalter i allmänhet vilja belåna densamma. För att tomträtten skall bli till verklig nytta tyckes det därför vara nödvändigt, att vederbörande stad anordnar en särskild kreditkassa eller på annat sätt sörjer för att tomträttsinnehavaren får sitt kreditbehov tillfredsställt.

För städerna har det därför länge framstått som ett behov att få en upplåtelseform, som å ena sidan liksom tomträtten lämnar staden möjlighet att återfå dispositionen över fastigheten, men å andra sidan till sin karaktär mera än tomt-rätten närmar sig verklig äganderätt, särskilt i det avseendet, att vederbörande kreditanstalter icke har betänkligheter mot att belåna den. Jag tror, att för rätt många av våra i utveckling stadda städer visat sig ett sådant behov.

Det behov, som sålunda yppats, skulle, såvitt jag förstår, på ett lyckligt sätt fyllas av det lagförslag, som framlagts i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition. Detta förslag innehåller den bestämmelsen, att om en stad — det gäller icke bara städerna men jag håller mig till en början endast till städerna — att om en stad vill sälja en tomt till en enskild person för att användas till ett visst ändamål, säljaren skall kunna förbehålla sig detta uttryckligen i köpehandlingen. Tillika kan säljaren förbehålla sig, att om icke tomtens får den användning som är överenskommen, säljaren skall i framtiden få köpa tillbaka fastigheten. Denna påföljd skulle också kunna inträda vid andra fall, som jag icke närmare skall inlåta mig på. För att emellertid denna s. k. återköpsrätt, d. v. s. samhällets eller säljarens rätt att få vinna fastigheten åter, icke skall verka alltför deprimerande på den överlåtna fastighetens värde, föreslås det, att, när i framtiden säljaren gör anspråk på att få köpa tillbaka fastigheten, fastighetens värde icke ovillkorligen skall bestämmas till det belopp, för vilket den såldes, utan att värdet skall bestämmas av en nämnd efter särskild uppskattning. Därvid skall hänsyn tagas till fastighetens verkliga värde, såsom detta gestaltar sig, om man tänker sig fastigheten även för framtiden belastad med föreskrift att den skall användas för ett visst ändamål. Den får således återköpas till fulla värdet med denna inskränkning. Detta värde skall säljaren betala, om han vill köpa fastigheten tillbaka. På samma gång innehåller förslaget, att detta villkor, bestämmelsen om fastighetens särskilda användning och rätten för säljaren att få återköpa den, skall in-tecknas i fastigheten. Därigenom har säljaren fått full säkerhet för sin återköpsrätt, även om fastigheten skulle byta ägare. Ett sådant villkor kommer naturligtvis i fastighetsböckerna, och det kommer därigenom också in i gravationsbeviset. Om således en person funderar på att köpa en sådan fastighet, som är i enskild persons hand, belastad med detta villkor, så får spekulanten i gravationsbeviset upplysning om detta förhållande. Detta är i största allmänhet och korthet innehållet av förslaget.

Riksdagen skrev 1915 och begärde hos Kungl. Maj:ts utredning och förslag rörande införande av s. k. återköpsrätt. Jag skall gärna erkänna, att när riks-

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)

dagen gjorde detta, riksdagen icke i detalj torde ha tänkt sig in i, huru denna anordning skulle vara beskaffad. Det är t. o. m. möjligt, att mången år 1915 menade, att återköpsrätten borde vara ordnad på det sättet, att den ursprungliga köpeskillingen, den som köparen fick betala vid köpet, skulle utgöra vad han sedan skulle få tillbaka, när samhället ville hava tillbaka fastigheten. Emellertid torde detta icke hava varit något huvudsakligt moment i riksdagens uttalande 1915, och för min del kan jag icke se, att den omständigheten, att denna fråga då icke närmare utvecklades och bestämdes, nu bör utgöra något hinder för att antaga Kungl. Maj:ts förslag, helst som jag är övertygad om att Kungl. Maj:ts förslag är bättre än anordningen, att redan vid den första försäljningen fixera den blivande återköpeskillingen. Det är nämligen klart, att genom en återköpsrätt, anordnad på det sätt som i Kungl. Maj:ts förslag har skett, har man garanti för, att den köpeskillning, som den enskilde fastighetsägaren skulle få av samhället, när han lämnar fastigheten tillbaka, verkligen skall utgöra fastighetens fulla värde. Detta kan man däremot icke vara säker på, om köpeskillingen vid återköpet blir densamma som den vilken betalades, vid det första köpet. Och denna förändring måste öka begärligheten hos de tomter, som städerna vilja sälja med återköpsrätt.

Jag är sålunda av den meningen, att detta förslag på ett mycket lyckligt sätt skulle fylla ett verkligt behov, och att det även skulle på ett lyckligt sätt också uppfylla den önskan, som riksdagen uttalade i sin skrivelse 1915. Nu har emellertid utskottets majoritet avstyrkt propositionen. Vad är då utskottets avslagsskäl? Jag vågar utgå från, att det huvudsakliga avslagsskälet icke har varit den överklagade bristen på utredning i saken, ty denna fråga har blivit utredd sakligt dels i föregående riksdagsmotioner och deras behandling i utskott och kamrar, dels vid ett par tillfällen i Stockholms stadsfullmäktige och dels i lagberedningens och lagrådets utlåtanden i ämnet. Den omständigheten, att nu icke alla städer inom riket fått yttra sig över förslagets detaljer, synes icke kunna åberopas som ett stöd för påståendet, att frågan icke är utredd. Jag tror för övrigt icke, att det är vanligt, att när ett lagförslag framlägges i en fråga, för vilken riksdagen förut har uttalat ett särskilt intresse, detta lagförslag i sina detaljer även skall hava varit utställt till yttrande i alla kommuner, även om det berör kommunernas intresse. Icke heller tror jag, att utskottets avstyrkande i någon väsentlig mån eller ens i någon mån beror därpå, att utskottet menar, att den stadgade åborätten skulle kunna vara användbar för städernas tomtförsäljningar. Utan huvudskälet för utskottets avstyrkande ligger väl däri, att detta förslag icke i den utsträckning, som utskottet anser önskvärt, har gjort det möjligt för samhällena att förbehålla sig den s. k. oförtjänta värdestegringen på fastigheter, som säljas på detta sätt. Det är ju så, att en fastighet särskilt i städer eller stadslänkande samhällen ibland undergår rätt snabba värdeförändringar, i regel så att värdet avsevärt stiger på grund av samhällets utveckling och andra omständigheter. Förslaget gör det i någon mån möjligt för samhällena att förbehålla sig denna värdestegring, därigenom att samhällena kunna såsom de finna önskvärt anordna förbehållet om fastighetens återgång. Nu menar utskottets majoritet, att det vore önskvärt, att lagen skreves så, att samhället finge behålla hela den s. k. oförtjänta värdestegringen på fastigheten. Jag vill i det avseendet framhålla, att det kan anföras åtskilligt emot denna utskottets ståndpunkt, men jag vill särskilt uppehålla mig vid två skäl. Huvudskälet är, att det är ytterst svårt, i många fall rentav omöjligt att vid en viss tidpunkt tillfredsställande avgöra, huru mycket av den värdestegring en fastighet undergått på låt oss säga de senaste 50, 70 å 100 åren kan antagas bero på samhällets utveckling, och således kallas oförtjänt, och huru mycket som beror på de kostnader, som ägaren själv nedlagt på fastigheten, och som

således kan kallas förtjänt värdestegring. Man kan teoretiskt göra en åtskillnad mellan det ena och det andra, men i praktiken torde det ställa sig synnerligen svårt, och om det är svårt att i verkligheten göra en sådan åtskillnad följer därav, att det är omöjligt att på förhand, i all synnerhet flera tiotal år, innan inlösningen skulle komma i fråga, beräkna, vilket värde fastigheten skulle komma att få, när den eventuellt skulle få återköpas. Och därför att detta således ställer sig omöjligt att ens approximativt beräkna, komma bankerna antagligen att ställa sig mycket ovilliga att belåna dylika rättigheter. De, som ge ett lån mot säkerhet i fastighet, vilja naturligtvis hava någon garanti för att den ökning i fastighetens värde, som beror av de kostnader, som ägaren nedlägger på den, också får tillgodonjutas av ägaren, de vilja ha garanti mot nedsättningar i fastighetens värde. I kreditgivarens intresse ligger framför allt, att man icke skall vara alltför oviss om det värde tomten i framtiden kan komma att hava. Av detta skäl menar jag, att utskottets invändning är obefogad. Ty om denna lagstiftning icke anordnas så, att en fastighet, som är belagd med återköpsrätt, lätt och utan svårighet kan belånas, då är syftet med lagstiftningen i själva verket förfelat.

Så mycket angående städernas intressen härvidlag. Men propositionen avser också införandet av rätten att sälja en fastighet med återköpsrätt, då den är belånen på landsbygden, för såvitt fråga är, om jord tillhörig staten eller kommun eller i allmänhet om jord i allmän ägo. I den delen av propositionen har icke endast utskottets majoritet utan också majoriteten av reservanterna yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Jag och min medreservant hava således icke mycket stora utsikter att få resonans för vårt yrkande om bifall till den kungl. propositionen i det stycket, men jag anser mig likväl skyldig att med några ord anföra, varför vi yrkat detta.

Av den långa omfattande utredning, som hittills förekommit beträffande jordfrågan, tyckes det med allt större klarhet framgå, att de bägge syften man vill främja, nämligen å ena sidan beredande av möjlighet för befolkningen, särskilt den mindre bemedlade, att utan för stora kostnader bliva ägare till jord samt å andra sidan befogenhet för samhället att få ett visst övervakande av jordens användning och framför allt möjlighet i framtiden att återfå dispositionen av jord — dessa bägge syften kan man icke realisera utan att hava tillgång till något eller några rättsinstitut, som ligga emellan å ena sidan den fullständiga äganderätten och å andra sidan nyttjanderätten, arrenderätten.

Utskottets majoritet menar, att vad som i det här fallet framför allt behövs är en stadgad åborätt, en efter moderna förhållanden lagd åborätt, som ger brukaren tillfälle att sitta trygg på jorden, och som efter vissa särskilda bestämmelser går i arv, en rätt, som dock är förbunden med vissa befogenheter för staten eller det allmänna att övervaka, kontrollera det sätt, på vilket jorden användes.

Ett efter dessa grunder upprättat förslag om stadgad åborätt har utarbetats av den s. k. kronolägenhetskommissionen, och det förslaget har undergått granskning bl. a. av länsstyrelserna och av lagrådet. Lagrådet har emot förslaget dels riktat vissa ganska vägande detaljanmärkningar; och vidare har lagrådet sagt, att i själva verket dylika åborättsupplåtelser icke torde bliva vidare populära, när de som vilja ha jord alltid komma att föredraga att få jorden med äganderätt. För min del tror jag, att lagrådet har rätt i den anmärkningen; men jag anser, att man därför icke bör avvisa tanken på att införa stadgad åborätt. Det vill förefalla som om många av dem, som äro intresserade av denna fråga, dela upp sig i partier, som vart för sig ha mycket bestämda önskemål i sikte. Det vill förefalla, som om man härvid gjort sig skyldig till en viss ensidighet. Å ena sidan säga somliga, att äganderätten

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)

är så helig, att man icke får införa i marknaden en rättighet, som innebär ett försvagande av äganderätten eller en uppluckrad sådan, ty därigenom skadar man äganderättens helgd. Å andra sidan säga de, som äro övertygade om, att upplåtelser, som innebära en annan rätt än äganderätten, d. v. s. nyttjanderätt, i själva verket äro så förmånliga, att om folk bara finge smak på dem, nyttjanderättsupplåtelse skulle överflygla upplåtelser med äganderätt. Därför äro de så ivriga att få fram denna åborätt, att de betrakta förslag om införande av upplåtelser med äganderätt såsom otrevliga konkur-renter, som de ej vilja veta av.

Jag tror för min del, att folk i allmänhet föredrager jord med äganderätt, även om denna är inskränkt genom förbehåll om återköpsrätt, framför jord med åborätt. Men, säger man, alla kunna icke komma i åtnjutande av upplåtelser med äganderätt, ty för att få äganderätt måste man erlägga köpeskillning, men denna utgift undgår den, som får jord med stadgad besittningsrätt. Härpå har med rätta svarats, att det mycket väl går för sig att uppdelas köpeskillingen på terminer och göra de årliga amorteringarna så små, att betalningen i själva verket icke blir betungande. När man sålunda ifrån åborättens anhängare påstår, att åborätten är nödvändig för upplåtelser åt dem, som icke hava kapital, är detta icke alldeles riktigt, i synnerhet som en person, som får en egendom med besittningsrätt, icke heller kan reda sig utan kapital. Kapital är nämligen nödvändigt för att uppföra byggnader och inköpa inventarier; även den som har jord med åborätt är således i behov av kredit.

Nu kommer senare på föredragningslistan i dag att behandlas ett par motioner rörande åborätten, och då kanske vi på nytt bli i tillfälle att diskutera denna fråga. Jag vill därför icke nu närmare gå in på den utan endast under åberopande av det sist sagda hävda, att det även på landet vore förmånligt att upplåta jord i allmän ägo med återköpsrätt. Därigenom får den enskilde jordinnehavaren äganderätt till fastigheten, han kan belåna densamma, han har ingen annan inskränkning i sin äganderätt än den, att om han icke använder fastigheten på det sätt, som han från början kommit överens om med staten eller den ecklesiastiska kyrkofonden eller vem det vara må, så riskerar han, att det allmänna köper tillbaka fastigheten, men då får han köpeskillningen bestämd efter det värde, som fastigheten har, när återköpet kommer i fråga.

Jag är själv icke jordbrukare, men jag tycker, att det vore märkvärdigt, om det skulle finnas spekulanter på jord, som icke funne, att en sådan anordning i många fall ställer sig mycket förmånlig. Det är uppenbart, att det allmänna genom sådana anordningar får möjlighet att kontrollera fastighetens användning och möjlighet att framdeles få dispositionen över fastigheten tillbaka, om den icke längre skulle komma att användas på det sätt, som från början varit avtalad.

Herr talman! Jag får sålunda sluta med att yrka bifall till den av mig och herr Jonsson avgivna reservationen.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Utskottets ärade ordförande, som nu haft ordet, belyste de skäl, som ligga till grund för utskottets avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts proposition.

Visserligen är utskottets motivering ganska kort men icke kortare, än att man här mycket väl i densamma kan finna de skäl, som utskottet haft att anföra för avslag på den kungl. propositionen.

Den nu föreliggande frågan berör ju en av de större och viktigare frågor, som vår tid har haft och har att syssla med, nämligen frågan om vilken upplåtelseform, som är den bästa för såväl samhället som de enskilda, när samhället, sta-

ten eller kommunen har jordbruksfastigheter eller andra fastigheter att överlåta till de enskilda.

För närvarande ha vi ju tre upplåtelseformer, för det första den mest användbara, den med full äganderätt; så ha vi den därnäst användbara, nämligen den vanliga arrenderätten, och för det tredje sedan ett antal år tillbaka använda vi oss i vissa städer av den tomträtt, som lagen ger möjlighet till.

Den nu föreliggande kungl. propositionen avser ju att tillskapa en ny upplåtelseform, en upplåtelseform, som fått namn av återköpsrätt. Vi ha tillåtit oss att säga i utskottets motivering, att det framstår såsom en brist, att icke till ledning vid bedömandet föreligga yttranden från de myndigheter, vilka hava att taga befattning med dispositionen av jord av här ifrågavarande slag. Jag vill tro, att herr ordföranden liksom övriga och även herr statsrådet skola ge mig rätt i, att det hade varit önskvärt såväl i detta som i andra fall, att man hade haft yttranden från de myndigheter, som här talats om; ty det är icke riktigt, så vitt jag förstår, när herr ordföranden säger såsom han nyss sade, att denna fråga är tillräckligt utredd. Detta är enligt min uppfattning för mycket sagt, ty varken här i riksdagsbiblioteket eller i riksdagsförhandlingarna finnes det möjlighet att i litteraturen tillräckligt studera denna fråga, och uti den allmänna diskussionen har frågan mycket litet varit uppe för undersökning.

Utöver de upplåtelseformer, som jag här förut nämnt, har det mycket diskuterats en fjärde, vilken den ärade utskottsordföranden erinrar, att vi inom kort nu få fram till behandling, nämligen den upplåtelseform, som givits namn av tryggad besittningsrätt eller en moderniserad åborätt på det sätt, som kronolägenhetskommissionen framlagt förslag till.

Att denna fråga om återköpsrätt kommit upp är väl närmast beroende på den riksdagsskrivelse, som avläts 1915. Till grund för denna riksdagsskrivelse låg en motion, som har väckts i denna kammare utav herr Palmstierna. I denna motion yrkade motionären, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till lag innebärande rätt för stat, kommun och municipalsamhälle att inom stadsplanerat område försälja ägande fastighet med sådant servitut, att fastigheten, när densamma ånyo utbjödes till försäljning, kunde av staten, kommunen eller municipalsamhället med företrädesrätt få återförvärfvas mot erläggande av den köpeskillning, som med frångående av ersättning för byggnader och dylikt motsvarade det ursprungliga försäljningsbeloppet». När riksdagen då beslutade en skrivelse i anledning av denna motion, så kom inte skrivelsen att åtföljas av någon motivering, enär det var olika meningar om denna sak i första och andra kammaren, varför motiveringen bortföll, och det blev endast utskottets kläm, som då gick till Kungl. Maj:t.

Det förslag, som Kungl. Maj:t nu har framlagt för riksdagen, bygger, så vitt jag förstår, inte så mycket på den motion, som då framlämnades, som desto mer på ett uttalande, som gjordes i första kammaren under debatten om denna sak. I detta uttalande, som gjordes av herr Dahl, instämde två ledamöter av kammaren, herrar Lamm och Alexanderson. I detta anförande yttrades, att »man behövde icke förutsätta, att återköpssumman skulle vara på förhand bestämd och att samhället skulle äga återköpa jorden mot den ursprungliga köpeskillningen, endast med tillägg av byggnaders och övriga nedlagda kostnaders värde; i stället för att låta hela jordvärdestegringen oavkortad tillfalla samhället, kunde man tänka sig ett mjukare förfaringssätt, innefattande uppdelning av värdestegring mellan samhället och den enskilde enligt särskilda grunder». Det är just denna fråga, som är den icke minst betydelsefulla, denna detalj i lagförslaget, om vilken vi också i utskottsutlåtandet sagt, att den påkallar särskild uppmärksamhet.

För min del vill jag inte tro eller kanske rättare sagt är jag tveksam om, huruvida det förslag, som Kungl. Maj:t här kommit med, är det allra lyck-

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)

ligaste med avseende å denna detalj. Det vill förefalla mig, som om det skulle vara klokast, att frågan i sin helhet och sålunda även beträffande omvärderingen vid avlösningen på nytt prövas; och skulle så bli, så vill jag för min del här ha uttalat önskvärdheten av att den lagparagraf, som avhandlar denna sak såväl som andra, om det nu är möjligt skrives något mera populärt än vad 10 § nu är skriven i det kungl. förslaget. Jag vet väl, att 10 §, sådan den är skriven i Kungl. Maj:ts förslag, kan sägas och också ifrån juristhåll säges vara en mycket fint skriven lagtext, och jag tvivlar icke på att den ur juristsynpunkt är sådan. Det anses nämligen vara bäst och mest skickligt skrivet, i fall man kan i en lagparagraf få in så mycket som möjligt; men för lekmannen, som skall ha att syssla med lagar, är det icke på samma sätt, utan för honom är det önskvärt, att lagarna bli skrivna så lättfattligt som möjligt. Som nu 10 § är skriven och med antagande att den skulle bli lag, så kan man verkligen fråga, om det inte blir behöfligt att, i likhet med vad vi ha i våra skattelagar, utöver själva lagtexten få s. k. anvisningar, som skola på ett tydligare och mera fullständigt sätt klarlägga, hur lagstiftaren tänkt sig tolkningen av lagen. Nu är det önskvärt, att man icke behöver detta, utan att lagtexten blir så lättfattlig, som möjligt. Jag skulle, för att ge något stöd för detta mitt påstående, att det är mycket svårt för lekmannen att kunna läsa ut ur en paragraf, vad man bestämt åsyftar, be att till kammarens och även till de herrars begrundande, som reservationsvis yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilja ifrågasätta, huru många det är av kammarens ledamöter, som kunna ur denna lagtext få ut, vad man i verkligheten menar. Det heter här i 10 §: »Varder ej överenskommelse, som i 9 § sägs, träffad, skall för fastigheten erläggas en i penningar på en gång utgående löseskilling motsvarande fastighetens fulla värde sådant det befinnes under antagande dels att, för obestämd tid framåt eller, där återköpsrätten förbehållits endast för viss tid, under den enligt avtalet återstående tiden, varje ägare av fastigheten är bunden av återköpsrätten och det i samband därmed avtalade villkor angående fastighetens användning, och dels att fastigheten i övrigt icke besväras av andra rättigheter än dem, som vid försäljning av fastigheten i den ordning, utsökningslagen bestämmer, äga företräde framför återköpsrätten eller ock äro av försäljningen oberoende.

Vid värdering av fastighet, som återköpes, skall vad i 10 § i lagen om expropriation är stadgat äga motsvarande tillämpning», o. s. v.

Jag gör nu det antagandet, att min ärade kamrat på hallandsbänken, herr Johansson i Brånalt, som nu delvis yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag, kommer ned till sina valmän i bygderna med en sådan lag som denna. Han blir då av en valman tillfrågad: hur skall jag kunna veta, vad som ligger i detta, hur skall jag handla efter denna lag? Det kan ju vara en jordbruksarbetare eller någon annan, som är intresserad av att köpa en fastighet enligt denna lag, som frågar: hur skall jag veta mina rättigheter och mina skyldigheter? Jag tror för visso, att såväl den nämnde som många andra skulle ha svårt att ge klart besked. Nu är det sorgligt att det skall vara så, att vad som juristerna anse som mästerverk skall för oss lekmän framstå såsom så svårförståeligt. Det kan ju vara möjligt, ehuru jag icke tror det, att jag är ensam om den uppfattningen, att det är så svårt att inse sammanhanget i eller att läsa och förstå innehållet i sådana lagtexter.

Jag vill säga för min egen del, att det är möjligt, att en lag, som den Kungl. Maj:t nu föreslagit, kan vara av behovet påkallad, och den kan ha en uppgift att fylla särskilt för städer och stadsliknande samhällen, men även med denna uppfattning har jag ansett kloket och försiktigheten bjuda, att den ännu en gång får genomgå en prövning, innan riksdagen binder sig för densamma.

Därtill kommer ett förhållande, vilket framhållits i en här framlämnad motion,

i vilken man yrkat avslag på den kungl. propositionen, det förhållandet nämligen, att det bör vara till fördel, om detta lagförslag kan få prövas samtidigt som det på nytt får bli en prövning av kronolägenhetskommisionens förslag om besittningsrätt, vilket lagförslag redan varit för yttrande hos lagrådet. När man ser på de olika meningar, som kommit till uttryck inom utskottet, så talar även detta för, att man gör klokt i att icke nu fatta något positivt beslut. I tvenne reservationer, av vilka den ena är avgiven av utskottets ärade ordförande, har ju yrkats på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i sin helhet; men fem andra reservanter ha ansett, att Kungl. Maj:ts förslag väl kan passa för städer och stadsliknande samhällen, men vilja icke vara med om att låta lagen gälla för landsbygden.

När det nu råder så mycket delade meningar om denna sak, så tror jag man gör klokt i att följa det gamla visdomsordet, att i tvivelaktiga fall skall man icke handla, och jag anser därför, herr talman, att riksdagen gör klokast om den följer utskottet och går på avslag av den kungl. propositionen, och till denna utskottets hemställan ber jag att få yrka bifall.

**Herr Björkman:** Herr talman! Jag vill genast säga, att jag ansluter mig till den reservation, som avgivits av herr af Ekenstam m. fl. Att hoppas på bifall till det längre gående yrkandet d. v. s. herr Petterssons i Södertälje reservation och Kungl. Maj:ts proposition, har jag icke ansett vara möjligt, hur stora sympatier jag än har för frågans avgörande i dess helhet.

Jag har således att nu klarlägga de skäl, som gjort, att jag anser önskvärt, om återköpsinstitutet beträffande jord i allmän ägo kunde införas i vad gäller stad. Jag tror, att de betänkligheter, som med avseende på landet framförts av den föregående ärade talaren, icke äro av den natur, att de behöva träffa frågan i vad gäller stad; och att beträffande stadsinstitutet detta nödvändigt skulle behöva följa med landet, är väl icke klarlagt.

Första frågan är då, om det finnes ett behov av detta nya institut. Jag går då till de framställningar och yttranden, som varit att tillgå under en lång följd av år. Vi ha Stockholms stadsfullmäktiges yttranden av år 1909 och 1910, där vi finna ett kraftigt förordande av återköpsrätten. Då frågan var uppe vid 1915 års riksdag, tillstyrktes institutet av svenska stadsförbundets representantförsamling och har nu desslikes tillstyrkts av svenska stadsförbundets bostadsråd. Här ha sålunda representativa organ för de svenska städerna både tidigare och sent yttrat sig, och man kan alltså icke med berättigande påstå, att det skulle saknas utredning i frågan, i vad den rör stadsjord. Härtill kommer, att till den sålunda förebragta utredningen kan läggas lagrådets tillstyrkande yttrande rörande frågan i dess helhet.

Kontentan i de stadskommunala yttrandena är, att städer och andra stadsliknande samhällen i sin jordpolitik behöva för utnyttjande av egen mark, som de genom statens gamla jorddonationer till städerna ännu innehava eller eljest på olika sätt förvärvat, bättre och mångsidigare utvägar än den nu rådande lagstiftningen anvisar dem.

Tomträtten har, såsom herr Pettersson i Södertälje också påpekat, icke vunnit den användning, som avsetts. Här har den enskilda penningmarknaden i stort sett varit stängd, och för att få användning för detta institut ha de städer, som vågat sig på saken, blivit rätt så hårt ekonomiskt engagerade. Arrendeupplåtelser ha ej heller varit nog lockande eller för de enskilda ansetts tillräckligt betryggande. Man får då försöka sig på andra utvägar.

En stad — jag talar ju huvudsakligen om städerna — får lov att lägga sin jordpolitik på lång sikt. Det går ofta icke för en stad att, då den avhänder sig sin jord, också avhända sig möjligheten att ha ett ord med i laget beträffande denna jord vid en kommande tidpunkt. Å andra sidan fordras

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)

det, att ej staden av farhåga för att mista överblicken över sin jordpolitik skall behöva låta sin jord ligga fullkomligt död. Men det kan hända att, så som lagstiftningen nu är, staden kan nödgas välja emellan att sälja utan vidare eller att ej sälja alls. Återköpsinstitutet ger en mjukare utväg emellan dessa ytterligheter. Jag har i min stad ett exempel på, huru man där så att säga stått vid skiljevägen. Vid vår nu utvidgade hamn finnes ett område, en upplagsplats, som på sin tid av staden sålts för en god köpeskillning, ett område, som ligger blott c:a 25 meter från nuvarande kajplanen. Det är ju avsaknad nu, att icke staden äger möjlighet att behärska detta område. Men hade staden icke sålt området, då hade staden också absolut säkert ej fått något kontant, och vederbörande hade icke heller fått sin upplagsplats, ty blott arrendera den ville man icke. Om vi däremot nu skulle stå inför en liknande situation, som när staden sålde detta område, och vi hade det föreslagna återköpsinstitutet, skulle det säkerligen vara ett lämpligt tillfälle att använda detta.

Om jag nu — för att återkomma till städernas jordpolitik, — skulle sammanfattningsvis angiva de syften, som anses nödvändiga för denna jordpolitik, så skulle dessa vara,

- 1) att samhället skall kunna betrygga ändamålet med sina upplåtelser,
- 2) att, om samhället i en framtid kommer i behov av sin gamla jord, detta skall kunna ske på enkla och från början klarlagda vägar,
- 3) att samhället skall kunna — något som riksdagen också mycket skarpt uttalat sig för — få del av en framtida jordvärdestegring, och detta utan att kränka den enskildes rätt.

Dessa tre synpunkter äro tillgodosedda och, såvitt jag förstår, på ett synnerligen väl avvägt sätt tillgodosedda i den kungl. propositionen.

Nu framställer sig emellertid den betänkligheten, om man ej genom införande av detta nya institut kränker jordäganderätten. Jag ser det icke så. De bestämmelser, som i lagförslaget reglera förutsättningarna för återköpsrättens utövande liksom även stadgandena om löseskillingen synas väl vara så betyggsande för ägaren, att äganderätten för honom för visso skall, såsom den kungl. propositionen säger, te sig såsom en verklighet och ej såsom ett sken.

Jag vill i detta sammanhang erinra om dels den tvångsexpropriation, som vi ha, och dels de servitut, som finnas — jag tänker särskilt på de servitut, som vi ha i vissa kvarter i städerna, t. ex. i Lärkstaden här i Stockholm, där man icke får bygga annat än enfamiljshus eller hus av en viss storlek. Det är i och för sig ett synnerligen kraftigt ingrepp, vilket den enskilde för den allmänna trevnadens och samhällets skulle få lov att underkasta sig. Men först och främst bortfalla mina betänkligheter att institutet skulle kränka äganderätten, därför att det här icke gäller något generellt tvång. Och det gäller ju endast jord i allmän ägo; finner ett samhälle det lämpligare att använda inskränkingslösa upplåtelseformer, står detta ju samhället alldeles fritt.

Ytterligare ville jag vidröra en fråga. Huru ställer det sig med en återköpsfastighet såsom underlag för fastighetskrediten? Jag kan icke se annat, än att med förslagets värderingsregler — även med denna § 10, som trots de invändningar, som av herr Lindqvist i Halmstad nyss gjorts däremot, synes mig vara synnerligen väl och måttfullt avfattad — kreditmöjligheterna skola inom ramen för fastighetens i ett visst ögonblick beräknade värde vara lika som de äro för vanliga fastigheter. Det lär ej ha visat sig svårt, att för fastigheter, belagda med servitut i fråga om bebyggande — t. ex. i villakvarter, såsom här i Stockholm i Lärkstaden — inom gränsen för fastighetsvärdet åstadkomma beläning.

Herr talman! Jag vill sammanfatta vad jag har sagt genom att framhålla, att om det nya institutet blir verklighet, erhålla kommunerna en ytterligare möj-

lighet i fråga om upplåtelse av jord, likaväl som det för en spekulant blir möjlighet att överväga, huruvida han skall giva sig in på att taga emot denna upplåtelseform eller avvisa densamma. Finner kommunen i särskilda fall den nya möjligheten icke lämplig, återfaller man naturligtvis på upplåtelse med äganderätt. Huvudsaken är, att stadskommunernas och det allmännas jordpolitik kan i detta hänseende få mera lämpa sig efter de olika förhållandena och behoven. Det är därför som jag, herr talman, yrkar bifall till den av herr af Ekenstam m. fl. avgivna reservationen.

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Ekeberg**: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag för ett år sedan tillträdde mitt nuvarande ämbete, hade jag att fatta ståndpunkt till frågan om den vidare behandlingen av det förslag till åborätt, vilket av den föregående regeringen remitterats till lagrådet. Med detta förslag åsyftades att tillskapa en ny form för kronans jordupplåtelser, vilken skulle äga företräde framför upplåtelser med äganderätt särskilt i följande hänseenden.

Den nya formen skulle till en början betrygga ändamålet med jordupplåtelse, så att jord, som upplåtits t. ex. för att främja det mindre jordbruket, icke skulle dragas in i spekulationen. Den skulle vidare underlätta återförvärvandet av fastigheten från det allmännas sida, om och när samhället bleve i behov därav. Den skulle även, åtminstone till väsentlig del, bevara jordvärdestegringen åt det allmänna. Och sist men icke minst: den skulle öppna utväg för de mindre bemedlade att ägna sig åt jordbruk under betryggande former.

Den nuvarande regeringen fann syftet med lagförslaget erkännansvärt, och ehuru starka betänkligheter yppade sig mot detsamma i skilda hänseenden, fick den beslutade lagrådsföredragningen taga sin början och fortgå. Lagrådets granskning ådagalade emellertid, att den inslagna vägen för frågans lösning var förenad med stora vanskligheter. Om problemet skulle lösas enligt formeln: ständig besittningsrätt, borde enligt lagrådets mening denna besittningsrätt stärkas, så att den bleve en motsvarighet till tomträtten. Det gjordes också inom justitiedepartementet ett försök att följa den sålunda av lagrådet anvisade vägen. Men detta försök visade sig medföra svårigheter, som man icke kunde bemästra. I stället valde man då en annan utväg, som också fanns antydd i lagrådets utlåtande, och som syftade mot samma mål. Man försökte lösa frågan enligt formeln: överlåtelse med äganderätt, förenad med förbehåll om återköpsrätt för det allmänna. Det befanns därvid, att man på denna väg dels kunde undvika de anmärkningar, som riktats mot åborättsförslaget, och dels finge ett institut, som vore mera smidigt och användbart för flera ändamål, bl. a. såsom instrument för städernas jordpolitik, vartill ju åborättsförslaget icke alls lämpade sig — åborätten är ju avsedd uteslutande för landsbygden.

Av den redogörelse för återköpsrättens innebörd, som lagutskottets ärade ordförande givit, när det framgick, att återköpsrätten är tänkt såsom en ny typ av inteckning i fast egendom vid sidan av de förut bestående. Samhällets återköpsrätt motsvarar närmast en vanlig servitutsrätt eller, om man så vill, den form av vad vi jurister kalla »legala servitut», som tillskapas genom byggnadsordningar — servitut av den form, som exempelvis gälla här i Stockholm uti Lärkstaden, på sätt den siste ärade talaren berörde. Skillnaden mellan återköpsrätten, å ena, och servitutsrätten, å andra sidan, är framför allt den, att medan de förpliktelser, som ett servitut lägger på en fastighet, kunna uttvingas direkt och deras åsidosättande eventuellt kan föranleda skadeståndsskyldighet, så ligger garantien för att villkoret om fastighetens användning uppfylles här i den återköpsrätt, som i visa fall träder i funktion. Vad ve-

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)

derbörande riskera, om de icke uppfylla villkoren, är sålunda att samhället använder sin rätt att köpa tillbaka fastigheten efter en värdering, som jag strax skall något närmare beröra.

Det har av en ärad reservant i utskottet dragits upp en jämförelse mellan den återköpsrätt, som nu föreslås till införande, och den återköpsrätt, som fanns här i landet i gamla tider men avskaffades år 1810. Denna parallell är enligt min mening högst missvisande. Att man år 1810 avskaffade möjligheten att vid köp och byte göra förbehåll om återköpsrätt, berodde väsentligen på två skäl. Det ena skälet var, att man på den tiden kunde fastställa villkoren för återköpet fullkomligt fritt. Man kunde sålunda stadga, t. ex., att säljaren när som helst skulle äga köpa fastigheten tillbaka för den ursprungliga köpeskillingen, och det förstår ju var och en, vart sådant kunde leda. Det kunde föra med sig, att köparen icke hade det minsta intresse av att lägga ned arbete och möda på sin fastighet. Han visste ju, att huru han än förbättrade fastigheten, kunde han en vacker dag bli av med densamma till ett visst fixerat belopp, som till på köpet kanske i betraktande av penningvärdets fall vore utomordentligt lågt. En annan invändning, som med allt fog kunde göras mot den gamla återköpsrätten, var, att den kunde leda till stor fara för rättssäkerheten, därför att återköpsrättens existens icke, på sätt nu avses, kom till synes i några gravationsbevis eller andra offentliga handlingar. Det kunde därför inträffa, att sedan en person köpt en fastighet, kom en tidigare säljare — flera led tillbaka kanske — och gjorde gällande, att han hade rätt att köpa tillbaka fastigheten för den eller den bagatellartade summan.

Denna gamla återköpsrätt var sålunda av ett helt annat slag än den som nu föreslås till införande, ty denna senare är vad jag skulle vilja kalla en »normerad» återköpsrätt. De fall, då rätten träder i funktion, äro i lagen närmare bestämda. Det är väsentligen två typer av återköpsanledningar, dels det fallet, att fastighetens ägare på ett väsentligt sätt åsidosatt de stadgade villkoren för dess användning, dels det, att fastigheten frivilligt överlättes utanför en viss trängre krets av skyldemän. Återköpssumman kan icke heller av parterna godtyckligt fixeras på förhand, utan huru stor denna summa skall bli, bestämmas genom en värdering, som sker, då återköpet skall äga rum. Ägaren av fastigheten äger härvid få betalt efter fastighetens nuvarande värde, bestämt efter expropriationsreglerna, men väl att märka: värdet av fastigheten bestämmas med hänsyn till den begränsade användningsrätt, som står ägaren öppen. Är det sålunda fråga om en fastighet, som icke får användas för annat än uppförande av en mindre villa, kommer hela det mervärde, som har sin grund i att fastigheten också kan användas t. ex. såsom industritomt eller för byggande av stora hyreshus o. dyl., att ligga kvar hos samhället. Allenast den värdestegring, som kan inträda för en fastighet, vilken endast får användas såsom villafastighet och icke för något annat syfte, tillkommer ägaren. — Icke heller äventyrar återköpsrätten tredje mans rätt och rättssäkerheten, ty den kommer till synes i gravationsbeviset precis på samma sätt som vilken annan inteckning som helst.

Jag skulle vilja anmana dem, som äro rädda för detta institut, därför att detsamma förmenas medföra en fara för äganderätten, att göra en jämförelse med den fara, som expropriationen innebär för äganderätten. Skillnaden är i själva verket den, att fastighetsägaren vid expropriation icke på något sätt är herre över expropriationsanledningen. Återköpsrätten däremot träder icke i funktion annat än i de fall, som jag nyss nämnde, sålunda främst i det fall, att fastighetsägaren väsentligt åsidosätter den användning av fastigheten, vartill han själv utfäst sig. Han har sålunda själv möjlighet att förhindra, att äganderätten går ifrån honom, en möjlighet, som icke finnes vid expropriation.

Den ärade reservanten, som jag nyss åsyftade, säger bl. a.: »Jag är förbun-

den» — han tänker sig in i en fastighetsägares ställning — »att använda fastigheten på ett visst sätt vid äventyr att eljest förlora densamma, men ändå skulle jag anses innehava fastigheten med äganderätt. Det är detta som, enligt min mening, är det betänkligaste i det föreliggande förslaget. Det rubbar äganderättsbegreppet, sådant det blivit fattat i vårt land sedan mer än etthundra år tillbaka» etc. Mot detta påstående kan riktas icke blott den invändning, som jag nyss gjorde i form av en jämförelse mellan vad som gällde för etthundra år sedan och vad som föreslås nu, utan även en erinran, att enligt nu gällande rätt kan precis samma situation, som det här är fråga om, uppstå. Det förhåller sig nämligen så, att då man 1810 förbjöd förbehåll om återköpsrätt o. dyl., så begränsades detta förbud till att gälla förbehåll vid köp eller byte. Den, som *giver* bort en fastighet, kan däremot med laga verkan redan enligt gällande rätt fullkomligt fritt träffa förbehåll om återförvärf, ja, han kan rent av förbehålla sig rätt att under den ena eller andra förutsättningen få fastigheten tillbaka utan någon ersättning alls.

Det kan för övrigt tilläggas, att återköpsinstitutet alls inte är någonting okänt i modern rätt. Det finns i vissa av våra grannländer och i andra länder också, det fanns t. ex. i Tyskland redan under den gamla regimens tid.

Detta var de invändningar, som riktades mot detta institut från den ena sidan. Från den andra sidan, som representeras bland annat av den näst siste talaren, ha invändningarna givetvis en annan innebörd. Från detta håll har sagts — visserligen inte av honom såvitt jag kunde uppfatta, men det har sagts tidigare — att denna återköpsrätt i ett visst avseende vore väsentligt sämre än åborätten. Den skulle nämligen icke bereda samma möjligheter som åborätten åt mindre bemedlade att övertaga fastigheter. I det hänseendet vill jag mellertid hänvisa till vad lagutskottets ärade ordförande redan framhållit. En försäljning med återköpsrätt kan mycket väl anordnas på sådant sätt, att köparen ej behöver prestera någon kontant köpeskillning. Saken kan ordnas så, att köpeskillingen lägges som ett amorteringslån på lång tid på fastigheten. Ja, det låter sig i själva verket göra, att man alls inte sätter ut en viss bestämd köpesumma, utan bestämmer vederlaget att utgå i form av en ständig avgäld, som lägges på fastigheten, varvid avgäldens belopp antingen kan fixeras i penningar eller gå ut efter markegångsberäkning.

Den andra anmärkningen, som riktats mot förslaget och som bland annat framfördes av herr Lindqvist i Halmstad, går därpå ut, att förslaget icke tillförsäkrar samhället tillräckligt stor del av den oförtjänta värdestegringen. Vad förslagets värderingsregel innebär antydde jag nyss. Vederbörande skulle få full ersättning för vad fastigheten nu är värd, fastän naturligtvis hänsyn därvid skall tagas till att den inte får användas till vilka ändamål som helst. Det är klart, att den som köper en fastighet, vilken bara får användas till handels-trädgård, inte betalar lika mycket, som om samma mark får användas av ägaren hur som helst. Genom att formulera villkoren på ett lämpligt sätt kan sålunda samhället icke blott garantera, att själva villkoret upprätthålles, utan också vinna en skälig och lämplig fördelning av värdestegringen.

Nu anförde den ärade talare, som jag nyss citerade, att den värderingsregel, som återfinnes i 10 §, skulle vara svår att förstå, sådan den är avfattad. Det må tillåtas mig att häremot åberopa en annan auktoritet, Svenska stadsförbundets bostadsråd, vars uttalande i ämnet återfinnes på sidan 31 i utskottsberäkandet: »Värderingsprincipens enkelhet gör också, att det torde bli möjligt för kreditgivare och andra intresserade att göra de beräkningar, som erfordras vid beviljande av kredit och ingående på andra affärer i fråga om fastigheten.»

Nu vill jag strax medge, att den ärade talare, mot vilken jag nyss vände mig, inte heller påstod, att själva värderingsprincipen skulle vara krånglig;

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

han gjorde endast gällande, att den vore okiart uttryckt. Jag trotsar emellertid någon att kunna uttrycka den enklare, och jag vill särskilt säga, att om man skulle i stället välja en värderingsregel i den riktning, som herr Lindqvist i Halmstad förordade, skulle man få se, hur en verkligt inkrånglad regel tager sig ut. Jag kunde här förete för kammaren ett helt florilegium av formuleringar, som på olika stadier av frågans behandling ha försökts för att tillmötesgå de synpunkter, som av honom framförts. Under det förberedande arbetet har man sökt sig fram i olika riktningar, som man alltid gör då man noggrant överväger ett lagförslag. Men därvid kom man, som sagt, till det resultatet, att en regel sådan som herr Lindqvist skulle önska icke blott skulle bli synnerligen krånglig till sin formulering, utan vad värre är, så krånglig till själva sin princip, att man skulle gå miste om en av de väsentliga förmåner, som man har trotsat återköpsinstitutet åga framför åborättsinstitutet, nämligen att skapa en grundval för fastighetskredit.

För min del kan jag helt ansluta mig till de uttalanden, som ha gjorts av lagutskottets ärade ordförande i fråga om detta instituts användbarhet, såväl vad angår förhållandena på landsbygden som inom städer och stadslignande samhällen. Såsom framgår av utskottsbetänkandet, förhåller det sig emellertid så, att man på många håll hyser vissa betänkligheter emot att nu införa denna nyhet även på landsbygden. Jag vill också gärna medgiva, att behovet av ett institut sådant som detta är särskilt stort och särskilt väl vitsordat vad angår städerna. Värdeförhållanden, användning och allt sådant fluktuera på ett helt annat sätt i städerna än på landsbygden, och det är helt naturligt, att samhället har ännu starkare behov av att hålla det hela i sin hand inom områden, där förhållandena äro så växlande, än vad händelsen åtminstone på de flesta håll är på landsbygden.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att som ett bevis på att denna fråga inte alls är en sådan nyhet, som många ha velat göra den till, föredraga några små helt korta uttalanden ur äldre officiellt tryck. Jag har i min hand andra kammarens protokoll för den 3 maj 1907. Där yttrar en ärad talare på malmö-bänken följande: »Jag tillåter mig erinra om, hurusom i Malmö åtminstone vid ett par tillfällen bostadsföreningar av mindre bemedlade bildats i syfte att åstadkomma s. k. egna hem. Dessa föreningar hava ingått till staden med begäran att utanför det planlagda området, men dock i omedelbar närhet därav, erhålla tomter för att därå uppföra bostadslägenheter eller s. k. egna hem. Stadsfullmäktige hava varit mycket benägna att tillmötesgå denna begäran, men dock icke vågat göra det, emedan de fruktade att, när andra sedermera bleve ägare till dessa tomter, spekulationen skulle taga dem om hand, och att de mindre husen skulle komma att nedrivas och femvåningshus i stället uppföras. Följden har blivit, att sådan uppgörelse icke kunnat ske, och att föreningarna måst upplösa sig. Vid ett annat tillfälle begärde en sammanslutning av mindre bemedlade att få köpa en tomt för att därå uppföra ett varmbadhus. Och samma betänkligheter yppade sig då. Då dylika frågor varit före inom stadsfullmäktige, har det hänt, att någon ledamot uppträtt och sagt: »Det är väl mycket lätt att häva dessa betänkligheter; det behövs ju endast att vi i kontraktet stipulera det villkoret, att om fastigheten användes för andra ändamål, har staden rätt att återköpa den.» Och det har varit rätt kostligt att se den förvåning, som målat sig i vederbörandes anlete, då någon mera lagkunnig kollega upplyst om att jordabalken förbjuder ett sådant tillvägagångssätt.

Detta tyder inte precis på, att det här institutet skulle vara för den allmänna uppfattningen, såvitt det angår förhållandena i städerna, främmande.

Jag har vidare här Stockholms stadsfullmäktiges protokoll för den 15 februari 1909. Där åberopa flera talare, alldeles som den nyss citerade talaren nere ifrån Malmö, en hel del konkreta exempel, där det enligt deras mening

skulle ha varit ovärderligt för samhället att ha en återköpsrätt. En talare tillhörande det socialdemokratiska partiet yttrade bland annat: »Jag anser att det vore Stockholms stadsfullmäktige värdigt såsom representanter för landets främsta kommun att göra uttalanden i frågan» — det gällde nämligen en skrivelse till Kungl. Maj:t — »i synnerhet som, enligt vad jag vet, många kommuner vänta på det svar, som Stockholms stadsfullmäktige skola avgiva, och jag vill påpeka, att kommunalkongressen år 1907 uttalade sig för en reform uti ifrågavarande avseende.»

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

Samma talare åberopade också förhållandena i vissa främmande länder, och han tillade ytterligare följande: »Nu är det vissa fördelar, som även en ganska begränsad återköpsrätt medför vid sidan av tomträtten, och vilka jag skulle vilja att stadsfullmäktige uppmärksammade, då de kanske icke förut blivit framhållna. En fördel är, att om man väl begränsar återköpsrätten, så torde in-teckning lättare kunna ske än eljest, och detta helt naturligt på grund därav, att återköpsrätten ligger närmare den förra äganderätten än tomträtten.»

Jag har tagit mig friheten att citera detta uttalande, därför att talaren var samma person, friherre Palmstierna, vilkens motion herr Lindqvist i Halmstad här åberopat. Det visar sig sålunda, att denne socialdemokratiska talare hade blicken fullt klar för sambandet mellan möjligheten att tillfredsställa fastighetskreditens krav och att på lämpligt sätt begränsa återköpsrätten. Han nämner vidare en hel del ändamål, där återköpsinstitutet skulle vara till nytta: vid försäljningar till saluhallsbolag, slakthusbolag, arbetareföreningar med flera.

I samma riktning och med anförande av allttjämt nya konkreta exempel uttalade sig ett par liberala ledamöter av stadsfullmäktige, bland dem första kammarens nuvarande förste vice talman, och slutligen även en högerman, som slutade med följande ord: »Jag ber att få ytterligare betona, att det är rent praktiska omständigheter, som göra sig gällande, då jag nu yrkar bifall till herr Lindhagens förslag.»

Herr Lindqvist i Halmstad gjorde gällande, att reservanterna stå synnerligen splittrade. Jag vill då framhålla, att i ett hänseende äro de ense, nämligen att man i varje fall bör taga detta institut för städerna. Vidare yttrade herr Lindqvist, att man i tvivelaktiga fall ej skall handla. Det skall bli mycket intressant att se, om herr Lindqvist kommer att vidhålla denna samma maxim, då kammaren längre fram i dag kommer in på andra jordfrågor, där kanske anledning till betänkligheter också förekomma.

Slutligen har utskottet framhållit såsom en brist, att yttranden icke föreligga från de myndigheter, vilka ha att taga befattning med dispositionen av jord av här ifrågavarande slag. Det påståendet innebär en ganska vilseledande överdrift. Den har ett visst formellt fog för sig, men är enligt min mening icke sakligt berättigad. Visserligen är det sant, att just det nu föreliggande förslaget inte har varit remitterat till någon annan myndighet än lagrådet. Men detta innebär ingalunda, att inte de spörsmål, som lagförslaget behandlar, i flerfaldig måtto varit förelagda myndigheterna till prövning och yttrande. Sålunda har ju förslaget om stadgad besittningsrätt på obegränsad tid, vilket för landsbygdens del fullföljer motsvarande syften, som det här föreliggande, varit remitterat förutom till lagrådet även till åtskilliga centrala myndigheter och till samtliga länsstyrelser. Ingående yttranden ha härutav blivit följden, och jag vågar påstå, att den som vill göra sig besvär att dels med uppmärksamhet läsa igenom dessa yttranden och dels i belysning av desamma begrunda det föreslagna återköpsinstitutet, han skall finna att vad som nu föreslagits är ett resultat just av den vägledning, som kan hämtas ur de sålunda inkomna yttrandena, beträffande bästa sättet, ur lagteknisk synpunkt sett, att lösa detta spörsmål.

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)

Vad särskilt angår institutets användning för städerna, förefaller det mig att invändningarna äro ännu mindre befogade. Av propositionen framgår, såsom också understrukits av lagutskottets ärade ordförande, att själva saken, om också inte precis den nu föreliggande lagtexten, upprepade gånger i olika sammanhang varit under diskussion för städernas vidkommande. Och jag kan tillägga, att inte mindre än ett 70-tal städer avgivit yttranden, när fråga förelåg att införa förköpsrätten, ett institut, som skiljer sig från återköpsrätten bland annat därutinnan, att återköpsrätten på ett bättre sätt tillgodoser det allmännas intressen. Härtill kommer ytterligare det uttalande från Svenska stadsförbundets bostadsråd, som finnes bifogat utskottets betänkande. Vid sådant förhållande synes det mig svårt att förstå, att utskottet ansett sig kunna uttala, att varje utredning i detta hänseende saknas i propositionen.

Jag vågar, herr talman, ge uttryck åt den förhoppningen, att hinder varken från denna eller annan synpunkt skall möta för ett bifall, om inte till den kungl. propositionen i hela dess vidd, så i varje fall till den reservation, som inskränker institutets tillämpning till städer och stadsliknande samhällen.

Herr **Johansson** i Brånalt: Herr talman! Ärade kammarledamöter! Då jag är en av dem, som undertecknat den reservation, som först är undertecknad av herr af Ekenstam, skall jag be att få säga några ord. Denna reservation skiljer sig inte från Kungl. Maj:ts förslag mer än i första paragrafen, då vi ha ansett att denna lag om återköpsrätt endast bör begränsas till städer och stadsliknande samhällen. Vi ha funnit, att när det gäller dessa samhällen kan det inte vara tvivel underkastat, att en sådan återköpsrätt, som det här är frågan om, är till gagn och till nytta för samhällena, och därför ha vi ansett oss böra biträda den. Och hade det varit så, att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet hade kunnat ytterligare kringskära den rätt, som tillförsäkras köparen, därigenom att samhällena bli mera tillförsäkrade att ensamma behålla den jordvärdestegring, som i det ena eller andra hänseendet under årens lopp åstadkommits, hade troligtvis åtminstone i det närmaste utskottet varit enhälligt om denna reservation. Men när vi ansågo, att de inskränkningar för köparen, som här äro gjorda på äganderättens område, inte ytterligare kunna eller böra utvidgas, så kunde vi inte heller gå med på någon vidare inskränkning på området i fråga. Om man skulle välja mellan att förvärva jord, där återköpsrätt vidhänger, eller förvärva jord med åborätt, är jag inte tveksam om vilket jag skulle välja. Det är fast och visst, att den som i likhet med mig haft erfarenheter av vad kontroll vill säga, då det gäller en jordbrukare, som med åborätt besitter ett hemman, som jag har gjort, den är inte tvivlande om valet.

Jag skall därför, som sagt, inskränka mig till att yrka bifall till den av herr af Ekenstam med flera avgivna reservationen, men dessförinnan skall jag be att få svara herr Lindqvist i Halmstad på den artiga förfrågan, han gjorde mig, huruvida jag ansåg, att den av honom omnämnda tionde paragrafen var så avfattad, som jag som bonde helst hade önskat. Nej, jag säger, att det är den visst inte. Denna paragraf, såväl som andra paragrafer i såväl denna lagtext som även i andra, som vi ha behandlat både i år och föregående år, lämnar mycket övrigt att önska när det gäller enkelhet och tydlighet. Men då den förklaring av innehållet, som gjordes av vederbörande jurister, ansågs av majoriteten tillfredsställande, så fick såväl jag som andra böja oss för det samma.

Som sagt, jag slutar med att yrka ett bifall till den av herr af Ekenstam med flera avgivna reservationen.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Då denna kungl. proposition nr 190 blivit avlämnad till riksdagen, tog jag mig friheten väcka en motion, i vilken jag yrkade avslag på den kungl. propositionen. När man ser detta utskottsutlåtande med de många reservanterna, så finner man, att i utskottet meningarna varit mycket delade. I motionen påpekar jag, att jag medger, att det kan vara en fördel med en dylik lagstiftning för städer och stadsliknande samhällen, och jag skulle aldrig ha väckt min motion, därest man icke även hade tagit in den bestämmelsen att försäljning av kronans jord skulle komma att ske enligt det här återköpsinstitutet. Jag har härvidlag — såsom jag kommer att närmare utveckla då vi komma till nästa ärende — en annan uppfattning, nämligen att staten icke bör avhända sig jorden, utan skapa lämpliga former för en upplåtelse. Det var i huvudsak icke därför att man hade velat inskränka denna möjlighet till städerna, utan det var förnämligast därför, att man hade intagit frågan även angående försäljning av kronojord, som jag väckte min motion. Men jag måste å andra sidan säga mig — något som jag också har framhållit i motionen — att jag har ansett att dessa båda frågor böra lösas samtidigt.

Nu föreligga här reservationer, och det är endast utskottets ärade ordförande, som har yrkat bifall till den kungl. propositionen oförändrad. Det föreligger en reservation, enligt vilken man vill begränsa denna rätt till att gälla endast städerna. Jag tror i alla fall, att det är en punkt, där jag måste ställa mig tveksam, och det är punkten angående jordvärdestegring. Jag tycker icke, att det här förslaget överensstämmer till fullo med det uttalande, som andra kamraren gjorde 1915 på grund av friherre Palmstiernas motion, i vilket uttalande man framhöll att jordvärdestegringen måste komma det allmänna till godo. Det är visserligen sant, att det allmänna skulle få någon ringa del av detta, men jag tror, att den delen i de flesta fall kommer att bli ytterst obetydlig, ty det kommer i de flesta fall att bli innehavaren eller ägaren av återköpsrätten, som får den här jordvärdestegringen.

För mig kan det vara likgiltigt, om man tager den reservation, som begränsar denna rätt till att gälla städerna, ty jag anser mig i varje fall ha nått syftet med min motion. Och även herr statsrådet tycktes i sitt anförande icke ha något emot att man med den begränsning, man har gjort, såtillvida att man tagit bort kronans jord, skulle kunna taga reservationen. Men jag undrar i alla fall, om det kan brådska så förfärligt med denna sak. Visserligen ha städer och stadsliknande samhällen haft vissa svårigheter, det är ju klart. Och jag tror, att fördelen ligger huvudsakligen däri, att samhällen på bättre sätt än nu kunna bestämma, huru bebyggande av de områden, som samhällena upplåtit, skall kunna ske. Men jag undrar i alla fall, om det icke vore skäl i att vila på hela frågan och göra en förnyad undersökning angående den här jordvärdestegringen, ty jag tycker i varje fall att samhället får för litet med av densamma.

Under sådana förhållanden och med uttalande av den förhoppningen att frågan, i vad den avser städerna, måtte tagas upp fortast möjligt och bli löst och att man genom överarbetning av förslaget, när det gäller jordvärdestegring, redan till nästa riksdag skall kunna få fram ett förslag, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Ekeberg**: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av den siste ärade talarens yttrande.

Såväl den siste talaren som herr Lindqvist i Halmstad ställde sig tveksamma till det föreliggande förslaget och ansågo, att man kan fundera på saken litet till. Men ha ni tänkt er in uti, mina herrar, vad detta innebär? Det inne-

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)

bär, att frågan skall ånyo komma att upptaga regeringens tid, upptaga lagrådets tid och upptaga riksdagens tid och sålunda stå i vägen för andra frågor, som ligga den ena eller andra av oss varmt om hjärtat. Här står det klart, att ett behov förefinnes, och det står också klart, att man under alla förhållanden utan risk kan gå så långt som reservationen innebär. Jag tror, mina herrar, att tiden är mogen att skrida till handling, så att vi icke ännu en gång få besanna det gamla ordspråket att »medan gräset växer dör kon».

**Herr Edén:** Herr talman! Även jag ber att med några få ord få rekommendera kammaren att taga den reservation, som herr justitieministern nu senast nämnde. Det är dock påfallande, att herr Johansson i Uppmälby och, om jag förstod herr justitieministern rätt, även herr Lindqvist i Halmstad inte ha haft några andra sakliga anmärkningar mot denna reservation än möjligheten, att genom reservationen icke jordvärdestegringen skulle tryggas åt det allmänna. Jag tillåter mig emellertid att påpeka, att, om det finnes något problem, som är ur teknisk synpunkt till ytterlighet invecklat, och om det finnes någon av alla våra beskattningsfrågor, som vi ha den allra största svårighet att få till en praktisk lösning, så är det just denna fråga om sättet att till det allmänna indraga jordvärdestegringen. Under sådana förhållanden tror jag i motsats till herr Johansson i Uppmälby, att om man skall sammanknyta denna fråga om återköpsrätten med en efter hans mening mera tillfredsställande lösning av frågan om jordvärdestegringen, då får man för visso vänta så länge, att städerna komma att i hög grad ha kännning av den förlust, som de lida däri- genom, att de icke nu ha fått denna lagstiftning.

Jag skall därför, herr talman, med åberopande av att det i själva verket icke finnes någon starkare anmärkning mot reservationen även ifrån utskottsmajoritetens sida, be att få instämma i yrkandet på bifall till den reservation, som är avgiven utav herrar af Ekenstam m. fl.

**Herr Söderberg:** Herr talman! Det ser ut, som om debatten i denna fråga höll på att föra kammaren över på den ståndpunkten, att det är bäst att gå på herr af Ekenstams reservation. Innan kammaren gör det, skall jag tillåta mig att säga några ord.

Ingen förnekar att återköpsrättsinstitutet kan vara både bra och behövt för städerna. Men förslaget sådant det nu föreligger är ju dock i väsentlig mån skilt ifrån det förslag, som förelåg för riksdagen 1915 och då antogs och till vilket förslag man från olika håll här har refererat. Där var ändock i det förslaget uttryckligen sagt ifrån, att den oförtjänta värdestegringen borde komma samhället till godo. Över det förslaget hade bland annat stadsförbundets representantförsamling vid ordinarie sammanträde yttrat sig i tillstyrkande riktning. Över det här föreliggande förslaget har stadsförbundets bostadsråd yttrat sig. Jag medger gärna, att jag icke är tillräckligt inne i stadsförbundets organisation för att kunna avgöra, vilket olika värde dessa båda institutioners uttalanden kan ha. Men det förefaller mig, som om representantförsamlingen, när den gör ett uttalande vid ordinarie möte, borde giva ett mera fylligt uttryck för vad stadsförbundet tänker sig i denna fråga.

Nu har andra kammaren 1915 utan votering givit sin anslutning till förslaget sådant det den gången förelåg. Det vore, synes det mig, en underlig utveckling, om andra kammaren i dag skulle utan vidare släppa samhällets rätt till oförtjänt värdestegring, som man gör, genom att antaga det här föreliggande förslaget. Herr statsrådet har visserligen sagt, att samhället får den oförtjänta värdestegringen åtminstone i rätt stor utsträckning, och han har givit exempel på det; han anförde, att om någon har en fastighet med de här

föreslagna inskränkande bestämmelserna och där icke får uppföra annat än en villabyggnad, så får han vid återköp endast betalt efter det dåvarande värdet, men icke alls med beräkning av det värde som fastigheten kan ha exempelvis såsom industritomt. Ja, det är naturligtvis riktigt. Men det kan anföras andra exempel också; om någon har köpt en tomt för att därpå uppföra ett hyreshus och tomten ligger i utkanten av staden med dåliga kommunikationer, så kan det inträffa, att samhället åstadkommer förbättrade kommunikationer, vare sig det nu är staten som bygger en järnväg eller staden som anlägger spårväg, och så ökas hyrorna på grund av dessa kommunikationer. Såvitt jag kan förstå, får samhället enligt det nu föreliggande förslaget i sådant fall icke någon del av denna värdestegring, utan den kommer den enskilde innehavaren till godo. Sådana fall äro icke alls otänkbara. Detsamma gäller i någon mån, om upplåtelse skett för en trädgårdsanläggning. Även därvidlag kunna förbättrade kommunikationer göra tomten värdefullare, därför att avsättningsmöjligheterna förbättrats.

Herr talman! Med hänsyn därtill att andra kammaren tidigare utan tvekan givit sin anslutning till den meningen, att den oförtjänta värdestegringen bör komma samhället till godo, tillåter jag mig att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Hamilton**: Herr talman! Jag hyser för min del betänkligheter mot Kungl. Maj:ts här föreliggande förslag, i vad beträffar dess tillämpning på landsbygden. Jag fruktar nämligen för att det här gäller införandet av en ny upplåtelseform, som icke blir tilltalande för egnahemsbebyggarna, och jag tror att den kommer att lägga hinder i vägen för den utveckling, som jag hoppas snart kommer att ske genom upplåtelse för egnahem på ecklesiastika boställen och i ökad utsträckning även på statens domäner. Därvidlag säger erfarenheten mig, att egnahemsbebyggarna önska blott en enda upplåtelseform, nämligen den med full äganderätt, och de vilja icke överlämna åt någon att i framtiden bestämma vad som skall betalas för det arbete, som blivit nedlagt, och de kostnader, som blivit gjorda på det stycke jord, som de inköpt. Men det förefaller mig, som om det skulle vara av stor betydelse för stadssamhällena att få denna nya sorts upplåtelseform, och då vet jag icke, varför vi på landsbygden skola motsätta oss något, som kan vara till gagn för städerna härvidlag.

På grund härav ber jag att få ansluta mig till dem, som yrkat bifall till herr af Ekenstams reservation.

Herr **Edén**: Endast ett par ord med anledning av herr Söderbergs yttrande. Det gick huvudsakligen ut på att framställa saken i den dager för kammaren, som om kammaren genom att biträda herr af Ekenstams reservation skulle frånträda den mening, som kammaren uttalat 1915.

Jag ber med anledning härav få påpeka, att vad som skedde 1915 var endast, att kammaren med anledning av en väckt motion antog en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t, och att i denna riksdagsskrivelse gjordes vissa principiella uttalanden, bl. a. angående syftet att till det allmänna indraga den oförtjänta värdestegringen. Men det är ju alldeles uppenbart, att under tiden efter 1915 har förekommit så pass mycket just på detta område, att kammaren kan icke anses frånträda sin allmänna önskan 1915, om kammaren nu finner sig ändå ha anledning att för detta fall och i sakens nuvarande läge nöja sig med det mått av indragning av den allmänna jordvärdestegringen som ligger i reservationen. Det kan ändå icke vara rimligt att säga, att därför att kammaren år 1915 uttryckte sig generellt i en skrivelse, som bara avsåg en

*Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)*

Ang. lag om  
återköpsrätt  
till fast  
egendom m.m.  
(Forts.)

allmän förklaring, kammaren nu skulle vara förhindrad att på grund av praktiska erfarenheter av vad som därefter har inträffat taga vad som nu är möjligt att förverkliga av denna oförtjänta värdestegringsindragning.

Jag skall för övrigt tillåta mig att påpeka, att, om kammaren icke bifaller reservationen, om kammaren sammanknyter frågan angående återköpsrätten eller andra former av upplåtelse med ett strängare vidhållande av principen om indragande av all jordvärdestegring, då blir resultatet, att under den mycket långa tid, som säkerligen kommer att förflyta, innan problemet blir löst — det kan t. o. m. ifrågasättas, om det någonsin blir löst — under denna långa tid i varje fall komma städerna icke att kunna överhuvud sörja för en upplåtelse i dessa former med bevarande av någon rätt till jordvärdestegring. Jag kan icke se att städerna vinna något som helst på ett sådant förfarande.

Ur dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få vidhålla yrkandet om bifall till herr af Ekenstams reservation.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Bara ett par ord. Jag anser mig böra tillkännage, att jag måste rösta för den reservation, som är avgiven av herr af Ekenstam m. fl., och jag kan alltså icke följa mina partivänner i utskottet.

Det har anförts, att reservationen icke ger så mycket som man önskar; den ger icke samhället den värdestegring, som man önskar, att det skulle få och som riksdagen också en gång uttalat sig för att det skulle få. Jag vill bara säga, att, då jag hör det talet, kommer jag att tänka på den gamla satsen, att det bästa är det godas fiende. Jag vågar icke som representant för en stad, vilken praktiskt taget äger all mark, som kan användas till tomtförsäljning, jag vågar icke taga på mitt ansvar att fälla denna reservation, som ger ett sådant samhälle rätt stora förmåner, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde herrar *Waldén, Fast* och *Norsell*.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till den av herr Pettersson i Södertälje avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o bifall till den reservation, som avgivits av herr af Ekenstam m. fl.; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, upptog herr talmannen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 1:o angivna antogs till kontraposition. I överenstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller den reservation, som vid första lagutskottets förevarande utlåtande nr 40 avgivits av herr af Ekenstam m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Sedan herr förste vice talmannen nu övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, företogs omröstningen; och utvisade densamma 115 ja mot 68 nej, vadan kammaren bifallit den av herr af Ekenstam m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

## § 6.

Härpå upptogs till behandling första lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels lagstiftning rörande upplåtelse med åborätt av jord utav krono- eller ecklesiastisk natur, dels ock ordnandet av kreditgivning åt innehavet av med åborätt upplåten jord.

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft följande inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 95 i första kammaren av herr *Lindhagen m. fl.* och nr 176 i andra kammaren av herr *Johansson* i Uppmälby *m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t göra framställning därom, att Kungl. Maj:t ville låta skyndsamt för riksdagen framlägga lagförslag rörande upplåtelse med åborätt av jord utav krono- eller ecklesiastisk natur; samt

de ävenledes likalydande motionerna nr 96 i första kammaren av herr *Lindhagen m. fl.* och nr 177 i andra kammaren av herr *Johansson* i Uppmälby *m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning därom, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt för riksdagen framlägga förslag till ordnandet av kreditgivning åt innehavare av med åborätt upplåten jord.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro likväl fogade reservationer:

av herrar *Jacob T. Larsson*, *Sandegård*, *Berglund*, *Lindqvist* i Halmstad, *Söderberg*, *Karlsson* i Vätö och *Carlsson* i Mölndal, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta

A. att med anledning av motionerna nr 95 i första kammaren och nr 176 i andra kammaren i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes till förnyat övervägande upptaga frågan om upplåtelse av jord utav krono- eller ecklesiastisk natur — förutom med äganderätt — jämväl med tryggad besittningsrätt, vid vilket övervägande särskilt syntes böra tagas under omprövning, huruvida icke det i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 8 januari 1923 anmälda förslaget till lag om åborätt skulle efter möjligen erforderlig överarbetning kunna läggas till grund för lagstiftning i ämnet, samt till riksdagen inkomma med förslag till sådan lagstiftning;

och under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under A,

B. att med anledning av motionerna nr 96 i första kammaren och nr 177 i andra kammaren i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes låta utreda frågan om ordnandet av kreditgivning åt innehavare av med tryggad besittningsrätt eller åborätt upplåten jord samt till riksdagen inkomma med förslag i ämnet; samt

av herr *Pettersson* i Södertälje, som föreslagit, att riksdagen måtte i anledning av ifrågavarande motioner besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, dels att Kungl. Maj:t måtte ägna fortsatt uppmärksamhet åt frågan om lämpliga nya former för upplåtelse av statens domäner för främjande av egnahemsrörelsen och bildandet av nya smärre jordbruk samt därvid jämväl taga under övervägande, huruvida upplåtelse av kronans jord skulle kunna ske med tryggad besittningsrätt, dels ock att, därest efter ytterligare utredning och överarbetning av kronolägenhetskommissionens i ämnet avgivna förslag skulle finnas, att en tryggad

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.

besittningsrätt kunde anordnas med tillbörligt tillgodoseende av såväl det allmännas som nyttjanderättshavarens befogade intressen, Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

(Forts.)

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Det är inte alltid fördelaktigt att tillhöra majoriteten, det fick man ju erfara efter den sista voteringen, och nu är det kanske lika galet att tillhöra minoriteten. Utskottsmajoriteten har i detta fall yrkat avslag på de motioner, som behandlas i det nu föreliggande utlåtandet, och socialdemokraterna ha låtit anteckna en reservation, i vilken vi yrka bifall till de framburna motionerna.

Den fråga, det här gäller, är ju ett gammalt liberalt önskemål, och sålunda icke något specifikt socialistiskt, varför man ju kunde ha anledning tro, att kammaren med den sammansättning den nu har skulle komma att bifalla det yrkande vi framställt, när kammaren går att besluta i detta ärende. Jag vill erinra här om de motioner, som tidigare avgivits i ämnet.

År 1908 väcktes en motion av Karl Staaff och samma år en av herr Adelsvärd samt året därefter en ny motion, framburen av Staaff. Jag skall taga mig friheten att citera något ur den motivering, som fanns vid den av Karl Staaff vid 1909 års riksdag framburna motionen. Det heter där, att en lämplig form av tryggad besittningsrätt icke blott förekomme en del av de faror och olägenheter, varmed ett avyttrande under full äganderätt av småbruket vore förknippat, utan underlättade också väsentligt möjligheten för obemedlade att komma i besittning av dylika småbruk. Om förvärvarna av småbruk vore oförhindrade att efter eget gottfinnande avyttra den från staten upplåtna jorden, skulle det sociala ändamålet med upplåtelseerna lätt äventyras. Verkligen garanti för att ett småbruk icke måtte genom köp kunna förvärfvas av annan person än sådan, som kunde förvärva småbruk i första hand, skulle kunna vinnas blott genom att försäljningssättet på behöfligt sätt begränsades, t. ex. så att försäljning allenast finge äga rum till person, som fyllde de villkor, vilka uppställts för förvärv av småbruk i första hand. Men förutom det att en äganderättsupplåtelse av småbruk å statens jordbruksdomäner i många fall kunde sätta i fara ändamålet med upplåtelsen, borde det också uppmärksammas, att äganderätten såsom enda upplåtelseform i icke ringa mån begränsade möjligheterna för den obemedlade eller med små tillgångar försedde att komma i besittning av ett småbruk å kronans mark. Det vore emellertid just dessa personer, vilka nu i stor utsträckning sökte sig en utkomst på andra sidan Atlanten. Det skulle näppeligen lyckas att effektivt motarbeta emigrationen utan att möjligheten att förvärva en jordbit att bygga och bo på utsträcktes till största möjliga del av befolkningen. Uppenbart vore, att om en person icke behövde erlägga köpeskillingen för jorden, utan i stället finge fullgöra sin betalningsskyldighet genom en årlig arrendeavgift, det skulle erfordras en vida mindre »samlad styver» än eljest för att kunna förvärva ett småbruk.

Ja, det var den motivering, som framfördes 1909, och vad som då framfördes äger sin giltighet än i dag. Vi ha ute på landsbygden många män med starka armar, vilka äro villiga att ägna sig åt jordbrukets skötsel, men som icke hava möjlighet att få bruka en jordbit under tryggade förhållanden. De nu föreliggande motionerna avse just vidtagande av åtgärder för att möjliggöra för dessa mindre bemedlade människor att under tryggare förhållanden än vad de ha möjligheter till nu såsom arrendatorer å vissa gårdar kunna få jord att bruka.

Jag skall vid detta tillfälle inte taga kammarens tid längre i anspråk, utan ber endast med dessa korta ord att få yrka bifall till den reservation, som är

avgiven av herr Jacob Larsson i första kammaren m. fl., i vad avser den nu föredragna punkten.

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utan  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

Herr **Pettersson** i Södertälje: Herr talman! Jag kan i ganska mycket helt och fullt instämma med herr Lindqvist i Halmstad. Jag har i många stycken samma syn på denna sak som han och finner det också ganska egendomligt, att man av omsorg om äganderättens helgd velat alldeles motsätta sig en utredning om åborätten. Det torde vara alldeles otvivelaktigt, att det skulle finnas åtskilliga personer, som vore mycket tacksamma, om de kunde få kronomark åt sig upplåten under tryggad åborätt. Också ha ett flertal länsstyrelser, som yttrat sig över kronolägenhetskommissionens förslag, uttalat, att de finna, att man mycket väl kunde göra ett försök med upplåtande av kronojord på sådana villkor, som i kommissionens förslag ifrågasatts.

Skillnaden mellan herr Lindqvist i Halmstad och mig består däri, att jag icke kan vara med om, att man skall göra åborättsavtalet till normalform för jordöverlåtelse i fråga om kronans jord i allmänhet. Det är enligt mitt förmenande att gå för långt. Man kan icke blunda för att folket för närvarande hänger kvar vid äganderätten och om möjligt föredrar jordupplåtelse mot äganderätt. Det synes mig därför icke riktigt, om man skulle söka övertyga eller överbevisa folk om, att de göra dumt i att begära jord med äganderätt i stället för att nöja sig med åborätt, under förmenande att detta vore det bästa av allt. Det är nämligen icke riktigt, att staten uppträder som en dogmatisk magister, som skall undervisa spekulanterna om vilket sätt de skola välja, utan staten bör, med viss begränsning naturligtvis, låta vederbörande få välja mellan jordupplåtelse under ena eller andra formen.

Jag kan därför icke gilla den taktik man här föreslagit, nämligen att man skulle motsätta sig upplåtelse av jord med den begränsade äganderätt, som varit föreslagen, därför att man varit rädd för att åborätten därigenom icke skulle komma till heders. Med den ståndpunkt, som jag således intager i själva huvudfrågan, ber jag att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Häruti instämde herr *Karlsson* i Gasabäck.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman! Om man vill vara med om att befordra egnahemsrörelsens utveckling och på samma gång vill, att så många som möjligt må komma i besittning av jord och bli jordbrukare, kunde det ju synas, att man borde vara med om det här föreliggande förslaget till upplåtelse av jord mot denna åborätt. För min del tror jag dock, att om man vill befordra den utveckling jag nämnde och få flera jordbrukare, så är det nödvändigt att också välja de bästa formerna för upplåtelse. Jag kan då icke förstå annat än att äganderätsformen är den bästa och den, som tilltalar allmänheten mest.

Jag läste i en tidning härförleden en artikel, i vilken ett ombud från det kolonisationsområde, som vi ha uppe i Norrbotten, uttalat sig om dessa kolonisters önskemål och vad de hade på hjärtat. Han sade där bland annat, att ett av de främsta villkoren för att dessa kolonister skulle trivas på sitt jordbruk och kunna arbeta med glädje, det vore att de finge den fulla äganderätten till detsamma.

Nu skulle denna åborätt göra det lättare för de mindre bemedlade att komma i besittning av jord, men, som utskottsmajoriteten säger i sin motivering, går det lika lätt att på annat sätt göra det möjligt för dessa människor att komma åt jord, nämligen därigenom, att man gör köpevillkoren billiga, i det att den, som åstundar ett jordbruk, kunde få tillträda och bruka jorden utan

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

att den första tiden behöva betala något alls på köpeskillingen, vilken där-  
efter finge amorteras på en längre tid. Härigenom kan man bereda möjlighet  
även för de minst bemedlade, som vilja och kunna bli jordbrukare, att få till-  
fälle därtill.

Med den synpunkt jag har på denna fråga, nämligen, att man skall försöka  
gå de allmänna önskemålen tillmötes så långt man möjligtvis kan och upplåta  
jord med full äganderätt, har jag icke kunnat vara med om detta förslag, och  
därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Då jag är motionär i föreva-  
rande ärende, må det tillåtas mig att säga några ord.

Vid öppnandet av fjolårets riksdag yttrade Hans Majestät Konungen, att  
han ämnade för riksdagen framlägga förslag till nya former för upplåtande  
av kronojord. Under riksdagens lopp blev det emellertid icke möjligt för den  
dåvarande regeringen att framlägga några förslag i ärendet, beroende därpå,  
att lagrådet, till vilket förslaget remitterades den 8 januari 1923, först sedan  
riksdagen redan var upplöst, avlämnade sitt utlåtande. I annat fall hade  
denna fråga då kommit under riksdagens prövning.

Jag har nu ansett — och det är därför jag har motionerat i ämnet — att  
resultatet av det stora arbete, som är nedlagt på utredningen av denna fråga,  
icke bör utan vidare hamna i pappersskorgen, utan att riksdagen blir i till-  
fälle att dessförinna pröva detsamma. Den tanken, att man skulle kunna un-  
der betryggande former upplåta jord åt personer, som så önskade och som av  
ekonomiska skäl ansåge det fördelaktigt att få en torva av kronans jord att  
bruka utan att behöva erlagga någon köpeskillning, den tanken har framkom-  
mit i motioner här i kammaren vid 1909 års riksdag och även tillföre. Riks-  
dagen beslöt också år 1912 att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med  
begäran om en utredning, huruvida för främjande av egnahemsrörelsens ut-  
veckling i vårt land upplåtelse av områden från de under förvaltning av do-  
mänstyrelsen lagda och för statsverkets räkning utarrenderade jordbruks- och  
skogsdomänerna jämväl med tryggad besittningsrätt kunde ske, samt, därest  
utredningen därtill föranledde, uppgöra förslag till de grunder, som för dylik  
upplåtelse vore erforderliga. Den <sup>10/6</sup> 1912 tillsatte Kungl. Maj:t den s. k.  
kronolägenhetskommisionen, vilken dock först efter tio års arbete blev färdig  
med sitt betänkande, som avgavs år 1922. — Jag vill inom parentes säga,  
att betänkandet nog var färdigt litet förut, men en reservant behövde två  
år på sig för att skriva sin reservation, vilket naturligtvis bidrog till att  
betänkandet dröjde så länge.

När nu denna fråga verkligen har kommit så långt, att man väntade att  
få en kungl. proposition i ärendet och Konungen i trontalet i fjol bebadade  
densamma, så hade man också kunnat vänta, att den nuvarande regeringen  
skulle upptagit denna fråga. I det uttalande, som lagrådet avgav i detta  
ärende, framställde lagrådet anmärkningar på åtskilliga punkter, och det är  
ju klart, att en överarbetning av det ursprungliga lagförslaget med hänsyn  
till lagrådets anmärkningar bör komma till stånd, när denna fråga en gång  
kommer fram.

Nu säger man, att man icke vill vara med om detta, ty åborätten skänker  
icke den trygghet, som äganderätten kan medföra. Det anføres t. o. m., att  
äganderätten har ett stort företräde framför andra former av besittningsrätt,  
därför att äganderätten är den hos vårt folk starkast rotade besittningsfor-  
men. Jag medger, att den nuvarande arrenderätten på enskild jord i många  
fall icke är tilltalande, men om upplåtelsen sker å kronojord, får man väl  
tänka sig, att den besittningsrätt, som därvid tillförsäkras, skall bli något  
bättre än den som erhålles genom ett vanligt arrendeavtal under de tämligen

osäkra förhållanden, som för närvarande existera. Man säger också, att en jordbrukare icke skulle ha något intresse av att driva jordbruk, om han icke hade äganderätt. Ja, vore det sant, skulle ingen av våra 99 tusen och några hundra arrendatorer ha något intresse av att driva jordbruk, ty dessa ha ännu sämre ställning, eftersom deras besittningsrätt icke är ärftlig, utan de sitta på tämligen lösa grunder.

Jag är av den uppfattning, att det finnes stora befolkningslager i vårt land, som gärna skulle vilja taga emot jord av kronan med tryggad besittningsrätt, och det är särskilt de mindre bemedlade, som skulle kunna få en dylik möjlighet. Jag vill erinra om, att de obemedlade enligt min åsikt fortfarande äro utedängda, ty det kräves naturligtvis, att den, som vill förvärva ett dylikt jordbruk, har något kapital för inköp av inventarier o. dyl. Kanske blir det också nödvändigt, att staten träder emellan och hjälper dessa personer till lån för uppförande av åbyggnader, där dylika saknas, men detta torde kunna ske genom en ändring i bestämmelserna för den nuvarande engahemslåneförmedlingen, så att dessa personer det nu gäller skulle kunna få lån ur egnahems-lånefonden till uppförande av bostäder.

Kronlägenhetskommisionen, som år 1922 avgav sitt utlåtande, framhöll, att kommissionen avsåg lagfästade av en besittningsrätt för obegränsad tid till krono- och annan publik jord, vilket vore till fördel för upplåtelse. Bland huvudpunkterna i den föreslagna lagstiftningen framträdde närmast det förhållandet, att vid jordupplåtelse icke krävdes någon köpeskillning av vederbörande tillträdare, utan endast en för jordens brukande årligen utgående avgäld. Kommissionen framhöll, att detta innebar ett företräde framför äganderätten, vilket icke kunde nog uppskattas, då det gällde att med ifrågavarande jordupplåtelser nå den fattigaste delen av vår lantbefolkning, särskilt jordbruksarbetarna, som förvisso icke tidigare levat under sådana förhållanden, att någon kapitalbesparing varit möjlig, och för vilka även ett så ringa belopp som en tiondel av köpeskillningen, vilken enligt gällande bestämmelser om betalningsvillkor vid kronans egnahemsupplåtelser alltid skulle gäldas kontant, vore betungande. Och så framhåller kommissionen, att därutöver erfordrades ett visst kapital för byggnader och inventarier, vilket vore nog så betungande. Kommissionens förslag innehölle garanti och full säkerhet beträffande innehavet av jorden och full säkerhet för innehavaren att få fullt tillgodogöra sig frukterna av nedlagt arbete.

Nu har man sagt, att det skulle vara en olägenhet för dessa jordbrukare, att de icke kunde få kredit genom inteckningar. Jag tänker på de 99,691 arrendatorer, som vi ha. Även dessa behöva kredit, och de ha också kredit, ehuru de icke kunna få den genom inteckningar. Jag är av den uppfattningen, att man icke skall låta kronojorden upplåtas under sådana former, att det till sist blir bankerna, som bli ägarna av dessa hemman. — Vem äger Sveriges jord för närvarande? Är det de självägande bönderna? Eller är det icke snarare de privata bankerna? Man ser i dessa dagar hurusom bankerna få övertaga enskilda egendomar, ty de ha inteckningar till så stora belopp, att egendomarna icke kunna försälgas utan förlust. Jag tror det vore olyckligt, om man sloge in på den vägen, så att de privata bankerna i framtiden bleve ägare även av den staten nu tillhöriga jorden. Jag skall gå så långt, att jag gör det medgivandet, att, om man inför detta institut, upplåtelsen av kronojord icke skall behöva vara ovillkorligen bunden vid detsamma. Låt dem, som söka jord, själva välja, om de mot en årlig avgäld vilja ha besittningsrätt på kronojord eller om de vilja bli, låt mig säga, arrendatorer under bankerna. För min del kan jag icke finna, att det är bättre att vara arrendator under bankerna än under privata jordägare, ty arrenderar jag av en sådan, så kan jag vädja till hans goda hjärta, om jag har svårt att komma ut

Ang.  
upplåtelse med  
äborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

med arrendet, och han ger mig anstånd, men har jag inteckningar i min jordbruksfastighet hos en bank och har svårt att klara det arrende, som heter ränta, kan jag riskera att få gå ifrån alltsammans. Jag har själv praktiserat detta. Under de första åren, då jag var jordbrukare, måste jag göra stora skulder och fick taga de bästa kreaturen i ladugården och sälja dem till underpris, ty jag måste ovillkorligen ha pengar att betala räntorna med på förfallodagen. Jag riskerade vilket ögonblick som helst att få gå ifrån gården. Med en besittningsform, som låter mig vara hemmansägare eller jordbrukare, men krappast mer än till namnet, med den besittningsformen kan jag sannerligen icke sägas vara bekymmerfri.

Efter mitt sätt att se tycker jag, att förslaget även bör underställas riksdagens prövning, när nu en utredning är gjord, och det har gått så långt, att lagrådet har hörts över detsamma. Då får riksdagen fatta ståndpunkt till frågan. Men man bör icke begrava även detta i papperskorgen. Ehuru man har gjort så många stora och dyrbara utredningar, då det har gällt jordfrågorna, ser det ändå ut, som om något resultat därav ändå icke skulle vinnas. Jag vill erinra om det stora arbete, som därutinnan har nedlagts av torpkommissionen, men som icke föranlett någon riksdagens åtgärd, ehuru där framkommit många goda och behjärtansvärda uppslag. Nu ha vi kronolägenhetskommissionen, som också synes vara på väg att gå samma öde till mötes. Som jag emellertid har ansett, att dessa frågor åtminstone borde komma fram till riksdagens prövning, har jag tillsammans med mina partikamrater väckt en motion, däri vi begära att förslag i här angiven riktning må framläggas.

Det finnes ju också en reservation, till vilken utskottets ärade ordförande har yrkat bifall. Klämmarna äro emellertid litet olika varandra. Vi ha velat att det förslag, som redan är utarbetat och som varit underställt lagrådets granskning, bör läggas till grund för det blivande förslag, som skall föreläggas riksdagen, under det att herr Pettersson i Södertälje mera har gått på ett principuttalande i ämnet, utan att han därmed velat på något sätt vara bunden av det förslag, som här har varit framme.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, då vi ju hava en lång föredragningslista, och därför skall jag med dessa ord, herr förste vice talman, be att få yrka bifall till den reservation, som vid detta betänkande är fogad av herr Jacob Larsson m. fl.

Herr **Johansson** i Brånalt: Herr talman, ärade kammarledamöter! Ingen av de talare, som ha haft ordet i denna fråga, har underlåtit att erkänna vare sig direkt eller indirekt, att äganderätt till jorden är att föredraga framför andra upplåtelseformer av jord. Nu föreligger här förslag om en ny upplåtelseform, som innebär tryggad eller, som vi kunna kalla den, ärftlig besittningsrätt. Det är ett nytt experimenterande, som vi nu skulle giva oss in på. Jag är för min del fullt och fast övertygad om, att ingen, som har förutsättningar för att kunna odla och sköta vår svenska jord, tvekar i valet mellan äganderätt och tryggad eller ärftlig besittningsrätt, ifall det skulle lämnas möjlighet för dem att beträffande ett vare sig bebyggt eller obebyggt jordområde välja mellan dessa upplåtelseformer. De välja säkert helst ett jordområde med äganderätt.

Jag har frågat mig vad närmaste anledningen är till dessa motioner och dessa försök och allt detta experimenterande, då det gäller jordfrågan och dess lösning. Jag har inte kunnat komma till annat resultat, än att dessa förslag, efter socialdemokraternas sätt att se, beteckna ett fullföljande av de riktlinjer, som de uppställt för sig för uppnående av de mål, som de sikta på och som de förr mer än en gång ha försökt nå, nämligen överförandet av äganderätten till produktionsmedlen till samhället. Även detta är ett litet försök, där det har

gällt att behålla jorden och låta även själva kontrollen över jorden förbli i statens händer. Jag vill nämna, att jag för min del som sagt är övertygad om, att en person, som är kompetent att sköta ett jordbruk och har förmåga att få sin utkomst av detta, inte kan tveka i valet mellan åborätt, tryggad eller ärftlig besittningsrätt och äganderätt.

*Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)*

Jag har själv erfarenhet på detta område. Det lilla hemman, som jag nu äger och länge brukat, har tillhört ett fideikommiss, närmast liknande den Huitfeldtska stiftelsen i Bohuslän. Detta fideikommiss var stiftat av en prost i Knäred och bestod av frälsejord. Den arrendavgäld, som vi åboar betalade, var försvinnande liten. Ja, den var så liten, att jag är övertygad om, att inte ens den mest ömhjärtade regering eller domänstyrelsen, som, om detta ginge igenom, får hand om statens jordupplåtelser med åborätt, skulle kunna på långt när gå så lågt vid bestämmandet av arrendeavgifterna, som man gjort därvidlag. För det hemman, som jag äger och vars taxeringsvärde, om jag icke missminner mig, var 8,000 kronor, skulle jag endast betala 2:75 kronor om året. Det var ingen ärftlig men stadgad besittningsrätt, som var tillförsäkrad oss åboar. Arvingarna hava flera gånger processat för att få åbokontrakten upphäva. Det har emellertid inte lyckats, och det hava vi två kungl. domar på. Kontrakten kunde inte på vare sig ena eller andra sättet upphävas.

Jag har som synes erfarenhet på området i fråga. De herrar, som under den tid, denna jordfråga varit på tapeten, så att säga, försökt att köra fram på nya vägar, ingen av dem har — jag tror mig våga säga det — sådan praktisk erfarenhet om åborätten i jämförelse med äganderätten, som jag själv tror mig äga. Det fideikommiss, som jag nyss har talat om, har jag efter 25 års arbete lyckats få upphävt genom ett Kungl. Maj:ts beslut. Vi voro på detta fideikommiss över 100 åboar, fördelade i fyra församlingar. Tack vare den förståelse, som jag rönt i justitiedepartementet, ordnades det så, att inlösnirgen blev frivillig. Jämte oss åboar fanns det omkring ett hundratal, som bodde och hade sina hus på ofri grund. Även dessa fingo förvärva äganderätt mot en jämförelsevis billig lösesumma. Det får ju erkännas. Men fastän avlösningen var frivillig eller kanske just i följd därav, friköpte sig såväl åboar som de flesta lägenhetsinnehavarna, trots att det var förenat med rätt så avsevärda avgifter.

Hade nu de motionärer, som fört fram den motion, som ligger till grund för utskottets behandling, verkligen ömmat och ivrat först och främst för att bereda dessa mindre bemedlade möjlighet att bli jordbrukare, och hade detta varit den mest brännande frågan, ja, då hade man också kunnat införa den bestämmelsen, som jag tog mig friheten upplysa om i utskottet, nämligen att förbehåll kunde, om åborättsinstitutet infördes, vid upplåtelse lämnas köparen att efter vissa år, om man nu vill taga 10, 15 eller 20 år, få lösa till sig eller förvärva jorden med full äganderätt mot en vid upplåtelsen fastställd och bestämd summa. Ja, om ett sådant villkor bleve infört, är jag fullt och fast förvissad om att alla de, som ha förutsättningar för att kunna sköta och få sin utkomst av jordbruk, också skulle begagna sig av detta sätt för äganderättsförvärv. Det hade varit en väg att gå. Men när jag framförde detta i utskottet riste vederbörande på huvudet. De kunde inte vara med om något sådant.

Ja, med dessa ord vill jag endast ha sagt, att jag inte kan vara med om att riksdagen längre skall experimentera med dessa mycket betydelsefulla jordfrågor. Det är ett experimenterande, som kan lämna rätt så sorgliga resultat. Se t. ex. på kolonisationen i Norrland. Säkert ha många av dessa kolonister ditlockats med förhoppningar om, att det är så lätt att odla Sveriges jord.

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

Men jag är övertygad om att de ha rätt, som påstå, att dessa kolonister helst skulle sett, att de aldrig hade följt dessa vinkar. Hade de i stället hållit sig här nere på de områden, där de förut hade sin utkomst, skulle deras ställning nu ha varit en helt annan.

Utskottets ordförande, som i en särskild reservation har uttalat sig för utredning, säger, att vi, som motsatt oss denna utredning, äro rädda för en sådan. Nej, jag är för min del inte rädd för en utredning i frågan, men jag anser, att man inte längre skall verkställa utredningar på sådana här områden. Det är nu ingenting att vinna med de resultat, en sådan utredning kan komma att giva, åtminstone att döma av de resultat, som utredningarna i den ena frågan efter den andra här har lämnat. För ett verklighetssinne står säkerligen i varje fall icke någonting att vinna med nya utredningar.

Jag vill i anledning av den siste ärade talarens yttrande säga, att med tanke på den självständighetskänsla eller frihetskänsla, som kanske är kännetecknande för Sveriges folk eller åtminstone för dess bönder, och som tar sig uttryck i viljan att vara sin egen, att slippa stå under kontroll på vare sig ena eller andra området, är jag övertygad om att åborättsinstitutet, om det infördes, skulle kännas mycket tryckande. Detta är ett av skälen, varför jag icke kan vara med om utredningar, och ett av de skälen, varför jag anser, att dessa utredningar, om de än komma till stånd, inte skola kunna komma att medföra lyckade resultat.

Ja, herr talman, jag skall med dessa ord endast be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Sjöblom**: Herr förste vice talman! Då jag sitter här och hör på debatten, kan jag inte underlåta att säga ett par ord.

Herr Johanson i Huskvarna uttalade sin varma sympati för att vi skulle få egnahemsjordbruk, men framhöll tillika, att sådana borde upplåtas med äganderätt. Nu är det ju inte meningen att upphäva den rätten genom detta institut, utan den vägen är ju fortfarande användbar. Här är fråga om att få ett institut, som vid sidan av de nuvarande formerna i görligaste mån skulle kunna medföra lättnader och möjliggöra för fattigt folk att få ett eget jordbruk under besittningsrättens form. Jag har vid skilda tillfällen här i kammaren yttrat att den egnahemsbildning, som för närvarande pågår och som i mycket hög grad finansieras av staten, icke i längden kommer att medföra någon större lycka i form av trygghet för på det sättet ställda jordbrukare. Herr Johanson i Huskvarna vet, lika väl som jag, att den egnahemsbildning, som nu pågår och som framför allt sker genom styckning av enskilda eller bolag tillhöriga egendomar, i allmänhet medför den olägenheten, att jordbruket, sedan därför behövligen byggnader äro färdigbyggda, blir minst dubbelt så dyrt, som ett jordbruk, som redan är bebyggt, och som jag kan köpa i den allmänna marknaden, men å vilket jag icke kan få egnahemslån. Då man vet, att det förhåller sig på det sättet, varför skall man då gång på gång här i kammaren, då det gives möjlighet därtill, stå och framhålla den formen som den enda riktiga?

Om statsverket i allmänhet skulle kunna behandla statens domäner och kronojord efter de linjer, som skulle kunna uppdragas, om man i princip ginge in för en tryggad besittningsrätt, synes det mig, att staten härigenom skulle utöva en välgärning, som vore en väl behöflig konkurrens till de osunda egnahemspekulationer, som för närvarande bedrivs. Inte minst ur den synpunkten vore ett sådant förfarande värdefullt. För övrigt skulle jag vilja säga, att de, som ha haft tillfälle att överblicka utvecklingslinjerna för vår nuvarande

jordbrukareklass i landet, veta ju, huru det i allmänhet förhållit sig. En medellös person, som slagit in på den vägen, har i regel börjat som torpare ännu under de tider, då förhållandena voro mera patriarkaliska ännu mellan jordägare och torpare. Han har alltså börjat under mycket små förhållanden. Så har han gått från sitt torp och övertagit något mindre jordbruk såsom arrendator; så har han gått framåt steg för steg och slutligen blivit egen jordbrukare. Jag är säker på, att en ofantligt stor procent av de nuvarande självägande bönderna ha en sådan utveckling bakom sig. Här är bara meningen att få en form för jordbesittning, som inte skulle medföra det kontanta kapitalutlägg, som är nödvändigt, om man skall köpa ett jordbruk med äganderätt.

Nu låter det så bra, när man säger, att staten anslår medel till egnahems-lånefonden och ger lån till fem sjättedelar av jordbrukets värde, om värdet av detsamma inte är högre än 15 tusen kronor. Staten får inteckningar till ett belopp av 12,500 kronor i ett hemman, som är värt 15,000 kronor. I de flesta fall är det ju så, att köparna ha köpt jorden obebyggd och måste uppföra hus å sitt jordbruksområde. Jag är nu för min del övertygad om att belåningsvärdet å ett sådant hemman ligger långt, långt över skorstenen, och skulle hemmanet säljas i nästa hand, torde det bli mycket svårt att få de fem sjättedelar av värdet, varför egendomen är intecknad, betäckta. Att inte större olyckor hända på detta område, beror därpå, att detta institutet är mycket nytt, men om det får pågå ytterligare 10, 15 eller 20 år, skola herrarna i kammaren få se, vad detta system leder till. För min del håller jag före, att om kammaren bifaller den reservation, som socialdemokraterna i utskottet avgivit, har kammaren därmed fattat ståndpunkt till en av de allra viktigaste frågor, och som enligt min mening kan bli till stor nytta.

Det skulle naturligtvis vara ofantligt mycket mer att säga härutinnan, men jag skall kort och gott inskränka mig till att instämma uti vad herr Johansson i Uppmälby, åtminstone i vissa delar, tidigare har yttrat, då han talade om jordbrukarnas skuldsättning.

En undersökning om orsakerna till det svenska jordbrukets skuldsättning skulle säkerligen giva vid handen, att lättsinnet i det svenska folkets karaktär, då det gäller att upplåna penningar för kanske icke alltid nödvändiga ändamål, i mycket hög grad bidragit till att skuldsätta den svenska jorden i bankerna. Det lånas nämligen icke alltid penningar bara till det oundrägligen nödvändiga utan även till annat, till sådant som är mindre nödvändigt. Jag har sett många gå ifrån sitt jordbruk just på grund av den möjlighet man haft att få sina fäders egendom intecknad. Hade i sådant fall besittningsrättsformen använts, så hade åtminstone den möjligheten varit utesluten. Jag skulle anse tryggad besittningsrätt vara en säkrare form även för brukare, åtminstone med tanke på framtiden, än äganderätten.

Jag tror sålunda, att herr Johansson i Brånalt är inne på alldeles fel vägar, och då han säger att folket icke vill hava annat än äganderätt, skulle det kunna påvisas från fall till fall, hurusom en kronoegendom, då den är utlyst till arrende, finner tjugtals spekulanter; men försök utbjuda samma egendom till salu, då får man allt leta efter spekulanter. Det är icke på det viset, att äganderätten är så oerhört mycket mer eftersökt än arrenderätten. Jag vill inte påstå, att arrendatorerna ha det sämre i genomsnitt än självägande jordbrukare.

Jag skulle sålunda för min del tro, herr talman, att kammaren gjorde mycket klokt i att nu bifalla den reservation, som av utskottets socialdemokrater avgivits; och jag ber för min del att få yrka bifall till densamma.

Herr Pettersson i Köping: Herr talman! Det kanske kan anses vara nog talat i denna fråga, men då jag anser, att jag skulle kunna bidra med några

Ang.  
upplåtelse med  
äborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

Ang.  
upplåtelse med  
äborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

direkta upplysningar beträffande vissa förhållanden på hithörande område, har jag begärt ordet.

Som kammarens ledamöter torde komma ihåg, beslutade riksdagen år 1916 att sälja cirka 7—800 tunnland kronojord från det s. k. Köpingskomplexet, samma ägor, som för en tid sedan voro föremål för en kungl. proposition. Jag har särskilt intresserat mig för denna sak, och jag har talat med en del av de personer, som vid detta försäljningstillfälle köpte av den uppstyckade jorden. Det uppstyckades efter 1916 års försäljningsbeslut ett trettiotal nya jordbruk. Nu är det att märka, att vid dessa nya jordbruk saknas det i allmänhet nödiga uthus, och det saknas bostäder. Man förvärvar endast jorden. Av de så gott som samstämmiga upplysningar jag erhållit av dessa nya jordbrukare därborta, framgår, att det nuvarande upplåtelsesättet icke är tillfredsställande. Allraminst är det tillfredsställande, då det gäller upplåtelse åt mindre bemedlade, för jordbruksarbete lämpliga personer. Det är alldeles påtagligt, att om en mindre bemedlad person skall köpa jord och han har ett ganska begränsat kapital, då är det alldeles otänkbart, att han under rimlig tid kan få upp nödiga hus. Det har också visat sig i fråga om Köpingskomplexet, att en hel del av lotterna ännu äro obebyggda. Vederbörande framhålla, att det är mycket svårt för dem att fullgöra den byggnadsskyldighet, som staten ålägger dem.

Efter dessa upplysningar ber jag att få uttala den uppfattningen, att det måste vidtagas åtgärder på ett annat sätt, för att man verkligen skall kunna bereda de mindre bemedlade möjlighet att komma i tillfälle att bruka jorden.

Herr Johansson i Brånalt talade om den frihetskänsla, som man erfar, då man genom köp har förvärvat jord. Jag vågar emellertid påstå, att den frihetskänslan kan vara ganska illusorisk, t. ex. om den mindre bemedlade brukaren kanske hela sitt liv skall dragas med växlar och skuld för att något så när hålla sig uppe. Däremot tror jag, att om staten vidtager sådana åtgärder, att man kunde genom arrendeform eller genom upplåtelse på det nu föreslagna sättet komma i besittning av jord, detta skulle hälsas med mycket stor tillfredsställelse av de många, som önska förvärva sig en jordbit och bruka den-samma.

Efter dessa enkla upplysningar och på grund av nu anförda skäl ber jag, herr talman, att på det varmaste få yrka bifall till den av herr Jacob Larsson m. fl. vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag är i stort sett förekommen av herr Sjöblom, men jag vill dock tillägga, att den, som i likhet med mig under flera år suttit i egnahemsnämnd och sett, hur egnahemsrörelsen för närvarande utvecklar sig på det sättet, att den med all säkerhet kommer att medföra synnerligen stora kostnader för staten och många ledsamheter för egnahemsbrukarna, ovillkorligen måste göra klart för sig att staten på ett eller annat sätt — det har jag sagt många gånger förut — måste träda emellan för att konkurrera ned jordprisen och allra helst ställa så till, att det icke blir något nämnvärt pris. Jag har alltid skarpt hållit på äganderätten, och jag vill än delvis hålla på den, detta därför att det är en hel del människor, som ovillkorligen yrka på denna rätt och tro, att den är så utomordentligt bra; låt vara att jag icke alls kan biträda den åsikten, ty så länge riksdagen har beskattningsrätten, är det icke så mycket med den.

Jag ber emellertid att få säga, att jag är ytterst tacksam — jag är ju en konstig högerman, det vota herrarna litet var — för att denna fråga kommit fram. Nu kan man möjligen hoppas, att man kan få litet ordning i denna ytterst viktiga fråga, kanske en av de viktigaste vi ha före.

Vad jag skall instämma i för reservation kvittar lika, ty klämman är den-samma i båda. Jag skall emellertid, herr talman, icke längre upptaga tiden,

sedan herr Sjöblom uttalat sig i frågan, utan ber att få yrka bifall till reservationen; jag säger icke vilken.

Herr förste vice talmannen **Nilson**: Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet i denna debatt, om det icke vore så, att en ärad talare på Hallandsbänken i sitt anförande ville göra gällande, att det här var fråga om något angrepp mot den enskilda äganderätten. Så är emellertid ingalunda fallet. Det är här endast fråga om att staten vid upplåtelse av kronojord skulle söka att få fram även en sådan upplåtelseform, att det för den, som har behov av jorden, skulle bli valfrihet mellan att få jorden med äganderätt eller att få den med tryggad besittningsrätt. Det synes mig vara de allra starkaste skäl för att skapa betingelser för att sådan valfrihet kan komma till stånd. Varför? Jo, korteligen därför att det kan tänkas, att en man har håg, fallenhet och duglighet att odla svensk jord, att han kanske till och med förfogar över ett mindre kapital, erforderligt för köp av inventarier m. m., men att han icke har kapital att köpa ett jordområde med äganderätt, däremot som sagt ett annat kapital, som utgöres av hans kraftiga armar, hans arbetsvilja, hans arbetshåg och hans insikt i jordbruk; om han därtill vid sin sida har en god och duglig hustru, som kan hjälpa honom i detta jordbruksarbete, nog skall man då vara underligt skapad, om man icke skall önska, att staten skall hava en sådan upplåtelseform, när det gäller statens egen jord, att den mannen skall kunna få ett stycke svensk jord av kronan utan att behöva lägga ut kontanta penningar för densamma, men få den under form av tryggad besittningsrätt.

Med hänsyn härtill, herr talman, anhåller jag att få hemställa om bifall till den av herr Jakob Pettersson avgivna reservationen.

Herr **Herou**: Herr talman, mina herrar! Jag delar till fullo den uppfattning, som herr Lindhagen någon gång givit uttryck för, nämligen att äganderätten i och för sig eller åborätten i och för sig icke är av så särdeles avgörande betydelse. Huvudsaken är, att jordbrukarna få en tryggad ställning, d. v. s. att de kunna kvarbliva på jordbruket och att detta också kan överlåtas till deras efterkommande. En väl lagd åborättslagstiftning och en äganderättslagstiftning, som moderniseras efter samhällsintresset — det är egentligen icke så oerhört mycket som skilja de formerna.

Jag är av den meningen att ett bifall till den socialdemokratiska reservationen på intet vis kan få betecknas som ett ståndpunktstagande emot äganderätten i och för sig. Jag är av den meningen, att det är alldeles rätt vad här framhållits, att under vissa förhållanden och i ett visst tidsläge äganderätten ju kan hava vissa fördelar, men att den också under vissa tidsförhållanden, under en del förhållanden, kan ha vissa nackdelar. Den kan hava den nackdelen, att därest jordbruket lider, såsom för närvarande, av en svår kris och jordbrukarna skuldsätta sig, äganderätten blir illusorisk. Då kan jordbrukaren motas från jorden, trots det han har den juridiska äganderätten, under det att det knappast någonsin kan bli förhållandet, där jorden brukas under åborättsform. Där kan han inte på grund av skuldssättning drivas från jorden. Åborätten återigen kan ha vissa nackdelar, nämligen därigenom att brukarna på sätt och vis stå under viss kontroll. Förhållandena kunna ju skifta; det beror därvidlag mycket på den regim, som råder. Äganderätten har vidare den olägenheten med sig, att en jordbrukares ättling måste utlösa jordvärdet en gång varje generation. Det är väl dessa ständigt en gång varje generation återkommande utlösningar av medarvingar, som göra, att jordbruket lider under en så oerhörd skuldbörda som det gör.

När således det icke är av så oerhört stor betydelse i och för sig under vilken form jordbrukaren brukar jorden, utan huvudsaken är, att det sker under

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

för honom tryggade förhållanden, och då bevisligen åborätten kan giva dessa tryggande förhållanden för jordbruket i en del fall minst lika bra som äganderättsformen, då har man, anser jag, ingen anledning att i detta fall gå emot densamma. För närvarande anser jag således, att båda formerna kunna trivas samman sida vid sida.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

**Herr Åkerlund:** Herr talman! Jag tog miste nyss och uttalade ett tack till regeringen för att den väckt detta förslag, men jag finner nu, att jag har ingenting att tacka densamma för i det fallet. Jag skall i stället tacka reservanterna för vad de gjort i frågan.

Eftersom jag nu har ordet, skall jag be att få påvisa ett medel för avlägsnande av farhågorna beträffande denna besittningsrätt. Om de, som hålla så hårt på, att det skall vara äganderätt, skulle bliva i majoritet i kammaren, kunde de tillförsäkra dessa brukare äganderätt. Då vore ju den saken avhjälp; det är ingen fara för det. Förresten går det inte, som utskottet vill, att längre uppskjuta denna fråga, ty sannerligen komma vi inte litet var, om vi hålla på äganderätten vid upplåtelse, att bittert få ångra, om vi uppskjuta denna fråga.

**Herr Hamilton:** Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att upprepa vad jag för min del mer än en gång sagt förut eller att jag icke är anhängare till besittningsrätten utan anhängare till äganderätten, vilken erfarenheten säger mig är den enda upplåtelseform, som egnahemsbyggaren vill ha, utan jag har begärt ordet därför att herrarna tyckas sväva i okunnighet om hur det går till, då egnahemsbyggare får egnahemslån. Det finns numera en form av statshjälp, liggande bredvid egnahemslånet, nämligen premielån. Denna form av statshjälp har tillkommit under de senare åren. Enligt densamma kan egnahemsbyggaren få ett lån, premielån, som täcker den del av köpeskillingen för egendomen, som ej täckes av de fem sjättedelarna, som egnahemslånetagaren får som egnahemslån. Detta premielån avskrivs så småningom, därest låntagaren uppfyller de villkor, som äro fästade vid detsamma med avseende å byggnader o. d. Det blir då för honom en vida bättre form än vad besittningsrätten innebär.

Man bör naturligtvis icke — och jag skall icke heller för min del göra det — motsätta sig, att en utredning om besittningsrätt göres, men alla de stora och vackra orden, som här uttalats, förefalla mig icke vara vidare betydelsefulla, då vi nu kommit därhän, att staten lämnar premielån, som underlätta för egnahemslåntagaren att reda sig utan att rida på växlar och taga lån hos bankerna.

**Herr Svensson i Grönvik:** Herr talman! Då herr Sjöblom ville bemöta vad som yttrades av herr Johansson i Brånalt beträffande betydelsen av äganderätten till jorden i motsats till besittningsrätten, så vill jag för min del säga, att det i närvarande stund kan betyda mindre vilken upplåtelseform som användes. Herr Sjöblom yttrade, att det skulle icke bli någon lycka att framgå med egnahemsbildning på äganderättens grund. Ja, den frågan kan ju belysas från olika synpunkter. Jag tror, att om det överhuvud skall vara möjligt för den, som bygger ett eget hem, det må vara fråga om användande av äganderätt eller om användande av besittningsrätt, så är det beroende på individens egna personliga förutsättningar, om han kan slå sig igenom. Här talas om att man skall bereda möjlighet för medellöst, fattigt folk att bruka en del av Sveriges jord. Jag är livligt av den uppfattningen, att man skall bereda en sådan möjlighet, men jag kan icke tro på att besittningsrätten är det allena

saliggörande medlet för att få jorden till folket på ett lyckligt sätt. Jag tror tvärtom, att det vore olyckligt, om ett stort antal människor nappade på den kroken och skaffade sig jordbruk med besittningsrätt.

Herr Åkerlund sade att för närvarande bedrives jobberi med egnahemsjorden till skada för egnahemsbyggarna. Jag får då säga: Är vederbörande så renons på att själv i någon mån kunna bedöma sitt jordbruk, att han skall helt och hållet lita på andra, så kommer han alltid att misslyckas, under vilken form han än får jord åt sig upplåten.

Jag ber, herr talman, att på dessa skäl få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet av ett par ytteranden under debatten. Jag har också haft anledning under de båda senaste åren att följa egnahemsverksamhetens utveckling, vilket givit mig anledning att nu meddela ett par siffror från en förening, vars verksamhet jag har haft tillfälle syna litet närmare i sömmarna.

Herr Hamilton tycktes vilja göra gällande, att det viktigaste i fråga om egnahemsbildning var, att man fick låna penningar. Men det är ju, som det heter i ett gammalt ordspråk, så, att ju mer man lånar, desto mer sätter man sig i skuld. Det kan bli mycket orimliga resultat även med låntagning. Jag tror, att den nuvarande egnahemsverksamheten, sådan som den bedrives, hotar att bli en verklig fara för egnahemsbyggarna själva. Jag har i min hand ett utdrag, som visar, hur det ställer sig för egnahemsbrukare, som fått jord genom en egnahemsförening. Det framgår av detta officiella aktstycke, som kommit mig tillhanda genom ett hushållningssällskap — jag skall icke nämna namn — att annuitetssumman för 1923, förfallen till betalning den 21 januari 1924, utgjorde för tillsammans 2,400 jordbrukslägenheter inte mindre än 451,109 kronor 55 öre. Jag skulle kunna draga fram andra exempel också, visande resultat i samma riktning. Allt detta ådagalägger, att man måste bedriva egnahemsverksamheten i sådant tempo, att den ej blir ändamålsenlig.

Jag skall för att ytterligare styrka detta visa, hur en egnahemsförening kan växa ut. Jag tror, att det hastiga tempot kan utgöra ett vittnesbörd om att det knappast kan vara ändamålsenligt. Man har nämligen ifrån 1907 till 1923 köpt jordegendomar för en summa av 4,110,000 kronor, varav enbart för 1923 kommer en summa av icke mindre än 806,000 kronor. Då frågar jag mig: Bedriver man icke här måne en egnahemsverksamhet, som går ut från de förutsättningarna, att först köper man jord, antingen behov av densamma förefinnes eller icke, så styckar man den och framkallar kanske delvis på konstlad väg köpare. En sådan egnahemspolitik vill jag icke vara med om att understödja. Vill man komma ifrån den, finns ingen annan väg än att komma ifrån den nuvarande formen, komma fram till förfarandet med besittningsrätt, sådant som det, vilket omhandlas i motionen.

Jag har velat anföra dessa siffror. De äro mycket ofullständiga, men jag har icke velat i detta sammanhang anföra dem fullständigare, än som skett.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Jacob Larsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! När man hör denna debatt, frågar man sig vad som framkallat detta larm i denna viktiga fråga som nu är före.

När man går tillbaka och studerar, hur riksdagen tidigare ställt sig till frågan, finner man, att riksdagen redan 1909 beslöt en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning av denna fråga. Den överlämnades 1912 till kronolägenhetskommissionen, och denna kommission överlämnade den sedan i klart skick. Sedan finner man, att särskilt från ett partis sida åtminstone vid vissa tillfällen —

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

Ang.  
upplåtelse med  
äborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

jag skall genast säga vilket parti jag åsyftar, bondeförbundet, vilket såsom devis på sin fana skrivit: Jord till folket, så att i detta land ingen, som vill bruka jord, skall behöva vara jordlös — det säges, att man icke kan gå med på något sådant som reservanterna här påyrka. Jag skulle då vilja be herrar Johansson i Brånalt och Svensson i Grönvik att läsa igenom dels motiveringen och dels klämman i den reservation, på vilken Jacob Larsson står som första namn. Herrarna skola då finna, att i klämman förekommer ett yrkande, som jag tror att någon bondeförbundare skall ha svårt att förneka, att större delen av landets jordbrukande befolkning helt och fullt vill skriva under. Det heter på följande sätt: »att riksdagen må besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t tacktes till förnyat övervägande upptaga frågan om upplåtelse av jord utav krono- eller ecklesiastisk natur — förutom med äganderätt — jämväl med tryggad besittningsrätt». Märk väl mina herrar, här är icke, såsom påstås av herr Johansson i Brånalt, något socialistiskt påfund om införande av besittningsrätt i stället för äganderätt, utan det säges i reservationen, att jämsides med utredning av frågan om äganderätt man skall utreda frågan om besittningsrätt. Den senare delen av reservationens kläm skall jag här icke ingå på. Här ha så klart och tydligt lagts fram bevisen och skälen för lämpligheten av att de båda formerna böra gå jämsides, att jag tycker att jag inte behöver orda därom.

Jag vill också säga, att jag tror mig med fullt skäl kunna påstå, att när det gäller just denna fråga om att få jord från statens domäner och från ecklesiastiska boställen, det från de borgerliga partiernas sida har sagts, om icke i riksdagen, så under alla förhållanden ute i landet, att om man skall gå in för att skaffa nya jordbruk, skapa nya möjligheter för folk att få jord, så bör man i första hand taga av de ecklesiastiska boställena och sedan också av statens domäner. Men man har icke velat vara med om att ur enskild jord utbryta nya jordbruk. När vi komma till denna sak en annan gång, när det kanske blir fråga om just att bilda nya jordbruk på bolagsdomäner och större jordbesittningar, då skall jag, om jag är med här i kammaren, be att få erinra herrarna om vad ni sade, när den nu föreliggande frågan behandlades. Det var så fullständigt rätt och riktigt vad herr förste vice talmannen sade i några kärnfulla ord. Det är verkligen bedrövligt i detta land att, när det begäres en skrivelse om utredning angående möjligheterna att skapa nya jordbruk å jord, som man kan komma överens om är lämplig för skapande av nya jordbruk, det skall resas ett så starkt motstånd mot kravet på en sådan utredning.

Jag skulle med detta vilja säga, herr talman, att jag verkligen beklagar, att man här går emot en reservation, som begär något som landet för närvarande helt och fullt behöver, nämligen en utredning angående nya jordbruk.

På grund av vad jag nu anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Jacob Larsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av ett par anföranden från bondeförbundshåll. Det har från det hållet hållits kraftiga tal till försvar för den privata äganderätten till jorden. Något annat jordbruk kan enligt ifrågavarande talaresh förmenande knappast drivas än det som drives under den formen, där brukaren har jorden med full äganderätt. Nu vet var och en, att det här i landet finnes en massa jordbrukare, som icke ens till namnet äro ägare till jorden. Jag tror inte, att jag är fel underrättad, då jag säger, att det finns till och med bondeförbundare, som stå som ägare av jord, vilken brukas av andra och som därför uppbära arrendeavgift. Jag tänker mig att den brukare, som icke är ägare till jorden, nog får veta, att han skall reda sig ändå, fast han icke är ägare.

Det egendomligaste av allt är emellertid — det ber jag herrar bondeförbundare skriva sig till minnes — att då det är fråga om att staten skall lämna ut

sin jord, man ropar i högan sky: Nej, den kan icke lämnas ut, med mindre den säljes med full äganderätt. Här är man icke nöjd med att den utlämnas mot tryggad besittningsrätt. Men huru är det, när det gäller den jord, som arrenderas av enskilda? Dessa arrendatorer få nöja sig med ettårigt arrendekontrakt. De veta icke det ena året, om de få sitta kvar det andra. Så är det med många av dem, som arrendera av godsägarna. Hava herrar bondeförbundare något att anmärka mot detta? Var så vänlig och läs ett betänkande från andra lagutskottet, så skola herrarna finna, att när det gäller den icke självägande jordbrukaren, som arrenderar av godsägaren, då anse herrarna det tillräckligt med ettårskontrakt. När det gäller staten, är det icke nog med att staten garanterar tryggad besittningsrätt för brukaren och hans efterkommande.

Jag bara ber herrarna tänka på detta, innan ni gå att votera.

Herr Månsson i Backa: Herr talman! Här har under diskussionen gjorts starka anfall på bondeförbundet. Nu hava vi denna fråga på två linjer: antingen äganderätt eller tryggad besittningsrätt, åborätt. Det är en sanning vad som sades av herr Johansson i Uppmälby, att äganderätten till den svenska jorden är tämligen illusorisk, ty bankerna äga densamma till stor del. Men det är å andra sidan också en sanning, att staten vid kritiska tillfällen måst försälja jord, vara åbor suttit, å vilken dessa sedan lång tid tillbaka haft åborätt och beträffande vilken dessa med papper kunde visa, att deras förfäder hade fått löfte att få behålla den för sina efterkommande under tryggad besittningsrätt. Det är samma besittningsrätt, enligt mitt sätt att se, som nu här påyrkas.

Näväl, om jag nu väljer mellan dessa två former att sälja mig själv till bankerna eller sälja mig själv till staten — det är därom tvisten står — så tänker jag för min ringa del, att kan jag pressa ihop de räntor, som erfordras för att betala banken, då är jag verkligen en fri man, men betalar jag min tribut till staten, är jag i stort sett statens träl lika väl. Det är på dessa grunder jag föredrar bankjorden framför statsjorden.

Tager jag till bakgrund för dessa mina reflexioner kristidens förhållanden, tro herrarna, att om det under de förhållandena varit ett byalag av åbor med tryggad besittningsrätt, dessa icke hade kommit under samma allmänna förbannelse som de självägande bönderna? Jag tror icke, att det hade blivit någon skillnad. Det är klart, att genom tryggad besittningsrätt statsmakterna hava liksom en grimma på jordbrukets män, och det är enligt mitt förmenande denna grimma, som här eftersträvas.

Nu är det beklagligen så, att vi behöva flera armar till jorden. Skulle vi kunna få en besittningsrätt på hållbara grunder, skulle jag för min del vilja instämma med reservanterna, men jag har på grundvalen av historiska fakta sett, att den där tryggade besittningsrätten, åborätten, är en illusion. så fort det blir fråga om påfrestningar i samhället. Det är just på den grunden jag icke kan gå med på den vid betänkandet fogade reservation, som så mycket förordats.

Jag får på grund av vad jag nu anfört, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Kälkebo: Herr talman! Det är verkligen underligt, att sedan man hållit på att diskutera dessa olika former under snart 25 år, man fortfarande skall stå på fullkomligt osäkra ben, när man går att bedöma frågorna.

Jag måste säga, att huvudreservanterna hava en efter mitt sätt att se betydligt klarare blick på frågan än som gör sig gällande i den av utskottets ordförande avgivna reservationen. Det är nämligen för mig åtminstone alldeles tydligt, att det här gäller, att den enskilde jordbrukaren skall skaffa sig jord, som icke är bebyggd och å vilken det måste uppföras åbyggnader. Jag anser, att

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts)

Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)

de reservanter, som hava begärt en utredning om på vilket sätt man skall kunna skaffa penningar till utförande av dessa byggnader, tagit ett fullt grepp på frågan, ett grepp som är alldeles nödvändigt för så vitt man inte vill hava hela denna fråga som ett slag i luften. Då det gäller obemedlat folk, som skall skaffa sig jordbruk, måste man framställa den frågan: Hur skall det vara möjligt att bebygga jorden? Det är kärnpunkten. Att tala om att köpeskillingen för själva jorden är huvudsaken, det är att föra frågan på orätt bog. I regeln, i nästan alla fall är det byggnadsfrågan som ställer sig dyrast; i vissa undantagsfall är det kanske icke så, nämligen då det gäller jordbruk liggande alldeles invid ett samhälle. Annars är jordvärdet en mycket liten del av kostnaden för skapandet av ett eget hem. Jag tänker mig i varje fall, att när man talar om besittningsrätt, man väl menar, att det allmänna skall hava någon ersättning för jorden. Det är väl icke meningen att upplåta den rent av gratis, utan det skall väl bli en årlig avgäld. Jag har hört, att man tager på frågan ganska olika. Den ene anser, att det man betalar skall bli en avbetalning för jorden, så att den, som skaffar sig jorden, med tiden får den med äganderätt. En annan anser, att den årliga avgälden icke medför annan rätt än till fortsatt brukande.

Tillåt mig nu gå tillbaka till kreditfrågan. Har man givit sig in på att utreda det spörsmålet, torde man ganska snart komma in på det förhållandet, att vad man anbringar på fastigheten, i någon mån måste stå som säkerhet för det lån man fått. De byggnader man uppför måste väl i varje fall stå som en säkerhet för de penningar man fått. Då frågar jag: Är det principiellt någon skillnad på äganderätt och stadgad besittningsrätt i det fallet, om nämligen vad jag själv nedlagt på fastigheten skall utgöra en pant för vad jag kan vara skyldig till den ene eller andre. Ger man sig in på den saken, måste man gå något längre och fråga sig: Hur blir det, när den förste innehavaren går ifrån stället, vare sig därför att han inte kan behålla det längre på grund av skröplighet eller därför att han faller ifrån, hur skall då det fördelas mellan hans arvingar, som han lagt ned på stället? Skall det gå till den, som får jorden upplåten på samma sätt som företrädarna, och det allmänna njuta frukterna av hans arbete, eller skola arvingarna ha någon del av vad han lagt ned på jordningstillståndet av detta hem? Jag tror, att om man börjar att analysera denna fråga en liten smula, taga den mer än blott som ett programtal, man snart skall komma att finna, att spörsmålet tål att tänka på, både när det gäller den ene och när det gäller den andre.

Den större räckvidd som huvudreservanterna här velat giva frågan bör bli föremål för utredning, om en sådan skall ske. Jag som icke anser utredningen behövlig, skall emellertid icke beklaga allt för mycket, om reservationen bifalles. Blir frågan utredd, tror jag man har vunnit det, att man inte längre har anledning begagna uttrycket besittningsrätt såsom ett slagord utan att man kommer in på någonting som är verklighet och som visar ohållbarheten i tankegången.

Den lilla utvikning från ämnet, som herr Olovson i Västerås tillät sig, skulle man ju kunna låta bli att gå in på, men jag undrar ändå, om man inte bör hålla varje sak en smula för sig. Jag har åtminstone fattat situationen så, att de som fört fram denna motion vilja ha egnahemsfrågan lagd på en ny bog, och jag tror, att man bör ställa situationerna mot varandra på följande sätt: Egnahemsbildning på nuvarande grund, d. v. s. med äganderätt, eller egnahemsbildning på besittningsrättens grund. Man bör sannerligen efter mitt förmenande icke blanda ihop arrendeförhållandena med denna fråga. Ty sättet att genom arrende besitta och bruka jord kommer väl än så länge att ligga utanför den utredning, om vilken här är fråga, både i fråga om allmän och enskild jord.

Med den utsvällning som debatten fått skall jag, herr talman, icke upptaga tiden längre. Jag har emellertid icke ansett mig kunna låta bli att göra dessa erinringar.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Jacob T. Larsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Pettersson i Södertälje; och förklarade herr talmannen sig anse den sistnämnda propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, upptog herr talmannen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 1:o) angivna antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

*Ang.  
upplåtelse med  
åborätt av jord  
utav  
krono- eller  
ecklesiastisk  
natur m. m.  
(Forts.)*

Den, som vill, att kammarén, med avslag å första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 42, bifaller den av herr Pettersson i Södertälje avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 114 ja mot 71 nej; och hade kammarén alltså bifallit den av herr Pettersson i Södertälje avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Kammaréns ledamöter åtskildes härefter kl. 4,26 e. m., för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem  
*Per Cronvall.*

## Onsdagen den 4 juni.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

## § 1.

Ang. lag om  
viss panträtt  
spannmål.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss panträtt i spannmål; och anförde därvid:

Herr Paulsen: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att tillkännage, att jag icke hyser den starka tro till den välsignelsebringande verkan för vårt lands jordbrukare, som Kungl. Maj:t tycks fästa vid detta förslag. När jag ser på detta förslag, frågar jag mig: Vad ger förslaget egentligen jordbrukarna? Om jag tänker mig, att förslaget hade gällt under sista året, och att en jordbrukare i stället för att försälja sin spannmål på hösten hade lagt upp den och belånat den, så hade han i närvarande stund fått två kronor mera per 100 kilogram vete än på hösten, men samtidigt hade han i omkostnader haft kr. 1:50 per 100 kilogram, och då har jag ändå icke räknat med det arbete, som han haft för att sköta den lagrade säden. Det får man icke alls räkna med, utan det får man betrakta som ett arbete, som han haft att utföra utan att erhålla betalning. Jag frågar kammarens ledamöter, om det verkligen finns någon i denna kammare, som tror, att våra jordbrukare äro så funtade, att de för en enda femtioörings skull per 100 kilogram spannmål ge sig till att ha hela det här kluddet att belåna sin spannmål? Jag är alldeles övertygad om att denna sak icke får den ringaste betydelse för vårt lands jordbrukare. *Hela tillställningen innebär endast en skenbar hjälp åt jordbrukarna, utan det allra ringaste verkliga värde.*

När man nu så vill ha det, skall jag icke göra något annat yrkande än utskottet har gjort, men jag har i alla fall velat foga detta till kammarens protokoll, så att, när det en gång visar sig, att det slagit slint, förslaget icke skall stå alldeles oemotsagt.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Pettersson: Herr talman, mina herrar! Hur detta försök kommer att utfalla, vet man ju ännu icke. Jag hoppas emellertid, att den olycksprofetia, som herr Paulsen har framställt, icke måtte gå i uppfyllelse. Herrarna erinra sig säkerligen från debatten om utförselbevisen, hurusom det då påvisades, att när kvarnarna ha minsta behovet av svensk spannmål, ha lantbrukarna största behovet att sälja, på grund av stort behov av pengar. Detta var ju en av orsakerna till att Kungl. Maj:t lade fram förslaget om utförselbevis. Så föll detta, och då gällde det naturligtvis att göra allt vad man kunde för att lantbrukarna skulle kunna hålla sin spannmål. Jag tycker för min del, och det har jag framhållit förut, att

det lämpligaste och bästa sättet för lantbrukarna att få bra betalt, är att hålla sin spannmål, tills det finns behov av sådan i marknaden. För att kunna göra detta, måste de kunna belåna sin spannmål, och det gäller då att få fram en belåningsform, som är så litet betungande och som förorsakar så litet kostnader som möjligt. Jag tror, att man med denna belåningsform har kommit så långt, som det överhuvud taget är möjligt. Man har så att säga kommit mot väggen. Meningen är ju, att lantbrukaren skall kunna belåna sin spannmål på sitt eget magasin och utan några nämnvärda extra omkostnader, längre kan man icke komma.

*Ang. lag om  
viss pantträtt  
i spannmål.  
(Forts.)*

Då, såsom sagt, förslaget om utförselbevis föll, har det varit mig angeläget att försöka få fram detta belåningsinstitut. Jusitieministern har visat det allra största tillmötesgående emot dessa önsknings, och så har detta förslag kommit fram, visserligen i riksdagens sista timme, men det var omöjligt att få det färdigt förr.

Herr Paulsen gjorde ju icke något yrkande, och jag har därför icke någon anledning att vidare gå in på saken. Jag hoppas emellertid, att det skall visa sig, att detta institut skall befinnas lämpligt. I den förhoppningen tror jag, att kammaren gott kan biträda utskottets och Kungl. Maj:ts förslag.

**Herr Paulsen:** Herr talman! Jag begriper naturligtvis, att det föreliggande förslaget skulle vara ett surrogat för utförselbevisen, men jag har ju i mitt förra anförande redogjort för hur det skulle ha utfallit, om lagen hade gällt under innevarande år. Jag visade ju mycket tydligt, att det skulle blivit en förtjänst av 50 öre per 100 kg. vete, men då en jordbrukare belånar sin spannmål, har han icke den ringaste aning om på hösten, hur priset kommer att ställa sig fram på vårsidan. Det kan mycket väl hända, sedan han har belånat sin spannmål och betalt ränta och lagringskostnader, att priset sjunker, och då får han betala mera pengar än han får in. Jag tror, att Sveriges jordbrukare veta bättre. De komma nog att tänka sig för bra många gånger, innan de ge sig in på en sådan sak.

**Herr Hamilton:** Herr talman! Jag delar den mörka syn på tingen, som nyss uttalats av herr Paulsen. Jag tror icke, att denna lag, om den blir genomförd, kan bli till något vidare gagn för jordbrukarna, och allra minst kommer den att hjälpa dem i deras ställning under en depressionstid. Det blir alltför dyrbart för dem, som herr Paulsen har framhållit, att belåna spannmål, och i varje fall är det endast de stora jordbrukarna, som kunna göra det. De mindre jordbrukarna ha i allmänhet inga magasinplatser för att förvara sin säd, där belåning kan äga rum. Jag antar för övrigt, att de stora jordbrukarna kunna låna medel på billigare sätt än att pantförskriva sin spannmål.

Jag hörde en gång för icke så länge sedan en jordbrukare, som yttrade: Det är egendomligt, att när förslag rörande jordbrukets utövare komma fram till riksdagen, även från regeringen, gå de allenast ut på att ge oss råd, huru vi skola låna pengar. Skuldsätta oss kunna vi i alla fall.

Det är tydligt, att det skulle vara lämpligt för jordbrukarna att, om de behöva låna, få lån för billigt pris, men jag tror icke, att de få det på detta sätt. Som sagt kommer förslaget icke att hjälpa dem, som äro mest i behov av att få belåna sin säd. De mindre jordbrukarna tillhöra naturligtvis tröskningsföreningar, de få tröska säden i tur och ordning, och när de ha tröskat sin säd, måste de sälja den, därför att de icke ha någon förvaringsplats för den.

Jag skall, herr talman, icke yrka avslag, men jag vill i alla fall hava till protokollet uttalat den meningen, att denna lag efter min uppfattning icke kommer att bli till något effektivt gagn för våra svenska jordbrukare.

Ang. lag om  
viss panträtt  
i spannmål.  
(Forts.)

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Då ingen har yrkat avslag på det föreliggande förslaget, kunde det ju vara onödigt att jag uppträder, men jag förstår icke, att herrarna här, herr Paulsen och herr Hamilton, ha den uppfattningen, att lagen icke skulle vara till någon hjälp för jordbrukarna. Jag medger, att den icke kan vara till stor hjälp, men någon hjälp måste det ovillkorligen kunna vara. Jag kan icke tro, att det skadar, att denna lånemöjlighet finns. Det är den enda form, under vilken man utan större ansträngningar åtminstone i vissa fall kan pantförskriva sin spannmål. Kan det hjälpa vid något tillfälle, är ju något vunnet.

Jag tycker därför, att det icke kan vara någon risk att taga det föreliggande förslaget, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

## § 2.

Ang. kamrar-  
nas skiljaktiga  
beslut  
fråga om  
förslag till för-  
svarsväsendets  
ordnande.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget särskilda utskottets memorial, nr 3, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande de i särskilda utskottets utlåtande nr 2 framlagda förslag dels angående försvarsväsendets ordnande och dels till värnpliktslag.

Sedan *punkten 1* föredragits, anförde:

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman! Försvarsfrågan är fallen till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut. Jag och flera med mig vilja härmed uttala vårt beklagande av den utgång, frågan sålunda fått. Jag hälsade med glädje den Tryggerska ministärens djärva och högsinnade vädjan till de borgerliga partierna, för vilka nödvändigheten av landets försvar dock står klar, att i denna fråga lägga partisplitet å sido och enigt samverka till en lösning av försvarsfrågan i samförståndets tecken och efter riktlinjer, som, vad försvarsorganisationen beträffar, voro så måttfullt avpassade, att vilket borgerligt parti som helst bort kunna utan det ringaste uppgivande av sin allmänna ståndpunkt i fråga om rikets värn, förena sig om de väsentliga dragen därav. Jag beklagar, att partisplitet inom riksdagen för tillfället var starkare än känslan av gemensamt ansvar och starkare än insikten om nödvändigheten av att i denna fråga gå varandra till mötes.

Frågan går nu ut i valstriden. Min livliga förhoppning är, att samförståndstanken där skall segra. Jag vill arbeta därför liksom jag vid den gångna riksdagen verkat för en lösning i samförståndets tecken i anslutning till det av regeringen vid innevarande riksdag framlagda förslaget, om ock riksdagens tydligt uttalade hållning i fråga om övningstiden torde göra en viss begränsning av denna nödvändighet.

Min högsta önskan är, att fred och samförstånd måtte bli va rådan de bland folken, och jag är övertygad om att utvecklingen också förr eller senare går därhän. Men för närvarande är läget sådant, att man icke kan stå till svars med en nedskrivning av vårt försvar under vad landets trygghet ovillkorligen fordrar, om fara skulle komma på. Jag är övertygad om att vårt folk *vill* hava ett försvar, som visserligen icke går utöver det nödvändiga eller under fredstid pålägger onödiga bördor, men som likväl är sådant, att det i farans stund erbjuder ett fullt tillräckligt skydd för vårt fäderneslands självständighet och oberoende. För detta vill jag kämpa och hoppas, att en sådan kamp i samförståndets tecken dock till slut skall segra.

Jag har intet yrkande.

Häruti instämde herr **Jonsson** i Mörkhult.

Herr Hamrin: Herr talman! Då min ärade granne till höger läste upp en deklaration, som förut blivit uppläst i första kammaren, skall jag endast tillåta mig att säga, att den enighet, den måttfullhet och den samförståndstanke, som ligger bakom denna deklaration, äro alldeles uppenbart också vi, som ha en annan uppfattning än herr Johansson i Huskvarna, redobogna att deklarerat vår anslutning till i förhållande till den ståndpunkt, som vi intagit i själva försvarsfrågan. Alltså tror jag, att både jag för min del och mina meningsfränder ha anledning att hoppas på att samförstånd och enighet skall kunna uppnås omkring de förslag, som vi i riksdagen ha framlagt.

*Ang. kammar-  
nas skiljaktiga  
beslut  
i fråga om  
förslag till för-  
svarsväsendets  
ordnande.  
(Forts.)*

Herr Spångberg: Herr talman! Endast några få ord. Vi ha från kommunistiskt håll i våra motioner framhållit såsom vår synpunkt, att det skulle vara fullständigt olämpligt att lösa denna fråga just nu, tre à fyra månader före valet. Vi ha nu fått dessa synpunkter igenom tack vare den splittring, som kommit till synes ifrån militärvännernas sida i denna fråga. Jag vill uttala min tillfredsställelse däröver. Då alla broar nu tillfälligtvis ha blivit rivna mellan de borgerliga partierna, kommer frågan sålunda ut i valrörelsen. Jag hoppas för min del, att de synpunkter, som den organiserade arbetarklassen fordom har lagt på denna fråga, och som utmynnat i ett krav om hela den borgerliga militärorganisationens avskaffande, skola komma till uttryck vid årets valrörelse. Vi kommunister komma givetvis att gå fram i valrörelsen med de synpunkter, som kommit till uttryck i de motioner, som vi väckt i denna fråga.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Härpå föredrogs *punkten 2*. Därvid yttrade:

Herr Wagnsson: Herr talman! I denna punkt hemställer utskottet till första kammaren, att första kammaren må biträda andra kammarens beslut, att ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, omfattande nybyggnad av två jagare, två torpedundervattensbåtar och två motortorpedbåtar, skall äga rum under tiden 1924—1929. Utskottet utgår därvid ifrån, att riksdagen enat sig om att i år bevilja ett anslag härför, oavsett vilket beslut riksdagen i övrigt fattar i fråga om försvarsväsendets ordnande. För egen del kan jag icke ansluta mig till den uppfattningen, att ett dylikt anslag bör beviljas i år. Det skulle medföra, att enda resultatet av årets behandling av försvarsfrågan blir ett beviljande av ett nytt anslag till försvarsändamål.

Det synes mig, som om denna *nybyggnadsfråga icke borde lösryckas* från sitt sammanhang med frågan om försvarsväsendets omorganisation. Anslag till flottans förnyande borde först beviljas i samband med en lösning av hela försvarsfrågan. Försvarsutskottet erkänner också självt sambandet mellan en ny försvarsorganisation och anslag till ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, då utskottet yttrar: »Uppenbart är, att denna nybyggnadsfråga står i sådant samband med försvarsväsendets ordnande i övrigt, att densamma icke kan fristående för sig *slutligen* avgöras.»

Med hänsyn till detta synes det mig bäst att låta hela frågan falla i år, detta allra helst som man därigenom icke binder nästa års riksdag vid byggandet av jagare av viss mycket omtvistad typ.

Från utskottets sida kan häremot invändas, att kammaren redan uttalat sig för ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, bestående av två jagare, två torpedundervattensbåtar och två motortorpedbåtar, och att invändningar häremot borde ha gjorts under den stora försvarsdebatten. Detta är visserligen sant, men det må erinras om att försvarsdebatten icke lämnade möjlighet till diskussion av utskottsförslagets alla detaljer. Mot slutet av debatten pressades också av om-

Ang. kammar-  
nas skiljaktiga  
beslut  
i fråga om  
förslag till för-  
svarsväsendets  
ordnande.  
(Forts )

ständigheterna ett flertal kammarledamöter att avstå från ordet under motivering, att frågan redan fallit genom första kammarens beslut.

Av formella skäl kan jag icke ställa något yrkande på denna punkt, men jag har velat avge denna deklaration såsom en förklaring till att jag i morgon vid behandling av statsutskottets utlåtande nr 134 ämnar yrka avslag på det där framförda anslagskravet.

Med herr Wagnsson förenade sig herrar *Hage* och *Lindberg*.

**Herr Thorsson:** Herr talman! Då den siste ärade talaren framhöll, att kammarens ledamöter icke hade tillfälle vid behandlingen av försvarspropositionen att uppehålla sig även vid detaljpunkter, vill jag framhålla, såsom ock framgår av utskottets utlåtande på sidan 163, att den nu berörda punkten utbröts, varigenom tillfälle gavs till en särskild behandling av densamma. Den siste ärade talaren borde då ha yttrat sig och framhållit sina synpunkter. Nu föreligger ett av riksdagen redan fattat beslut, som visserligen formellt kan giva anledning till en efterdiskussion, men att denna diskussion skall kunna leda till något resultat, har jag däremot svårt att förstå. Det förefaller mig — jag måste säga det — mer än anmärkningsvärt, att en så ung och pigg ledamot av riksdagens andra kammare kommer tre dagar för sent med sitt inlägg i en fråga, där han anser sig särskilt kallad att bevaka vissa synpunkter. Saken ligger ju, såsom jag redan betonat, på det sättet, att riksdagen redan har behandlat denna fråga. Riksdagen har verkligen tagit ställning till den fartygstyp, om vilken nu den ärade talaren vill försöka inleda en förnyad debatt. Om han framhärdar i sitt yrkande under morgondagen och riksdagen exempelvis skulle vilja följa honom, inträffar ingenting annat än att riksdagen fattat ett beslut den ena veckan, som samma riksdag icke vill stå för den andra veckan. Jag skulle finna det vara mycket beklagligt, om en sådan situation skulle inträda, detta oberoende av min privata uppfattning i själva sakfrågan.

Från dessa utgångspunkter hemställer jag, att punkten lägges till handlingarna.

Vidare anfördes ej. Punkten lades till handlingarna.

### *Punkten 3.*

Utskottets hemställan bifölls.

### *Punkten 4.*

Lades till handlingarna.

### *Punkten 5.*

Utskottets hemställan bifölls.

## § 3.

Statsutskottets utlåtande, nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statskontoret, kammarrätten, riksräkenskapsverket och allmänna civillförvaltningens lönenämnd jämte i ämnet väckta motioner, föredrogs härefter; och blev utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

## § 4.

Vid nu skedd föredragning av sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av en utav Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statskontoret, kammarrätten, riksräkenskapsverket och allmänna civilförvaltningens lönenämnd föranledd motion, begärdes ordet av

Ang.  
anslag till  
statskontoret  
m. fl. verk.

Herr Jansson i Falun, som yttrade: Herr talman! I anledning av det beslut, som kammaren nyss har fattat i det utlåtande, som förelåg från statsutskottet, ber jag att få yrka avslag på det nu föreliggande utlåtandet.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

## § 5.

Till avgörande företogs härpå andra lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckta motioner dels med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m., dels ock om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utvidgning av tillämplighetsområdet för den nuvarande lagstiftningen i ämnet.

Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 94 i första kammaren av herr Lindhagen m. fl. och nr 175 i andra kammaren av herr Johansson i Uppmälby m. fl., i vilka motioner yrkats, att riksdagen ville för sin del antaga vid motionerna fogade förslag till

1) lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område; och

2) lag om ändrad lydelse av 36 § 2 mom. i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom; samt

motionerna nr 132 i första kammaren av herr Carl G. Ekman m. fl. och nr 282 i andra kammaren av herr Hamilton m. fl., i vilka motioner föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag skyndsammast måtte framläggas för riksdagen i fråga om utvidgning av tillämplighetsområdet för den nuvarande lagen i förevarande ämne.

Utskottet hemställde,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte dels för nästkommande års riksdag framlägga förslag till reviderad lagstiftning om rätt för nyttjanderättshavare med egna hus å annans grund att inlösa det upplåtna området, dels ock skyndsamt vidtaga åtgärder, att innehållet i gällande lagstiftning i förevarande ämne på ett mera effektivt sätt än hitintills skett bringades till därav intresserades kännedom ute i orterna.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar von Sydow, N. J. Martin Svensson, Magnusson i Skövde och Carlsson i Solberga mot vissa delar av motiveringen;

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 43.

Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.  
(Forts.)

av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Lindhagen, Magnusson* i Kalmar, *Hage, Svensson* i Skönsberg och *Olovson* i Västerås, vilka hemställt, att riksdagen måtte bifalla

A) de i förenämnda motionerna I: 94 och II: 175 framlagda lagförslagen; och

B) den andra delen av utskottets skrivelseförslag;

av herr *Lindhagen*, som framställt vissa erinringar särskilt i fråga om andra delen i utskottets skrivelseförslag; samt

av herrar *Schedin* och *Persson* i Trången mot viss del av motiveringen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! Vid 1918 års riksdag antogs som bekant en lag i syfte att möjliggöra för de personer, som på landet hade sina hus på ofri grund, att inlösa dessa, den så kallade ensittarlagen. Det visade sig emellertid, att lagen icke var effektiv, i det att man icke med lagens bestämmelser uppnådde den möjlighet för dessa människor att få friköpa sin jord, som man hade syftat till. Detta tog sig också uttryck redan vid 1919 års riksdag, då man gjorde framställning om ändring av lagen, vilket emellertid avslogs. År 1920 framlades så en kungl. proposition i ämnet, som vann riksdagens bifall, och genom vilken vissa ändringar i 1918 års lag vidtogos. 1920 års lag är den, som för närvarande gäller. År 1922 framlade Kungl. Maj:t en proposition, grundad på jordkommissionens betänkande, varom vissa myndigheter hade beretts tillfälle att yttra sig. Den proposition, som framlades år 1922 av Kungl. Maj:t, hade även granskats av lagrådet. Emellertid vidtog riksdagen endast några om ock, det vill jag erkänna, väsentliga ändringar i 1920 års lag, och de nu gällande bestämmelserna äro de, som då antogos. Vid innevarande års riksdag ha motioner framburits dels i första kammaren, dels i andra kammaren, motioner, vilka äro i full överensstämmelse med det lagförslag, som Kungl. Maj:t framlade 1922, sålunda ett lagförslag, som var granskat av lagrådet, och över vilket vissa myndigheter hade fått yttra sig.

Det finns en hel del erinringar att göra emot den nu gällande lagen, som gör densamma ineffektiv. Genom 1920 och framför allt genom 1922 års beslut inrangerade man en del av dessa nyttjanderättshavare under lagen, men villkoren för friköp blevo oförändrade och lika oförmånliga. Man framhöll visserligen, att dessa personer skulle få komma i åtnjutande av rätten att friköpa sig, men man ändrade icke på de villkor, som lagen stipulerar, och följaktligen blev det för dessa och för många andra en rätt så illusorisk bestämmelse, att de skulle komma under lagen, då de faktiskt saknade betingelser för att kunna friköpa sig.

Såsom ett uttryck för uppfattningen hos en del myndigheter, som yttrade sig om jordkommissionens förslag i denna del, skall jag endast be att få anföra vad som yttrades av länsstyrelsen för den valkrets, som jag representerar, nämligen länsstyrelsen i Kalmar län. »Erfarenheten har givit vid handen», säger länsstyrelsen i Kalmar län, »att även den reviderade lagen är behäftad med många brister, vilkas avhjälpande länsstyrelsen anser vara synnerligen önskvärdt. I flera viktiga avseenden kan den nuvarande lagen knappast sägas tillgodose de syftemål, vilka föranlett dess tillkomst. Särskilt vill länsstyrelsen understryka angelägenheten av, att de i 1920 års lag såsom villkor för rätt till friköpning uppställda fordringarna, att marken under viss sammanlagd tidslängd skall vara till annan upplåten, samt att lösningsrätten icke får utövas förrän vid den tidpunkt, då nyttjanderätten upphör, måtte helt och hållet bortfalla.» Lagrådet säger också i

inledningen till sin granskning av det lagförslag, som framlades vid 1922 års riksdag, beträffande denna punkt: »Det förefaller vidare bättre överensstämman med förevarande lagstiftnings sociala uppgift, att nyttjanderättshavaren i de fall, då förutsättningarna för inlösen föreligga, försättes i tillfälle att omedelbart förvärva den tryggare ställning, som äganderätten medför, utan att behöva avbida upplåtelseidens utgång.»

*Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område m. m.*  
(Forts.)

För att belysa hur pass många lägenheter, som kunna finnas i vårt land på ofri grund, skall jag be att få taga några siffror ur en utredning av jordkommissionen. I min valkrets, i Kalmar län, finns det ej mindre än 2,441 egna hus på ofri grund, och motsvarande antal utgör för hela riket ej mindre än 36,923.

Det förefaller oss reservanter inom utskottet orimligt, att vi skola ha en lag, som syftar till att möjliggöra friköp av en lägenhet å ofri grund, men att, om en person har livstidskontrakt, han icke skall ha möjlighet att friköpa sig, därför att lagen stadgar, att friköp icke får äga rum förrän vid upplåtelseidens utgång. Detta är givetvis en mycket stor olägenhet, och en olägenhet, som omöjliggör för många att kunna förvärva sina hus på fri och egen grund.

Det finns dessutom en omständighet, som även utskottet i sitt yttrande har pekat på, och där vi reservanter till fullo instämman med utskottet, och det gäller lagens bekantgörande. Det är nämligen så, att en hel del av dessa nyttjanderättshavare ha icke kännedom om denna lag, och följaktligen ha de därför heller icke möjlighet att utnyttja de resurser, som till äventyrs kunna finnas för deras vidkommande i bestämmelserna. Av denna anledning anse såväl utskottet som även reservanterna, att lagens bekantgörande borde ombesörjas av myndigheterna. Man kan ju tänka sig, att meddelande om lagen kunde intagas i länskungörelserna och anslås i kommunalrummen ute på landsbygden, för övrigt skulle man ju även genom tidningspressen kunna bekantgöra lagen.

Det finns för övrigt också en del andra olägenheter, som vidlåda den nuvarande lagstiftningen, som vi i vår reservation ha tillåtit oss peka på. Jag har emellertid, herr talman, velat inskränka mig till att erinra om dessa två synnerligen viktiga förhållanden, som nu finnas, och som borde ändras, och varom bestämmelser borde införas i lagen.

Jag skall med hänsyn härtill, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till den reservation, som vid utskottsbetänkandet avgivits av herr Linder m. fl., och som under punkten A) innebär ett bifall till de i motionerna I: 94 och II: 175 framlagda lagförslagen samt under punkten B) bifall till den andra delen av utskottets skrivelseförslag.

Herr Persson i Trängen: Herr talman! Utskottet har i stort sett varit med om en skrivelse till Kungl. Maj:t med framställning om en revision av nuvarande lag. Det har likväl varit något delade meningar vid motiveringens uppsättande till denna skrivelse. Utskottsmajoriteten har nu i motiveringen anfört bland annat på sidan 15 i utlåtandet:

»Ävenledes synas utskottet giltiga skäl tala för en utsträckning av lagen att avse även självständiga fastigheter. Visserligen torde de lägenheter, om vilka i detta sammanhang kan bli fråga, vanligast icke utgöra i kameralt hänseende självständiga fastigheter, utan bestå av en under huvudgård lydande äga, men uteslutet är ingalunda, att motsatsen kan inträffa.»

Det är huvudsakligen i denna punkt jag icke helt velat ansluta mig till den form motiveringen fått utan antecknat en blank reservation. Det kan visserligen, som under utskottsbehandlingen framhölls, givas fall eller tänkas fall, då en jordägare för att skydda sig för lagens verkningar utbryter eller fränstyckar den upplåtna lägenheten för att ge den karaktären av kameral enhet. Givetvis bör ett sådant beräknat förfaringsätt motarbetas. Men i så fall borde enbart dylika förhållanden ha påpekats i motiveringen, och inte i så generell form som

Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.  
(Forts.)

här skett. Ty uteslutet är det inte, att om lagen skulle utsträckas så, som man av den föreliggande motiveringen kan utläsa, så kan uttolkningen därav leda till minst lika vidriga konsekvenser åt motsatt håll. Jag menar därför, att då man påkallar utredning i här ifrågasatta hänseende, bör man gå fram med stor försiktighet, på det att äganderätten inte i större mån än rättvisan kräver blir kringskuren. Jag har, som sagt, inte framlagt något bestämt förslag till annan motivering, utan endast avgivit en blank reservation, men har till protokollet velat ha denna min anmärkning antecknad. Jag ber att i övrigt få yrka bifall till utskottets förslag angående skrivelse till Kungl. Maj:t.

**Herr Hamilton:** Herr talman! Jag hade väntat, att någon av utskottets ledamöter skulle yrka bifall till utskottets förslag. När så icke har skett, tillåter jag mig att göra det i egenskap av motionär. I den motion, som jag jämte några andra meningsfränder väckt i frågan, hava vi framhållit vilka bristfälligheter som vidlåda den nuvarande ensittarlagen, bristfälligheter som äro så stora, att lagen icke fyller uppgiften att skydda dem, vilka man velat skydda med lagen, nämligen de som äga hus på ofri grund. Jag känner i den provins jag tillhör icke mer än två fall, då denna lag tillämpats. Det ena fallet gällde en större industriidkare, som på grund av fordringar hos en husägare blev ägare till huset, och som med ensittarlagens stöd erhöll rättighet att tillösa sig den jord, som brukades under huset, varigenom en småbrukare fick sitt jordområde minskat med ungefär en femtedel. Det andra fallet gällde en rätt så stor egendom, taxerad till 40,000 kronor, där en arrendator hade byggt för något över 10,000 kronor. Han var en förmögen man, då han fick rättighet att lösa till sig denna egendom. Sålunda har denna ensittarlag, såvitt jag kan förstå, i den ort jag tillhör icke kunnat tillämpas på sätt, som riksdagen avsett, eller för att skydda husägarna på ofri grund. Jag delar den uppfattningen, som den förste ärade talareren här hade, då han framhöll vilka brister som häfta vid lagen. Jag skulle därför ha kunnat ansluta mig till reservanternas förslag, men jag fruktar, att om man tar detta förslag, kunna vi begå samma misstag som förut, nämligen att taga en lag som icke är effektiv. Jag tror, att det förslag som reservanterna nu ha framfört, vilket ju är samma förslag som framlades år 1920 för kammaren men då förkastades, behöver en omarbetning. Och det är därför jag tror, att det är lyckligast att begära i skrivelse till regeringen att få ett nytt förslag väl genomtänkt och efter noggrann utredning framlagt för riksdagen. Det är av denna anledning jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

**Herr Olovson i Västerås:** Herr talman! Jag skall för att inte taga kammarrens tid i anspråk för länge fatta mig synnerligen kort. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att vi här röra oss på ett område, som i någon mån sammanfaller med det ärende, som behandlades här straxt före middagen, när vi diskuterade, huruvida staten skulle överlämna sin jord med äganderätt eller upplåta den med tryggad besittningsrätt. Jag har en känsla av att vi omedelbart få tillfälle att ställa de herrar som då voro så varma vänner till äganderätten, mot väggen. Här gäller det en grupp människor, som ha små stugor stående på annans mark. Efter 20 år kunna dessa människor få lösa in tomten och på det sättet bevara hemmet åt sig. Om man däremot odlat jorden och haft stugan i 18 år och man begär att få lösa tomten för att bevara stugan åt sig, kan detta icke medgivas.

Vad är det nu reservanterna yrka? Jo, bifall till ett lagförslag, som framlades som kungl. proposition år 1922, vederbörligen granskat av lagrådet. Det hade utan tvivel stora sympatier på många håll, fastän utskottet den gången inte hann att behandla det, och följaktligen kunde det inte heller komma till ordentlig behandling i kamrarna. Det gäller ingenting annat än att öppna större möj-

ligheter för ägarna till hus på annans mark att friköpa tomten, än de för närvarande ha, och den möjlighet de ha enligt nu gällande lag är ju synnerligen obetydlig. Man får komma ihåg, att en man, som har byggt sitt hem på annans mark, har kanske där strävat och arbetat och lagt ned resultatet av ett livs arbete på tomten och i huset. Han kan en vacker dag ställas inför två alternativ, antingen att taga stugan med sig därifrån eller också överlämna den till jordägaren för en ersättning, som inte står i rimlig proportion till vad den är värd och det arbete han nedlagt. Vidare kan man enligt nu gällande lagstiftning beröva honom rätten till inlösen genom att göra tomtområdet till en självständig kameral enhet, vilket den nu föreslagna lagen avser att råda bot för.

Det är ganska egendomligt, att år 1922 hann man inte behandla lagen, i år vill man ha uppskov tillsvidare, emedan man tror sig vänta ett förslag till ny lag rörande delning av jord på landet. Jag kan däri inte se annat än svepskal, som man bär fram. Och vad som mest förvånar mig är att herr Hamilton stiger upp och yrkar bifall till utskottets hemställan och följaktligen går emot reservationen. Den som har utnämnt sig själv till målsman för stugornas folk uppträder emot ett förslag, som avser att framför allt skydda stugornas folk! Jag ber med anledning av vad jag sålunda anfört att få yrka bifall till den av herr Linder med flera avgivna reservationen.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Hamiltons anförande. Även jag förvånade mig över det yrkande som herr Hamilton gjorde, med hänsyn till den motivering han i sitt anförande framlade. Han redogjorde för att i hans trakter har nuvarande lagbestämmelse inte kommit i tillämpning mer än i två fall. Detta faktum synes mig vara av den beskaffenheten, att man borde snarast möjligt söka åstadkomma en ändring i en bestämmelse, som kommer så litet i bruk som faktiskt denna ensittarlag för närvarande gör. De motiv, som herr Hamilton anförde, borde alltså snarare ha varit skäl för ett bifall till reservationen i stället för till utskottet. Man hade vidare invänt mot lagen att det skulle vara en viss risk att ta den. Jag kan inte se, att så är fallet, då 1922 års regering efter lagrådets granskning framlade samma lagförslag som det vi nu ha yrkat bifall till. Och jag förmodar att den dåvarande regeringen kände sitt ansvar, när den framlade sitt förslag, som riksdagen då visserligen inte antog, men som ändå var av den beskaffenheten, åtminstone formellt, att man skulle ha kunnat antaga det. Jag tror inte det var formella skäl, som lågo till grund för avslaget, utan fastmera reella, d. v. s. man ville icke tillmötesgå dessa människor, som ha sina lägenheter på ofri grund, i kravet på större möjligheter att få friköpa dem. Man har givit dem en lag på papperet, men i det praktiska livet har den ringa eller ingen betydelse.

Det är med hänsyn härtill, herr talman, som jag har givit uttryck åt den meningen, att herr Hamilton borde ha ställt sig på samma linje som reservationen, då inga vare sig formella eller reella hinder ligga i vägen för en sådan ståndpunkt.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Herr Olovson i Västerås yttrade, att herr Hamilton själv utnämnt sig till målsman för stugornas folk. Det är mig obekant, vem som utnämnt herr Olovson till talman för stugornas folk, och det kan förresten för mig såväl som för de andra av kammarens ledamöter vara likgiltigt. Men herr Olovson borde kanske ha observerat, då han här talade om att det uteslutande gällde stugornas folk, att den föregående talaren, herr Hamilton, mot vilken han riktade sig, anförde ett par exempel där det sannerligen inte alls gällde stugornas folk.

Det är kanske inte skäl att alltid i sammanhang med denna fråga bara tala

*Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område m. m.*  
(Forts.)

Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.  
(Forts.)

om sådant som gäller stugornas folk, utan man kan även taga hänsyn till sådant som gäller andra. Överhuvud taget bör man, då det gäller att ingripa och ändra på förut bestående lagar och förordningar, noga observera den omständigheten, att när en människa har byggt på annans mark har det dock varit i medvetande om de följder, som kunna uppstå, främst då risken att då inte kunna få inlösa området. Här har man sålunda, såvitt jag kan förstå, inte enbart att taga hänsyn till dessa ägare av hus på ofri grund, utan även till dem som upplåtit jord, kanske för att göra vederbörande en tjänst. Nu är det dock så, att det förra lagförslaget, som framlades, inte var så synnerligen väl genomarbetat, och den som deltagit i utskottets arbete vet också, att vi måste konstatera, trots all granskning vid föregående tillfällen, att det insmugit sig motsägelser i lagen. Vi vore också på det klara med, att det var oss omöjligt att hinna granska lagförslaget, så att vi kunde taga det på vårt ansvar att framlägga det för riksdagen. Det är anledningen till att utskottet begärt en skrivelse.

Vidare påstår herr Olovson i Västerås, att utskottet skyller på jorddelningslagen, som skall komma. Såvitt jag vet talar inte utskottet alls om jorddelningslagen. Vidare pekar man på den omständigheten att man möjligtvis genom ett ägosteckningsförfarande kan förvandla det område, på vilket sådana byggnader som det här är fråga om stå, till en självständig kameral fastighet och sålunda undgå lagen. Men något sådant har väl knappast hittills ägt rum, och jag tror i alla fall att ett ägosteckningsförfarande är någonting så ulyftigt och dyrbart, att det torde höra till de rena undantagen, att någon vidtager sådana åtgärder för att slippa ifrån inlösnings. För övrigt tror jag att härvidlag råder samma förhållande beträffande ensittarna själva. De ha såsom påpekats ej fullt reda på lagens bestämmelser, lika litet som jordägarna förstå att kringgå lagen genom ägosteckningsförfarande, som för övrigt är alldeles för dyrbart. Jag tror det är klokast att gå på utskottets yrkande sådant det här föreligger. Man behöver nog pröva en lag sådan som denna, och inte minst i dess avfattning, så att man inte beslutar någonting, som ej är så väl övervägt. Jag skall inte gå in på de mindre invändningar, som jag kunde göra mot motiveringen, utan jag skall be att få med reservation för denna yrka bifall till utskottets förslag.

**Herr Hamilton:** Herr talman! Jag vill tillbakavisa den beskyllning, som herr Olovson i Västerås nyss riktade mot mig. Han vill söka gräl, och därför har han utmålåt mitt anförande efter sitt eget gottfinnande. Jag har i en motion, avgiven av mig och några av mina meningsfränder i denna kammare, påpekat vissa brister, som häfta vid den nuvarande ensittarlagen, och som göra, att den icke är effektiv. Därför hava vi begärt att få en utredning och ett nytt förslag till ensittarlag framlagt för riksdagen till förmån för de små husägare, vilkas byggnader ligga på ofri grund. Och kan jag vid sådant förhållande, herr Olovson, med lugn visa tillbaka sådana omotiverade beskyllningar som de av eder uttalade.

Jag har också anslutit mig till herr Magnussons i Kalmar förra anförande, då han påpekade, vilka brister som vidlåda den nuvarande ensittarlagen. Men jag har även uttalat, att jag icke är säker på, att det förslag, som reservanterna ha kommit fram med, är tillräckligt genomtänkt och tillräckligt överarbetat, så att det kan vara till verkligt gagn för just dem, som äga dessa hus på ofri grund. Och det är i deras intresse, som jag har anslutit mig till utskottets förslag, där utskottet begärt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t framlägger ett förslag efter en omarbetning av 1922 års förslag, och att man i denna omarbetning ser till, att lagen framlägges sådan, att den är till verkligt gagn för dem, som man med denna

lag avser att skydda. Det är därför att jag icke vill, att vi skola taga en omogen lag, som icke är effektiv och som icke skyddar dem, som man vill skydda, som jag nu ansluter mig till utskottets förslag.

Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.  
(Forts.)

**Herr Hage:** Herr talman! Jag vill inte söka gräl med herr Hamilton, men jag måste likväl säga, att herr Hamiltons ståndpunkt i en särskild punkt är allt för moderat, åtminstone efter *mitt* sätt att se, och det är i den punkt där herr Hamilton i sin motion föreslagit, att man skall nedsätta den tidrymd, som skall vara stadgad för innehav av en egendom, för att få rätten att lösa sig till densamma. Den är för närvarande 20 år, och nu anser herr Hamilton i sin motion att man bör förkorta denna tid. Men skulle det inte då ha varit riktigt att fullfölja den tankegången och taga steget fullt ut och inte alls ifrågasätta eller fordra någon bestämd tid för innehav? Ty även om man slopar denna bestämmelse — något som jag för min del håller på och som även innehålles i den socialdemokratiska motionens lagförslag — bli likväl garantierna i vissa hänseenden synnerligen stora.

Ty för att en person skall erhålla möjlighet att köpa en sådan egendom, som han brukar, fordras det ju för det första, att han skall ha en nöjaktig bostad åt sig och sin familj på denna egendom. För det andra fordras det, att denna bostad skall vara uppförd så långt tillbaka i tiden som den 1 januari 1919, och slutligen fordras det att värdet av det hus, nyttjanderättshavaren har till bostad, skall utgöra minst en fjärdedel av det värde, som den mark, vilken han skall lösa, betingar. Jag tycker verkligen, att det i detta fall finnes så många garantier, att det icke är nödvändigt med den bestämmelse, som herr Hamilton trots allt håller på, nämligen att en person skall ha suttit länge på egendomen, innan han får lösningsrätt. Och härvidlag måste jag säga, att herr Hamiltons ståndpunkt förefaller mig ganska egendomlig, även från *den* utgångspunkten, att herr Hamilton i allmänhet har den uppfattningen, att man bör så fort som möjligt tillåta folk att få bli ägare av den jord, som de bruka. Jag måste därför säga, att, även om herr Hamilton möjligen icke kunnat gå med på detta förslag i övrigt, tycker jag, att han åtminstone på *denna* punkt kunde hava intagit en mera radikal ståndpunkt, än han nu gör.

För min del skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till det yrkande, som framställts av herr Magnusson i Kalmar. Med innan jag slutar, skall jag be att få säga, att detta utskottsutlåtande utgår ifrån den förutsättningen, att det skulle bli en *utredning* i frågan, och det blir det naturligtvis, föreställer jag mig, ty vi socialdemokrater ha väl ingen möjlighet att få igenom vårt förslag. Och meningen är ju, att man skall kunna få fram denna sak till nästa års riksdag. Men skall det ske, så föreställer jag mig, att det blir alldeles nödvändigt att tillsätta någon beredning eller dylikt. Jag kan aldrig föreställa mig, att det finnes någon möjlighet att överlämna hela denna sak åt ämbetsmannavärlden till utredning. Jag för min del är icke så särdeles pigg på kommittéer och sådant, och jag har den bestämda uppfattningen nu, att vi skola försöka spara så mycket som möjligt på kommittéområdet. Men *det* vill jag bestämt ha sagt, att skall det finnas någon möjlighet att komma någon vart med dessa saker, är det givetvis nödvändigt, att regeringen tillsätter någon beredning och att icke hela denna utredning överlämnas till ämbetsmannavärlden, ty då blir det ingenting utav.

Ifrån denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det av herr Magnusson i Kalmar framställda yrkandet.

**Herr Olovson i Västerås:** Herr talman! Jag vill i anledning av vad herr Magnusson i Skövde anförde säga, att jag visst icke utnämnt mig till talesman

Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.  
(Forts.)

för stugornas folk. Jag endast tillät mig att erinra om en annan ledamot av kammaren, som utnämnt sig själv till en sådan.

Vad herr Magnusson framförallt vände sig emot, vad han betraktade som något himmelsskriande, det var detta, att jordägarna, som upplåtit dessa byggnadstomter en gång i tidernas tider, kunde då icke veta, vilken risk de löpte. Ja, tänk vilken risk! Tänk att löpa risken att en gång icke få lov att vräka bort stugorna, som stå där. Är det en risk, som vi behöva vara ängsliga för? Eller kan det vara kammaren värdigt att ställa sig på den linjen, där man säger, att man icke vill vara med om att jordägarna skola löpa en sådan risk som att berövas sin rätt att vräka bort stugorna, för den händelse de så vilja? Jag tycker tvärtom, att det borde vara den naturligaste sak i världen, att man omedelbart sökte ställa så till, att dessa, som strävat och fått sina stugor i ordning, icke skulle löpa risken att bli vräkta därifrån. Jordägarna ha alldeles säkert icke upplåtit några jordbitar, som de äro i trängande behov av att få tillbaka.

För övrigt vill jag med anledning av herr Hamiltons anförande säga, att jag har ingalunda utmålats hans anförande. Jag har icke nämnt ett ord om hans anförande i annan mån, än att jag konstaterat, vad han yrkat, nämligen bifall till utskottets hemställan, och jag konstaterade vidare att den, som har utnämnt sig själv till målsman för stugornas folk, gick emot reservationen, som innehåller ett fullständigt lagförslag. Vad skall man säga om herr Hamiltons farhåga för att lagen icke är tillräckligt genomtänkt och överarbetad? Herr Hamilton begär en utredning och lagförslag från Kungl. Maj:t. Vad är det som ligger här i reservationen? Jo det är ett lagförslag, som en gång för två år sedan framlades av Kungl. Maj:t. Är Kungl. Maj:t av i år någon förnämligare institution, som man mera kan lita på än Kungl. Maj:t av år 1922?

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Karlsson i Gasabäck: Herr talman! Jag kom något sent och har därför icke åhört debatten från början. Men jag förvånade mig något över att höra, att de socialdemokratiska reservanterna nu ligga i för att få reservationen igenom. Jag fick dock den uppfattningen vid frågans behandling inom utskottet, att även socialdemokraterna voro tämligen på det klara med, att det yppat sig åtskilliga luckor i den nuvarande lagen under den tid, den varit i tillämpning, luckor som det blir nödvändigt att vid en omarbetning taga hänsyn till och som utskottet icke kunde ge sig in på, utan böra bli föremål för övervägande av Kungl. Maj:t. Det är nämligen så, att i det förslag till lag om delning av jord på landet, som föreligger och som vi hoppas skall komma redan till nästkommande riksdag, har gjorts förslag till omändring i en hel del paragrafer av ensittarlagen. Det är nödvändigt, att när frågan kommer fram på nytt, hänsyn tages till detta. Som lagen nu är skriven, blir det, om nyttjanderättshavaren begär att få lösa jorden, ett lantmåteriförfarande, men om återigen jordägaren bestrider rätten till lösning, då blir det ett skiljemanna-förfarande. Härigenom uppkomma svårigheter och dualismer vid lagens tillämpning, som måste bortarbetas, och det är därför nödvändigt att hela denna lag blir föremål för en grundlig omarbetning från Kungl. Maj:ts sida.

Jag hade den uppfattningen inom utskottet, att herrar socialdemokrater då togo hänsyn till de argument och de skäl, som anförts inom utskottet mot ett omedelbart antagande av det lagförslag, som föreligger från deras sida. Det finnes emellertid även andra skäl, som göra, att utskottet icke kunnat gå med på de socialdemokratiska motionärernas förslag; så har t. ex. varje tidsbegränsning för upplåtelsen uteslutits av motionärerna. Det skulle blott fordras, att en person med tyst medgivande slagit sig ned på annans mark och där byggt en nöjaktig bostad åt sig och sin familj. I den motion, som jag bl. a. under-

tecknat, föreslås däremot, att jorden skall ha varit i en jordägares hand i tio år. Jag för min del har den uppfattningen, att om man går så långt, som motionärerna föreslagit, nämligen att borttaga varje tidsbegränsning, skulle det vara obilligt mot jordägaren, och i lagrådet ha också mot den proposition, som framlades för 1922 års riksdag och vilken innehöll samma förslag, som reservanterna nu yrka bifall till, gjorts kraftiga anmärkningar med avseende på att varje tidsbegränsning skulle borttagas. Slutligen ber jag få påpeka, att ingens rätt går förlorad genom ett uppskov. De som ha denna lösningsrätt behålla den fortfarande. Det är blott det, att de få vänta att göra sin lösningsrätt gällande ett år, tills ett nytt förslag hinner att framläggas. Det är allt, som sker, om man nu går med på det förslag, som utskottet framlagt.

*Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.  
(Forts.)*

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

**Herr Hamilton:** Jag måste rätta ett missförstånd, som herr Olovson i Västerås gjorde sig skyldig till. Jag vet mig aldrig ha utnämnt mig till målsman för stugornas folk. Jag vet väl, att jag har deras förtroende, och jag antar, att större delen av den valmanskår, som jag har bakom mig, hör just till stugornas folk.

Vad nu själva frågan beträffar, håller jag det för alldeles givet, att man med det yrkande, som jag framställt, mera tillgodoser husägarnas på ofri grund intressen, än om vi i dag skulle taga ett lagförslag, som behöver överarbetas, säkerligen just till förmån för dem, som det här är meningen att skydda. Jag vet ju icke, vad första kammaren kommer att göra, men om den följer utskottets förslag och denna kammare går på reservationen och kamrarna alltså stanna i olika beslut, är det möjligt, att hela frågan faller. Det är därför av intresse just för dem, för vilka lagen skall vara till gagn, som jag gjort mitt yrkande.

**Herr Magnusson i Kalmar:** Herr talman! Jag skulle icke ånyo ha besvärat kammaren, om icke herr Karlsson i Gasabäck vidrört behandlingen av denna fråga i utskottet. Herr Karlsson i Gasabäck förundrade sig över, att vi med sådan kraft driva motionen och ställa oss på den standpunkten, då vi däremot inom utskottet kommit till den uppfattningen, att det var ogörligt att gå på detta lagförslag. När herr Karlsson i Gasabäck säger detta, är det oriktigt, herr Karlsson. Vad vi inom utskottet hade till avgörande, var, huruvida en partiell ändring i nu gällande lag skulle kunna inarbetas. Det var föreslaget, att det skulle åstadkommas ändringar i 1, 2, 3, 12, 16 och 17 §§. Härtill inskränka sig de försök, som gjordes att åstadkomma en partiell förbättring av lagen. Det visade sig emellertid möta stora svårigheter. När vi kommit till den uppfattningen, att någon partiell förbättring icke stod att ernå, var det alldeles självfallet, att vi måste ställa oss på lagförslagets grund, d. v. s. på motionen. Jag har velat angiva detta som en förklaring till hela frågans behandling och till vår ställning. Det är ett alldeles oriktigt meddelande, som herr Karlsson i Gasabäck här lämnat kammaren, när det gällt vår uppfattning inom utskottet och frågans behandling därstädes.

**Herr Lindman:** Herr talman! Jag tror det var en talare, som nyss påpekade en omständighet, som synes mig vara av en ganska stor vikt att taga hänsyn till, när man skall bedöma detta spörsmål. Det gällde ett uttalande av jordstyckningskommissionen, vilken föreslagit ändringar i den nu föreliggande lagen. Detta jordstyckningskommissionens förslag har, som utskottet säger, varit hos lagrådet och överarbetats i justitiedepartementet samt sedermera kommit till lantmäteristyrelsen, och i detta förslag föreslås åtskilliga rätt genomgripande förändringar i 1920 års lag. När vi sålunda veta, att ärendet är under behand-

Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.  
(Forts.)

ling och att det kommer till riksdagen, så menar jag, att man överhuvud taget icke behöver skriva till Kungl. Maj:t alls. Vi veta ju också av justitieministerns yttrande för någon tid sedan i första kammaren, då han besvarade en interpellation, att det skall komma till riksdagen. Därför menar jag, att det är ett sådant avgörande skäl den omständighet, som här anförts av utskottet, att redan detta borde motivera ett rent avslag. Det borde i varje fall vara ett avgörande hinder för att taga lagen, sådan den var föreslagen 1922 och vartill nu hemställes om bifall i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

För min del tycker jag det är rätt underligt, när man i den socialdemokratiska motionen uttalar, att det egentligen är i två hänseenden, som man anser, att ändringar äro särskilt angelägna, dels i fråga om att inlösnings skall få ske, innan upplåtelsetiden gått ut, dels i fråga om den kamerala enheten. Detta, säga reservanterna, och det sade nu herr Magnusson, hade man tänkt försöka inarbeta i lagen. Men när man icke kunde inarbeta det i lagen, säga reservanterna helt enkelt, därför att en sådan sak skulle kräva åtskilliga omändringar i lagen, då var det så gott att taga alltihop. Detta är icke någon motivering alls. Det är ett motiv för att överlämna det hela till krafter, som äro starkare än dem lagutskottet kan förfoga över, således ett motiv för att förena sig om en skrivelse. För övrigt kan det väl icke vara så utomordentligt angeläget med detta. Det gäller ju här en lag, som antogs 1918, och en viktig förändring däri har, som bekant och såsom den förste ärade talaren meddelade, gjorts år 1920, och sedan gjordes det en ändring 1922. Skola vi nu också verkställa en ändring 1924? Är det alldeles absolut nödvändigt, att man skall ändra denna lag vartannat år? Det kunde väl bli en liten variation i intervallerna, så att det nu kunde få bli tre år. Utskottet säger ju, att man skall begära, att förslag skall komma fram till nästa års riksdag.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! Jag måste med anledning av herr Lindmans anförande säga, att trots de tätade ändringar, som gjorts i lagen, hava inga ändringar vidtagits i de villkor, som lagen stipulerar beträffande rätten för dessa nyttjanderättsinnehavare att få friköpa jorden, utan de ändringar, som skett, ha endast bestått i, att man undan för undan har så att säga inrangerat nya grupper av nyttjanderättsinnehavare under lagen. Men villkoren äro desamma, dem har man icke ändrat. Det är de villkoren, som omöjliggöra lagens effektivitet, och myndigheterna ha också pekat på att i dem har det icke gjorts några ändringar förut. Vad det sedan gäller, att man icke kunnat inarbeta dessa bestämmelser i nu gällande lag och att detta borde ha lett till, att även vi borde förenat oss om en skrivelse, så får jag framhålla, att vi hålla på det lagförslag, som 1922 års regering framlade och som är granskat av lagrådet och för vilket tekniska möjligheter till antagande föreligga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt därefter på bifall till den av herr Linder m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med överbäggande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Linder m. fl. avgivna, vid utlåandet fogade reservationen.

*Ang. rätt till  
inlösen i vissa  
fall av under  
nyttjanderätt  
upplåtet  
område m. m.*  
(Forts.)

Omröstningen utföll med 94 ja mot 86 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

### § 6.

Härpå upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående allsidig utredning och förslag i lantarbetarfrågan.

*Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 342, hade herr *Sjölander* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta allsidigt utreda lantarbetarfrågan och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

I fråga om motiveringen hade reservationer avgivits:

av herrar *Ward*, *Isacsson*, *Pettersson* i Köping, *Berg* i Karlskrona och fröken *Tamm*; samt

av herr *Månsson* i Backa.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

**Herr *Sjölander*:** Herr talman! Under förmiddagens plenum ha vi diskuterat de icke självägande småbrukarnas intressen, och då är det ju icke ur vägen, att vi nu under kvällsplenum debattera lönearbetarnas vid jordbruket intressen. Jag har nämligen tillåtit mig väcka en motion om en allsidig utredning i lantarbetarfrågan.

Vid den senaste debatten om legostadgans avskaffande vände sig en av högerns representanter mot en passus i min motivering till motionen i fråga, nämligen den passus, där jag uttryckligen betonade vikten av att även lantarbetarna kände ett större intresse för sitt arbete, kände något, som vi kalla för arbetsglädje. Ofta ha vi här i riksdagen hört betonas, huru viktigt det är, att andra samhällskårer få det så väl ordnat i ekonomiskt hänseende, att de utföra sitt arbete med glädje i vetskap om, att det skänker dem en tryggad existens. Men då det gäller lantarbetarkåren, tyckas dessa viktiga förutsättningar knappast betyda någonting. Den ärade högerrepresentanten deklarerade säkerligen den borgerliga majoritetens åskådningssätt, då det gällde lantarbetarna i detta avseende. Men jag betonar ytterligare, vad jag förut har sagt, nämligen att en förutseende näringsidkare lägger synnerligen stor vikt vid att äga en vaken och intelligent arbetarstam, som omfattar sitt arbete med verkligt intresse. Han omhuldar sina arbetare på bästa sätt, så att dessa känna en stark samhörighetskänsla med det företag, vid vilket de äro fästade, och som skänker dem en anständig bärning. Det är nämligen så, att ju högre social lyftning en kår har, desto större ansvarskänsla och arbetsglädje känner densamma.

Nu vet jag mer än väl, att lantarbetarfrågan ingalunda är populär i riksdagen bland de borgerliga. Jag tror mig också veta orsaken. En noggrann utredning av lantarbetarnas levnadsvillkor skulle säkerligen blotta mera, än vad nyttigt vore, och skulle helt säkert även blotta en hel massa upprörande

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

missförhållanden. Därav kommer kanske obenägenheten att gå dessa frågor ordentligt in på livet. Men det måste ske, det kan ej hjälpas. Var skola missförhållanden påtalas om icke i denna församling, och var skola rättelser sökas om icke genom riksdagen? Vi må också besinna, att lantarbetarfrågans lösning icke blott är en fråga av intresse för lantarbetarna själva utan framför allt en samhällsfråga. Nu vill jag betona, att hela lantarbetarkåren för närvarande befinner sig i ett verkligt nödläge. Jag har påpekat detta i min motion, och jag understryker det ytterligare här i debatten i dag. Att lantarbetarkåren har med de löner, som nu tillämpas, passerat bristningsgränsen, kan man gott påstå. Genomsnittslönen för en lantarbetare ligger endast något över 1,000 kronor per år räknat. Då äro t. o. m. alla naturaförmåner inberäknade. Nu kan vem som helst, som har litet sinne för ekonomiska frågor, förstå, att det för en familj icke går att existera på dylika löner. Är det svårt för en medelstor familj att existera på detta belopp, så förstår man, hur ohyggligt tryckande svårt det måste vara för barnrika familjer. En lantarbetarfamilj på en tio personers hushåll är ingalunda en ovanlig företeelse, tvärt om. Då förstår man, att är den ekonomiska ställningen ohållbar för en medelstor familj, så måste den vara ännu ohållbarare för en större familj. Jag frågar nu, om det är värdigt vårt samhälle, att denna kårs medlemmar allt som oftast måste anropa den allmänna barmhärtigheten om hjälp? Är det värdigt vårt samhälle, att dess äldsta och säkerligen en bland de allra nyttigaste samhällskårerna nödgas leva och utföra sitt tunga arbete under så tryckande omständigheter? Är det värdigt att så avlöna denna kår, att den ovillkorligen måste känna en bitterhet vid utförandet av sitt arbete?

Nu giva lantarbetsgivarna ofta jordbrukets ekonomiskt svaga ställning skulden för detta, och därmed avfärdas hela detta viktiga spörsmål utan vidare. Ja, det kan ju ligga en viss sanning i påståendet, men det har dock funnits tillfällen, då den borgerliga majoriteten här i kammaren kunnat visa lantarbetarkåren förståelse i ett av dess mera blygsamma krav, nämligen frågan om legostadgans fullständiga slopande. Det hade icke kostat lantarbetsgivarna ett enda öre att gå med på kravet om denna stadgas avskaffande. Men det gjorde man icke, utan man kröp försiktigt bakom ett utredningskrav, som förefaller mig fullständigt omöjligt. Hur vill man t. ex. utreda frågan om de olägenheter, som skulle uppstått på platser, där legostadgan icke har tillämpats? Såvitt jag känner, hava icke några som helst olägenheter uppstått därigenom, att legostadgan på en hel del platser försatts ur bruk. Här ser man endast ett typiskt exempel på, hur litet tillmötesgående man överhuvud är på borgerligt håll, då det gäller lantarbetarna och deras intressen. Själv har jag ofta blivit beskylld för att vara en fiende till jordbruket, därför att jag intresserat mig för lantarbetarnas livsfrågor. Även har ofta arbetarpartiet blivit beskyllt för, att det icke skulle ha någon som helst förståelse för jordbrukets intressen. Denna beskyllning förefaller mig ganska egendomlig och ogrundad. Intresserar man sig för en arbetargrupp, intresserar man sig ävenledes på samma gång för näringen i fråga, ty jag är övertygad om, att en arbetarkår, som är någorlunda hyggligt avlönad och har en dräglig existens, också har bra mycket större förutsättningar för att framskapa ekonomiska värden, än vad fallet skulle vara under motsatta förhållanden.

I den motion, jag avlämnat, och som nu föreligger till behandling, kräver jag en allsidig utredning i lantarbetarfrågan. Då må det tillåtas mig trots kvällstimmen att något djupare tränga in i det viktiga spörsmålet. Jag börjar då med lantarbetarnas levnadsförhållanden och jordbrukets ekonomiska läge i allmänhet. Allmänheten lever ofta i den föreställningen, att lantarbetarna ha det relativt ganska gott ställt. Detta omdöme beror på ren okunnighet om verkliga förhållanden. Jag vill då lämna en liten kort redogörelse för de förhand-

lingar, som fördes mellan arbetsgivarna och lantarbetarna förra året, vilket kan vara rätt så belysande. Arbetsgivarna bjödo vid förra årets förhandlingar 30 öre i timlön. Då är att observera, att icke några naturaförmåner därjämte skulle utgå. Enbart 30 öre i kontant timlön, vad blir det om året i inkomst? Den organiserade lantarbetarens arbetstid utgör enligt avtalet 2,775 timmar per år. Drar man ifrån sjukkristimmarna, som äro beräknade till i medeltal 125 per år, så är den årliga arbetstiden för en timavlönad lantarbetare omkring 2,650 arbetstimmar. Multiplicerar man detta antal arbetstimmar med 30 öre, kommer man upp till en årsinkomst av 795 kronor. Den kontanta lön, som lantarbetsgivarna således bjödo sina arbetare för ett helt års tungt arbete, utgjorde sålunda, som jag säger, 795 kronor. Då frågar jag, om icke den lönen närmar sig svältgränsen. Jag tror knappast, att allmänheten gjort riktigt klart för sig, huru låg lönen är för jordbrukets arbetskraft. När det talas om en timpenning på 30 öre, så tror flertalet, att därtill kommer en hel del naturaförmåner, såsom bostad, spannmål m. m., vilket är felaktigt. Genom underhandlingar lyckades det visserligen att pressa upp timlönen till 40 öre, dock utan några som helt naturaförmåner. Detta gör en inkomst på 1,060 kronor plus ersättning för rykttimmar, vilka betalas särskilt. Inkomsten för dessa blir i bästa fall omkring 100 kronor om året. Den sammanlagda årliga inkomsten stannar sålunda mellan 1,100 å 1,200 kronor.

Nu visar emellertid tendensen, att lantarbetsgivarna i ej ringa grad hålla på att övergå till kontant timlönesystem, och att de vilja göra lantarbetet till ett säsongarbete. Under vissa tider på året blir lantarbetaren arbetslös. Därigenom kunna hans inkomster minskas rätt väsentligt. För lantarbetare med s. k. stat utgår den kontanta årslönen med 610 kronor. Avtalet för 1922—1923 fixerade en kontant årslön av 640 kronor. Vid senaste avtalsuppgörelsen pressade sålunda arbetsgivarna ned den redan då låga lönen, 640 kronor, med 30 kronor. Nu förstår var och en, att dessa 30 kronor icke hade den ringaste betydelse för arbetsgivarna och deras ekonomi. Det var endast en principfråga för lantarbetsgivarna. Målet var att pressa ned lönerna undan för undan, och därtill gynnades arbetsgivarna av konjunkturerna. Däremot är det uppenbart, att för en lantarbetare den minsta reducering av lönen medför ekonomiska svårigheter.

Jag nämnde om, att lantarbetsgivarna giva det dåliga ekonomiska resultatet av jordbruksdriften hela skulden. Man deklarerar ganska ofta, att man skulle vilja göra så ofantligt mycket för sina arbetare, om man bara kunde. Ja, den som kunde tro det! Det har funnits tider, då lantarbetsgivarna med lätthet kunnat betala mycket högre löner, än de i verkligheten då gjorde. Jag syftar särskilt på åren 1918, 1919 och 1920. Men då uraktläto arbetsgivarna detta. Friskt leva ännu i minnet de strider, som lantarbetarna fingo tillgripa för att tillkämpa sig någon del av jordbrukets stora vinster under kristiden. Jag ber att få erinra om, vad lantarbetsgivarna erhöilo för priser på sina produkter under den tiden. I juli 1920 betalades vetet med 69.90 kronor per hundra kilo, vilket motsvarar en index av 424. Råg betalades med 39.60 kronor, vilket gör en index av 287, vithavre med 29.68 kronor, index 261, mjölk med 30.2 öre per liter, index 304, smör 5.07 kronor, index 263. Kommerskollegii partiprisindex vid samma tid utgjorde 376 och levnadskostnadsindex 270.

Genom dessa siffror har jag velat belysa jordbrukets lysande ekonomiska ställning under kristidsåren. Vi, som deltog i löneförhandlingarna 1920, fingo dock erifara ett oerhört motstånd från arbetsgivarnas sida mot varje löneförbättring. Vi hade stora svårigheter för att vid underhandlingarna få fram någorlunda drägliga löner för lantarbetarna. Jag vill minnas, att kammarens ärade ålderspresident, herr Åkerlund, i sammanhang med lönestriderna skrev en artikel i Aftonbladet, däri han beklagade, att arbetsgivarna hade fört en oklok

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

lönepolitik, och framhöll, att de i stället borde avlona sina arbetare bättre. Det är nog så, att det alltid förefunnits en benägenhet hos lantarbetsgivarna att underbetala sina arbetare. Detta beror säkerligen därpå, att lantarbetarna icke varit organiserade tidigare och således icke kunnat tillvarata sina intressen. Vid förhandlingar, som förts mellan respektive organisationer, hava arbetsgivarna deklarerat, att jordbruket för närvarande drives med sparkapital. Man har alltså erkänt, att det funnits tider, då arbetsgivarna verkligen skördat goda vinster, så att de nu besitta sparkapital och därmed kunna driva sitt jordbruk. Men lantarbetarna å andra sidan hava icke kunnat spara något av den enkla anledningen, att de icke haft något att spara utav. Lantarbetarkåren har väl dock som andra kårer samma rätt att få föra en dräglig tillvaro.

Nu skall villigt medgivas, att lantarbetsgivarna icke hava det så synnerligen väl ställt för närvarande eller få den betalning för sina varor, som önskvärt vore. Men det är icke sämre ställt för dem än för andra. Jag har talat med åtskilliga lantbrukare, och de resonera som så, att den vinst, de hava av jordbruket, är endast den, som de kunnat placera i bank eller i annat räntebärande företag. Det är enligt deras åsikt den enda egentliga vinsten. Men inom alla andra samhällsgrupper är det väl så, att var och en får vara glad, om debet och kredit gå ihop, och att man sålunda kan leva utan skuldsättning under årets lopp. Vid deklarationers avgivande deklarera åtskilliga jordbrukare lågt i underkant, så att ett rätt omdöme om jordbrukets ekonomiska ställning ej kan byggas med ledning av deklarationerna.

Till det dåliga vinstresultatet innevarande år bidrog i hög grad det dåliga bärgningsvädret. Men när jag gör denna erinran, vill jag också göra en annan. Arbetsgivarna ha i mycket stor utsträckning reducerat sina arbetsstyrkor och därmed vållat arbetslöshet bland lantarbetarna. När sedan inträffar otjänlig väderlek, inses lätt, att risken att icke få skörden väl bärgad är stor. Detta inverkar på vinstresultatet.

Till riksdagens ledamöter har utdelats en broschyr, innehållande en redogörelse för driftsresultatet vid åtskilliga jordbruk i vårt land och utarbetad av agronomen Nannesson, anställd vid lantbrukssällskapets driftsbyrå. Redogörelsen är ganska märklig och kanske ägnad att väcka allt annat än optimistiska tankar. Jag vill icke förneka, att Nannessons siffror icke skulle vara grundade på verkliga fakta. Så torde nog till stor del vara förhållandet. Men alltsammans hänger på utgångspunkterna. Då Nannesson vill bevisa jordbrukets svåra ekonomiska läge och företagets bärighet eller icke, väljer han naturligtvis de bästa utgångspunkterna. Jag skall endast göra några få randanmärkningar till Nannessons utredningar. Fastighetsvärdena t. ex. hava i genomsnitt sedan 1914 stigit med kanske 50 % i vårt land, och, om jag icke är fel underrättad, hava de på de gårdar, beträffande vilka Nannesson gjort sina utredningar, ökat med ungefär 30 %. Är det nu så, att i produktionskostnaderna ingå 5 % ränta på mertaxeringsvärdet, så kräva jordbrukarna ränta på ett kapital, som de flesta av dem icke hava nedlagt. Jag förbiser nu icke, att nyttillträdande arrendatorer fått erlägga högre pris än som motsvarar taxeringsvärdet. Går jag till själva lantarbetarlönerna, torde uppgifterna därom äga sin riktighet, då det gäller statkarlens kontanta lön, att densamma ökat med omkring 90 % sedan 1914. Men här bör observeras, att omkring hälften av den verkliga lönen utgår i form av naturaprodukter för de fast anställda statkarlarna, och dessa naturaprodukter ha knappast 20 % högre värde nu än före den s. k. kristiden. Bäst kanske ser man den procentuella förhöjningen på lantarbetarlönerna, om man gör en jämförelse mellan prisen på ett mansdagsverke 1914 och 1924. Priset på ett sommarmansdagsverke torde 1914 hava varierat mellan 2 kronor 50 öre och 3 kronor och utan några naturaförmåner, 1924 är priset mellan 3 och 4 kronor. Avtalet föreskriver visserligen 4 kronor

för ett tio timmars dagsverke, men på de flesta platser — där arbetarna äro oorganiserade — betalas också under avtalet. Utgår man emellertid från de nu nämnda högre dagpenningarna, ligga lönerna för enbart kontant avlönade lantarbetare knappast mera än 25 % högre nu än före kriget. Att därför enbart nämna siffran för lantarbetarens kontantlön kan vara rätt så missvisande. Med dessa anmärkningar har jag dock icke velat förringa värdet av de Nannesonska utredningarna.

Nanneson har för vete beräknat förlusten för skördeåret 1922—1923 till 5 kr. 80 öre per 100 kg., en förlustsiffra, som innevarande skördeår säkerligen kommer att stiga åtskilligt. För övrig spannmål torde resultatet bliva något liknande. Skulle dessa siffror hålla streck i verkligheten, synas utsikterna för vårt jordbruk ganska mörka. Men det är en sak, som talar däremot. Jag har på en del håll kunnat studera lantarbetsgivarnas levnadsvanor, och de vittna icke om, att det råder någon kristid för jordbruket.

Säkerligen besjålas alla av känslan och tanken att göra det bästa möjliga för en sak, fast meningarna om vägarna kunna vara ganska delade. Lantarbetsgivarna kräva stöd av staten genom tullskydd. Jag skall icke gå in på denna fråga, då kanske någon annan gör det. Men jag vill endast framhålla, att det genom de utredningar, som framkommit, visat sig, att det tullskydd, som vi för närvarande hava, icke skänker jordbruket något effektivt stöd. Tullvägen synes sålunda icke framkomlig. Andra vägar måste sökas. Intresset måste riktas på jordbrukets arbetskraft.

I min motion har jag berört flera viktiga frågor för lantarbetarna. Jag börjar med bostadsfrågan. Herr Lindman har en gång erkänt, att det syndats icke så litet mot lantarbetarna i detta avseende. Giver man en verklighetsskildring av lantarbetarnas bostäder, blir man oftast beskylld för våldsamma överdrifter. I kollektivavtalen anges, hurudana bostäderna skola vara, men det har visat sig mycket svårt för arbetarna att hävda avtalets bestämmelser på den punkten. Bostaden ingår i regel som en del av lönen, och så länge den så gör, är det svårare för arbetarna att få sina fordringar på någorlunda hyggliga bostäder respekterade. För endast några få dagar sedan tillät jag mig undersöka en bostad, varom framställdt klagomål på en gård, som tillhörde en f. d. riksdagsman från första kammaren. Jag skall endast nämna ett exempel därifrån. Ett rum och kök med en sammanlagd golvyta av 18 kvadratmeter måste tjäna som bostad för en familj på åtta personer. Ingången till denna bostad gick genom en tvättstuga. Dylika exempel finnas i Stockholmstrakten. Då bör inses, huru det kan vara på många andra platser. Motionen om statlig bostadsinspektion föranledde icke någon åtgärd. Bostadsspörsmålet måste dock en gång tagas upp till allvarlig prövning.

Jag har också i min motion framhållit frågan om lantarbetarnas rättsliga ställning. Varje samhällsgrupp strävar efter att erhålla en tryggad rättslig ställning, icke minst de besuttna klasserna. Vi veta, hur starkt jordbrukarna hålla på äganderätten, den rättsliga ställning de söka hävda. Industriens arbetare hava också hävdat sin rättsliga ställning genom sina starka organisationer och även förmått göra detta. Knappast någon grupp lever dock under så otrygga förhållanden och i en så dålig rättslig ställning som lantarbetarkåren. Jag har i min motion framdragit ett typiskt exempel från Lindholmens gård. I det utlåtande som arbetsgivarföreningen avgivit med anledning av min motion, betecknas fallet Jæde på Lindholmen endast som exceptionellt. Jæde på Lindholmen har dock varit oförsiktig nog att lämna ett skriftligt intyg på lantarbetarnas otrygga ställning, vilket naturligtvis andra arbetsgivare som äro något försiktigare undvika. Vi, som syssla med lantarbetarna och deras intressen, få ofta erfara, huru värnlösa och beroende lantarbetarna äro och huru klen det är beställt med deras rättsliga ställning. Endast detta att lantarbetsgivaren ford-

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

rar vid lantarbetarens anställning, att han skall svara för mjölkerska, innebär i regel, att mannen får sälja sin hustrus arbetskraft. Har lantarbetaren en frisk hustru kan han skriva under ett sådant kontrakt, men har han en sjuk hustru, kan han icke göra det och blir då i vissa fall ställd utan plats vid den 24 oktober. Jag frågar: är detta riktigt? Det är väl en tillräcklig börda för familjen, då hustrun är sjuk, utan att därtill lägges olyckan, att mannen blir arbetslös. Det är synnerligen svårt ställt för lantarbetarna vid arbetslöshet, emedan de icke komma i åtnjutande av statens arbetslöshetsunderstöd, som riksdagen har beviljat. De ha ställts fullkomligt utanför. Jag vet fall, som varit rent av upprörande, där lantarbetarna i fråga fingo anlita den allmänna barmhärtigheten och fattigvården. Man kan förstå bitterheten hos dem.

Då jag nu här har föreslagit, att man genom lagstiftning skulle försöka på något sätt skydda lantarbetarna, är detta endast analogt med vad man gjort för andra samhällsgrupper, en fråga således av stor social betydelse. En lagstiftning i detta ärende skulle således endast ha karaktären av skyddslagstiftning.

Jag har även i min motion tillåtit mig beröra arbetstidsfrågan. Jag vet, att även denna fråga är impopulär bland de borgerliga. Men det är väl ändå så, att vad som motiverar förkortning av arbetstiden för andra grupper, gäller i lika hög grad jordbrukets arbetskraft. Tag såsom exempel ladugårdsskarlarnas arbetstid! Ofta få de arbeta över 11 timmar per dygn, det gör en arbetstid av över 4,000 arbetstimmar per år. Då får man icke förundra sig över, att kravet på något kortare arbetstid reses. En statkarl har en arbetstid av 2,650 timmar om året, i vissa fall 2,775 timmar plus rykten, som motsvarar 365 timmar, således över 3,000 timmar per år. Nu förstår jag mycket väl svårigheterna med reformer i berörda avseende.

Det är med ett visst intresse jag tagit del av utskottets utlåtande. Det visar sig emellertid, att utskottsmajoriteten icke haft det ringaste intresse för lantarbetarfrågan. Nu säger man visserligen, att denna fråga är föremål för Kungl. Maj:ts utredning på grund av att vid den internationella arbetskonferensen i Genève framkommit förslag som av Kungl. Maj:t hava blivit upptagna. Men då vill jag fästa uppmärksamheten på att så viktiga problem, som »åtgärder för motverkande av arbetslöshet inom jordbruket», »rekommendation angående socialförsäkring inom jordbruket», »rekommendation angående skydd före och efter barnsbörd för kvinnliga lönearbetare inom jordbruket», »rekommendation angående kvinnors nattarbete inom jordbruket», allt frågor, som på den internationella arbetskonferensen i Genève blivit antagna som förslag men icke blivit upptagna i Kungl. Maj:ts förslag och således icke påkallat någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Jag vet nu, att det är mycket svårt att framkomma med riktlinjer för att lösa lantarbetarfrågan, särskilt när det gäller den ekonomiska sidan av saken. Bär sig icke jordbruket, inverkar detta på lantarbetarlönerna. Tullvägen är icke framkomlig. Vad är då att göra? Något måste göras, och det gäller för oss alla att komma fram med uppslag. Jag tror, att det största felet i denna fråga är, att det för lantarbetarna i regel icke har givits, må jag säga, några avancemangsmöjligheter.

Jag har tillåtit mig att här framkomma med ett förslag, och jag hänvisar till motionen i fråga. Lantarbetsgivarna borde överlåta en del av jorden på arrende till arbetarna för eget bruk. Jag menar då icke därmed, att denna upplåtelse av jorden skulle vara en ersättning för lön, utan lantarbetarna skulle som sagt få arrendera vissa jordstycken av lantarbetsgivarna. Vi hava förut i dag diskuterat egnahemsrörelsen och småbruken. Jag skall icke beträffande desamma ingå i en kritik, som kunde vara välbefogad; men om en sak kunna vi vara ense, och det är, att småbruk icke hava framtiden för sig på grund av att primitiva brukningsmetoder måste användas vid deras skötsel. Storbruken hava mera framtid.

den för sig, då man vid dem kan använda den maskinella kraften. En återgång till statorparsystemet skulle sålunda ingalunda vara lyckligt. Erhölls däremot arbetarna vid gården och särskilt de, som så önskade, ett jordskifte i samlat helt, kunde detta brukas av dem gemensamt för egen räkning, kooperativt eller i någon annan lämplig driftform. Huvudsaken är att de kunde i samma utsträckning som storbrukaren använda sig av den maskinella kraften. Därmed skulle säkerligen mycket vinnas, och lantarbetarnas ekonomiska ställning förbättras. Det för arbetarna motbjudande statsystemet skulle därmed falla bort, och arbetarnas intresse för arbetet väckas. Därmed infördes ett kontant lönesystem, som också kräves av arbetarna. Uppslag och linjer måste sökas. Kanske jordbrukets talesmän här i kammaren hava något förslag att komma fram med?

Jag skulle emellertid vilja hava sagt mycket mera, men hindras på grund av den långt framskridna tiden. Rättvisa och billighet kräva dock, att lantarbetarna få det bättre ställt i ekonomiskt och socialt hänseende, och jag vädjar till vederbörande att taga lantarbetarefrågan under allvarlig omprövning.

Med anledning av frågans läge för närvarande har jag, herr talman, intet yrkande.

**Herr Ward:** Herr talman! Då jag jämte fyra andra av utskottets ledamöter, samtidigt som vi hava varit med om att avstyrka den föreliggande motionen, låtit anteckna en reservation vid utskottets utlåtande, så anhåller jag att få säga ett par ord. Anledningen till att vi hava reserverat oss är icke den, att vi haft något egentligt emot vad som framhållits i utskottets utlåtande utan fastmer den, att vi sakna något som vi ansett skulle varit av ganska stor vikt att påpeka och stryka under i detta utlåtande. Huvudsakligen gäller detta den punkt i utskottets utlåtande, som handlar om lantarbetarnas arbetstid. Som exempel på att det väl knappast kan vara lämpligt att från riksdagens sida nu direkt åtgöra något i den frågan har ju utskottet hänvisat till, att denna fråga, alltså frågan om lantarbetarnas arbetstid, har varit föremål för behandling å arbetskonferensen i Genève år 1921.

Den behandling, som denna fråga rönt vid konferensen, var dock icke synnerligen uppmuntrande ur lantarbetarsynpunkt. För det första rådde vid konferensen en ganska häftig strid i fråga om, huruvida överhuvud taget konferensen kunde anses berättigad att upptaga denna fråga till prövning. Slutet på tvisten blev emellertid, såsom framgår av utskottets utlåtande, att konferensen förklarade sig behörig och kompetent att upptaga den frågan till behandling; den beslutade, såsom också framgår av utskottets utlåtande, att frågan skulle bli föremål för behandling vid en kommande konferens. Nu hade vi reservanter önskat, att utskottet skulle vid omnämnandet av lantarbetarfrågans läge på konferensen ha inlagt en mening av ungefär följande lydelse: »Utskottet utgår ifrån, att de svenska statsmakterna i vad på dem ankommer skola stödja detta beslut och medverka till, att lämpliga resultat må kunna vinnas.» Jag anser, att det skulle haft en viss betydelse att ifrån riksdagens sida i motiveringen till det utlåtande, som här föreligger, framhäva så tydligt som möjligt önskvärdheten av, att man från de svenska statsmakternas sida i överensstämmelse med konferensens beslut ville medverka till att få en reglering till stånd med avseende på lantarbetarnas arbetstid. Det är ju rimligt, att denna fråga kommer upp till reell omprövning, lika rimligt som det var, att industriarbetarnas arbetstidsfråga på sin tid blev föremål för utredning. Det är dock alldeles uppenbart, att när man behandlar lantarbetarnas arbetstid, så kan man icke på den frågan anlägga alldeles samma synpunkter som då det gällde industriarbetarnas arbetstid, och man kan icke heller föreställa sig, att frågan om reglering av lantarbetarnas arbetstid skall kunna lösas efter alldeles samma linjer som industriarbetarnas arbetstidsfråga löstes.

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

Det är denna avvikelse ifrån utskottets motivering, det positiva betonet av att frågan om lantarbetarnas arbetstid bör skyndsammast möjligt dryftas och utredas, som jag haft till uppgift att framföra inför kammaren, och när jag nu gjort detta, så skulle jag kunna avstå ifrån att vidare yttra mig i frågan. Utan att emellertid bli långrandig, skall jag be att få säga ytterligare ett par ord med anledning av vad den föregående ärade talaren här anförde.

Jag tror för min del, att om man utgår ifrån, såsom han tycktes göra, att statsmakterna jämväl skulle upptaga till utredning frågan om lantarbetarnas löneförhållanden, begär man av statsmakterna en åtgärd, som dessa för visso icke kunna komma att uppfylla. Jag tror för min del, att en utredning av denna art visserligen skulle kunna lämna värdefulla upplysningar om det faktiska läget eller så att säga bekräfta, hur illa det i verkligheten är ställt för lantarbetarna, men det torde väl knappast vara möjligt, att man från statsmakternas sida med bästa vilja i världen skulle förmå att direkt göra någonting åt lantarbetarnas lönefråga. Detta är väl dock i alla fall en sak, som närmast åligger lantarbetarnas fackliga organisationer. Och det är väl också så, att alltefter som lantarbetarna organisera sig, och, jag vill tillägga, verkligen förstå att sluta sig tillsammans i ett hela landet omfattande förbund, så ökas också lantarbetarnas möjlighet att genom sina organisationer hävda och tillvarata sina intressen. Ur den synpunkten torde det alltså icke vara lämpligt med en utredning på den punkten.

Jag tror icke heller det är att lägga upp frågan på ett lyckligt sätt, när man begär, att vi här skulle såsom det heter i motionärens yrkande, vilket för övrigt från början en gång är framställt av herr Lindman, begära en allsidig utredning av lantarbetarfrågan. Om man på sin tid, när industriarbetarna började samla sig i sina organisationer och förde fram sina vitala intressen till diskussion och presenterade för arbetsgivarna sina krav, skulle ha gått in till riksdagen med yrkande om utredning av industriarbetarfrågan i hela dess omfattning, då tror jag, att vi allesammans, oavsett vilken partiåskådning vi representera, skulle betänksamt skakat på huvudet och ansett, att en så omfattande utredning kan näppeligen leda till något positivt resultat *inom rimlig tid*. I stället har man med avseende å industriarbetarnas ställning i samhället gått fram en annan väg. Man har självfallet tagit fram de krav, de synpunkter och de intressen, som varit i varje särskild situation av den mest brännande art, de frågor, som man särskilt velat mest trycka på och som varit av största vikt för arbetarna att få lösta. På det sättet har man ju i någon mån löst frågan om industriarbetarnas rättsliga ställning, man har i ett annat avsnitt löst frågan om industriarbetarnas arbetstid, och man har på det sättet undan för undan bearbetat problemet, tagit fram detaljer i detsamma, detaljer, som dock i och för sig äro mycket stora frågor. Och då nu, såsom utskottet framhåller i sin motivering, frågan om lantarbetarnas rättsliga ställning, vilken ju är en fråga, som nära sammanhänger med frågan om legostadgans vara eller icke vara, genom riksdagens beslut i år tagits upp och väl snart har att vänta sin lösning, då föreligger icke någon anledning för riksdagen att nu på den punkten vidtaga ytterligare åtgärder. Då vidare kan påpekas, att med anslutning till det uttalande och den rekommendation, som gjordes av den tredje internationella arbetskonferensen, regeringen har uppdragit åt sakkunnig person att verkställa en utredning om lantarbetarnas bostadsförhållanden, så föreligger icke heller, såvitt jag förstår, någon anledning för riksdagen att nu på den punkten begära någon ytterligare utredning. När därtill kommer, att arbetskonferensen löst behörighetsfrågan med avseende på behandling av arbetstiden, så tror jag för min del, att man bör tills vidare på den punkten ställa sig avvaktande. Detta kunde man emellertid göra så mycket lättare, om utskottet hade i sin motivering velat intaga det till-

lägg, som jag nyss uppläste och till vilket vi reserverar inom utskottet yrkat bifall.

Den ärade motionären yttrade i sitt anförande på tal om en viss fråga, att när man vid förhandling med arbetsgivarna fört fram den åsyftade frågan, så hade från arbetsgivarhåll alltid betonats, att det icke vore skäl att göra något åt den saken, ty den skulle utredas. Jag tror för min del, att om man argumenterar på det sättet, så råkar man bevisa, att igångsättandet av en så omfattande utredning som den motionären begärt giver arbetsgivarna en lämplig förevändning att, så snart herr Sjölander eller andra fackliga förtroendemän inom lantarbetarkåren komma till arbetsgivarna och presentera i fackorganisationens namn arbetarnas krav, så endast hänvisa arbetsgivarna till ett sådant beslut av riksdagen och motsätta sig direkta åtgärder. Jag förmodar, att ställningen vid förhandlingarna knappast blir från arbetarnas synpunkt bättre efter ett sådant beslut än vad för närvarande är fallet.

Till slut vill jag säga, att jag å mina egna och mina socialdemokratiska medreservanternas vägnar kan försäkra, att vårt intresse för lantarbetarfrågan för visso är lika starkt och ärligt som den föregående ärade talarens. Man kan tvista om medlen och vägarna att nå en höjning av lantarbetarnas standard på olika områden, men i själva sakfrågan råder givetvis på vårt håll, vi som här representera samma parti som herr Sjölander, en bestämd önskan att söka betrygga lantarbetarnas bästa och nå ett resultat, som kan bli såväl till deras fromma som till nytta för samhället.

Det är alldeles riktigt som herr Sjölander erinrade, att det är berättigat, att man från samhällets sida ger lantarbetarna allt det stöd, som kan ges dem, i deras kamp för bättre levnadsvillkor, men jag tror för min del icke, att den väg, som herr Sjölander här tänkt sig, är framkomlig och att man på den vägen kan vinna någonting.

Med betonande alltså av det livliga intresse, med vilket frågan behandlats inom utskottet, ett intresse som naturligtvis måste förefinnas framför allt bland dem, som representera arbetarklassen, vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Ward förenade sig herrar *Andersson* i Katrineholm och *Pettersson* i Köping.

Herr *Andersson* i Storegården: Herr talman! Jag skall icke göra mig skyldig till samma fel som den ärade motionären genom att här hålla ett längre tal i denna fråga, i synnerhet som vi ännu vid denna sena timme ha så många viktiga ärenden att behandla.

När jag tog del av föreliggande motion, tyckte jag mig läsa en agitationsbroschyr, avsedd för en publik, som motionären själv betecknar såsom den i andligt och medborgerligt avseende mest efterblivna. Det är dock icke säkert, att lantarbetarklassen är så efterbliven, att det går att komma med vad som helst. Man finner av motiveringen, att motionen vimlar av en massa önskemål om saker och ting, som man vill föra igenom, men när man kommer till klämman, så visar det sig, att motionären begränsat sig till att begära en *allsidig* utredning av lantarbetarspörsmålet. Gentemot detta yrkande ha vi högermän i utskottet icke haft några erinringar att göra. Vi äro icke, såsom herr Sjölander vill göra gällande, rädda för en sådan utredning, utan orsaken till att vi icke kunnat gå med på densamma är, att delar av förevarande spörsmål redan äro föremål för undersökning. Sålunda har riksdagen, såsom förut framhållits, beslutat utreda frågan om legostadgans upphävande. Vidare ligger under utredning hos socialstyrelsen och lantbruksstyrelsen frågan om arbetarnas bostads- och solvplatsförhållanden. Det kan, menar jag, under inga omständigheter vara motiverat, att

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

riksdagen skulle skriva och begära en utredning i en fråga, varav viktiga detaljer redan äro under behandling.

Vad den ärade motionären i dag framfört är i överensstämmelse med den motivering, som han givit till sin motion. Det är sant, att lantarbetarnas förhållanden icke äro sådana, som man skulle önska att de vore, men här liksom många gånger annars får man vara nöjd med vad som är sämre än man helst skulle önska.

Det sades av motionären, att det lyckats jordägarna att pressa ned lönerna för lantarbetarna genom åtgärder, vartill icke funnos några tvingande skäl. Jag tror emellertid, att herr Sjölander gör sig skyldig till ganska betydande överdrifter i det avseendet. Jag skall såsom exempel taga icke något privat jordbruk utan ett statsdrivet sådant. Jag har nämligen under höstens lopp varit med om en utredning av August Abrahamssons stiftelse å Nääs. Till denna stiftelse hör nu ett litet industriföretag, en lantegendom och skog. Vi undersökte, huru de ekonomiska förhållandena voro i avseende å denna stiftelses egendom, vilken övertagits av staten. Det visade sig då, att vid detta stiftelsens jordbruk hade under de senaste fyra åren förlusten uppgått till i medeltal 15,000 kronor om året, därvid dock rättvisligen bör erkännas, att väsentliga förbättringar företagits, vilket medfört, att förlusten blivit något större än den annars skulle ha varit. Det framgick emellertid särskilt, att under de två sista åren huvudgårdens samtliga inkomster i det närmaste gått åt till arbetsomkostnader för egendomens skötsel, och bland de sakkunniga — till vilka även hörde en partikamrat till motionären — rådde en enig mening om att uttala nödvändigheten av att arbetsomkostnaderna vid egendomen nedbringades. Detta utgör enligt min mening ett talande bevis för att det här gäller icke bara att framställa önskemål, utan att man också måste tänka på, vilken förmåga jordbruksnäringen har att bära sådana utgifter, som skulle följa med de framställda önskemålens realiserande. Jag skulle också vilja ställa dessa sakförhållanden mot bakgrunden av herr Sjölanders detta år återupprepade beskyllning mot lantmännen, att de icke deklarerat rätt och därigenom ej få sina inkomster beskattade. Det är en oförsynthet, som jag vill på det kraftigaste tillbakavisa, att påstå något sådant. Herr Sjölanders anförande kunde möjligtvis höra hemma på agitationsmöten, men icke här i riksdagen. Det har icke förekommit något, som kan utgöra stöd för herr Sjölanders motion, till vilken han ju icke heller själv yrkade bifall. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Månsson i Backa: Herr talman, mina herrar! När jag ställt mig såsom reservant vid detta utskottsbetänkande, så var det egentligen på den grund, att motionären hade verkligen i sin kläm fordrat en allsidig utredning av lantarbetarfrågan. Detta kommer även på visst sätt till synes i utskottets utlåtande så till vida, att i början på utskottets motivering står en passus, som understryker såsom det viktigaste de ekonomiska förutsättningarna för ett förbättrat tillstånd bland lantarbetarna. Det är klart, att skall man försöka förbättra levnadsförhållandena för en arbetarkår, så måste man gå från botten i undersökningarna, och enligt mitt förmenande är det på grundvalen av ekonomiska och klimatiska förhållanden innerst inne, som arbetslönerna äro beroende, liksom även arbetstiden och bostadsförhållandena m. m.

Nu har utskottet i sin motivering betecknat detta såsom en första punkt i utredningen, men gör därifrån helt enkelt en kullerbytta, när det kommer till det resultatet att vilja utreda på vad sätt arbetarna böra ha det. Det är gammalt och känt, att det är en smal sak att utreda, huru vi vilja ha't, men var skall vi ta't? Detta sista anser jag såsom ändå viktigare, och det är på den grundvalen, som jag ställt mig som reservant mot motiveringen. Vi ha kastat bort

grundplåten för utredningen för att i stället gå till toppen av densamma och där vidtaga anordningar, som syfta till uppnående av önskemål, som vi allesammans skulle vilja ha förverkligade.

Nu säger motionären, att lantbrukets arbetsgivare underbetala sina arbetare både nu och t. o. m. under kristidens dagar. Ja, därom kunna ju meningarna vara delade, det är en självklar sak; men så pass vill jag upplysa den ärade motionären om, att det finnes verkligen småbönder och t. o. m. storbönder, som kanske få leva inskränkta och med större bekymmer än mången jordbruksarbetare. Men det är ju i och för sig en sak, som beror på hurudana ekonomiska förutsättningar arbetsgivaren har. Om han har ett kapital, som han icke behöver räkna ränta på, ett bundet kapital, som han icke är absolut tvungen att beräkna någon slags ränta på, då kan han t. o. m. överbetala sina arbetare, om han har ett så gott hjärta nämligen. Det är en gammal sats, som redan varit gällande vid början av vår tidräkning och som nu liksom då äger sin tillämpning inom jordbruket, liksom annorstädes, att den som icke vill arbeta han skall icke heller äta. Den enkla lagen kvarstår för den mindre småbrukaren den dag som i dag är. När vi då söka reklamera för ett bättre tillstånd för jordbruksarbetarna, då måste vi tänka oss, att utkomstmöjligheterna inom jordbruket också måste höjas såsom grundplåt för denna möjlighet. När därför den ärade utskottsordföranden sade, att det parti han tillhörde i sin organisation skulle önska stödja arbetarnas intressen, så var det ett gott ord enligt mitt förmenande, ty för att stödja inkomsten för arbetarna måste först grundplåten läggas, d. v. s. hos arbetsgivarna; sker så, då äro vi fullt ense, och kunna vi lösa frågan på de grunderna, mina herrar, är det ingenting att kivas om. På de skäl, som jag här utvecklat, var jag också i starkt beråd att yrka bifall till motionärens kläm, ty den inneslöt i sin textering en allsidig utredning. Hade denna min åsikt kommit att tillämpas, skulle vi stått säkrare på utredningens väg, än vad vi nu göra, med de förutsättningar för utredningen, som vi redan tagit sikte på med anledning av åtskilliga motioner under år 1919. Men, såsom jag nämnde vid slutet av frågans behandling i utskottet, tjänade det icke något till att söka komma fram på denna grundenliga väg, varför jag anslöt mig till utskottets hemställan uti ifrågavarande avseende; men jag får för min del den dag som i dag är intyga, att skall förbättring kunna åstadkommas för jordbrukets arbetare, då måste förutsättningarna för detta först förefinnas.

Nu sade den ärade motionären, att det större jordbruket har framtiden för sig. Ja, det kan så tyckas, och t. o. m. skulle det vara på grundvalen av principen självförsörjning av vårt folk att tillönska, att så vore fallet; men det har visat sig under de senaste årens räkenskaper för de större jordbruken, att arbetskostnaderna ställa sig så dyra, att icke jordbrukets produkter måktat att betala dessa utgifter. Då finnes det, enligt mitt förmenande, när det gäller bättre avlöningar, mindre arbetstid, bättre husrum o. s. v. ingen annan väg att gå än till småbrukets område; stycka de större egendomarna och starta mindre jordbruk, ty den samhällsklassen kan verkligen inrätta sig på försakelsens väg, kan rentav göra underverk darsammastädes, om hälsa och tur äro med. Men då måste vi också vara beredda på att vid kritiska tillfällen kunna vidtaga anstalter för att skaffa bröd åt vårt svenska folk.

Det sades av motionären, att så och så mycket har en arbetare i årslön, och det var alldeles undermåligt. Det är sant, att det skulle vara önskvärt att göra en förhöjning, om det finnes förutsättningar härför. Motionären måste dock taga i betraktande, att lantarbetarna undvika mellanhänder i ofantligt hög grad, och det är egentligen dessa mellanhänder, som på livsmedlens område driva upp marknadsprisen med kanske 66 procent över produktionsprisen. Tag bort de 66 procenten och behåll de 34! Detta gör en avsevärd skillnad i beräkningsgrunderna.

*Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)*

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

Nu påvisar motionären, att det bl. a. skulle vara önskvärt, att arbetarna hade litet jordbruk, som ingick uti lönen. Det är ett intressant fenomen, och jag tycker det är ganska sympatiskt, som motionären yttrat i motiveringen till sin motion, men här lägga ju hans egna partikamrater hinder i vägen, i det de förklarar, att i lönen skall icke ingå någon jord, icke några naturaförmåner, utan endast reda penningar. Det måtte sålunda finnas olika åsikter även hos motionärens partikamrater. Jag håller för övrigt motionären räkning för, att han uttalat sin egen åsikt i detta fall, ty det bevisar ändock självständighet.

Allt som allt hemställer jag till sist om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ödström**: Herr talman! Jag skulle gärna vara med om den utredning, som herr Sjölander begärt, under förutsättning att han framkommit med något uppslag, som kunnat leda till något resultat på detta område. Det är en allmänt känd sak, att landets jordbruksarbetare äro i stort sett lågt betalda, men det finns härvidlag ekonomiska förutsättningar, som ingen människa kan komma ifrån — man måste rätta sig efter de inkomster och utgifter, som jordbrukarna ha. I vissa fall kan det vara så — det erkänner jag gärna — att lantarbetsgivarna i någon mån ockra på sina arbetare, men jag tror det är överdrivet att säga, att allesamman äro sådana. Jag skulle gärna vilja, att herr Sjölander komme till mig och såge huru mina arbetare hade det, och jag skulle vara mycket tacksam, om han sedan ville fälla ett omdöme. Jag är icke själv med i någon arbetsgivarförening och har ingen enda organiserad arbetare, men jag tror, att jag betalar lika mycket och kanske t. o. m. mera än vad man ger de organiserade arbetarna.

Jag vill sålunda ha sagt, att man håller icke tungan rätt i mun, om man anklagar alla arbetsgivare för att vara lika vårdslösa och hårda mot sina arbetare. Det är lätt att döma i sådana fall, men att träffa det rätta är ganska svårt. Jag vill visst icke taga alla arbetsgivare i försvar — långt därifrån — men vad jag vill säga är, att det finns särskilda förhållanden, åtminstone i den landsända jag representerar, som herr Sjölander icke tagit hänsyn till. Herr Sjölander talade också om, att arbetarna borde avlönas bl. a. med några tunnland jord. Jag tror knappast, att den vägen är framkomlig. Jag anser det bättre, att de få sin lön, och jag tror, att de reda sig mycket bättre på det sättet.

Herr Sjölander talade om de feta åren för lantbrukarna under 1918—1920. Ja, det är alldeles riktigt, att dessa år voro fördelaktiga för jordbruket. Men det finns också bevis på, att en hel del jordbrukare under den tiden byggde om sina gårdar, liksom bostäderna åt sina arbetare. De som gjort reparationer under högkonjunkturen fingo nog icke mer behållning av densamma än att de kunde gottgöra sig för sitt arbete efter de pris, som då rådde.

Jag skall icke i detalj svara på de påståenden, som herr Sjölander framförde, men jag kan icke uraktlåta att säga, att personligen skulle jag kunna vara med om en sådan utredning, som den föreslagna, om det finnes några uppslag, som voro ekonomiskt bärande; i så fall tror jag icke någon jordbrukare skulle sätta sig emot saken. Herr Sjölander talade om de upprörande förhållandena på detta område här i trakten. Ja, det är beklagligt, mycket beklagligt, att dylikt kan förekomma, men jag är övertygad om, att de fasaväckande förhållanden beträffande mjölkningen, som han omnämnde, icke gärna förekomma hos moderna jordbrukare. I den trakt, där jag bor, använder man mjölkningsmaskiner för både stora och medelstora jordbruk — de ha fullkomligt slagit igenom — och det är ladugårdsskarlarna, som sköta dessa. Några anspråk på lantarbetarnas hustrur för mjölkningen har man aldrig haft och kommer säkerligen aldrig att ha.

Jag påminner mig vad herr Sjölander yttrade vid ett tillfälle, då det var tal om en annan motion, nämligen om legostadgans avskaffande. Han framhöll,

att om denna stadga komme bort, skulle vi gå en mycket ljusare framtid till mötes. Jag skall be att få notera detta: nu är legostadgan på avskrivning, och det borde ju alltså bli bättre för jordbruket. Jag skulle verkligen icke sätta mig emot en sådan utredning som den här ifrågavarande, om man hade garantier för att det skulle bli bättre för lantarbetarna i så fall.

Jag skall icke ingå på något vidare bemötande i sak, ty detta skulle taga alltför lång tid. Vad jag vill säga är endast, att när man talar om arbetsgivare i allmänhet, bör man vara en smula försiktig och icke döma alla lika, ty därmed begär man en stor orättvisa, som säkert kommer att hämnas sig. Det finns också bland dem som äro arbetsgivare och större jordbrukare många, som verkligen äro besjälade av en önskan att göra det mesta möjliga för sina arbetare och att höja dem både i ekonomiskt och moraliskt avseende. På åtskilliga håll finns det gårdar, där ingen flyttning från lantarbetarnas sida förekommit under de senaste tolv åren. Detta visar, att det kan finnas undantag på detta område och att man icke kan skära alla över en kam, såsom här i kväll skett. Jag hyser icke alls någon animositet mot den föreslagna utredningen, om den kan tänkas ge något värdefullt resultat. Vad jag vill protestera emot är endast, att lantarbetsgivarna skola anses som en klass medborgare, som icke vill unna sina underlydande en människovärdig tillvaro. Jag ber att få yrka bifall till utskottets motivering och kläm.

Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)

Herr Åkerlund: Herr talman! Herr Sjölander synes ha gjort lantarbetarfrågan till sin huvudsakliga sysselsättning — huruvida han har några fördelar av det eller inte känner jag icke till. Herr Sjölander framställde lantarbetarnas ställning så mörk som möjligt. Jag vågar påstå, att han i hög grad överdriver. Var och en som känner mig sedan gammalt, vet, att jag gjort allt vad i min förmåga stått för mina arbetare, och detta har jag ju själv haft glädje av, då mina arbetare alltid varit dugliga och villiga. Här kommer man emellertid och kräver, att så och så skall det vara, men har herr Sjölander gjort reda för sig, om det är möjligt för arbetsgivarna att presterade dessa villkor? Om man skall utreda lantarbetarfrågan, måste man enligt min mening kombinera den med frågan om jordbrukets ekonomi. Det är sant, att jordbrukarnas inkomster under ett par år voro tillräckligt höga för att räcka till en avsevärd höjning av arbetarnas inkomster, men att det gick väl trögt för jordbrukarna att därav meddela till dem. Men om man ser på saken i genomsnitt, torde man också få medge, att arbetarnas löner ändock höjts alldeles ofantligt under senare tid. Däremot kan det icke påvisas, att jordbrukets intäkter stigit i samma grad utan snarare tvärtom. Gudskelov att jag icke har något jordbruk för närvarande, men jag vet i alla fall huru det är ställt.

Jag begärde ordet huvudsakligen för att framhålla, att jag hoppas att Kungl. Maj:t, då man ordentligt utreder lantarbetarfrågan, också tager i betraktande vikten av att se till, att jordbrukets idkare verkligen kunna betala sina arbetare. Det skulle kanske icke vara så tokigt, om herr Sjölander toge sig för att bruka sin egendom nere i Småland och prövade på huru det är att vara jordbrukare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sjölander: Herr talman! Jag vill endast bemöta herr Andersson i Storegården.

Herr Andersson i Storegården erinrade, att jag skulle ha yttrat, att lantarbetarna äro efterblivna. I intellektuellt och ekonomiskt avseende stå de efter industriens arbetare och detta är naturliga skäl.

Den historia från Nääs, som herr Andersson i Storegården berättade, känner jag icke till. Jag förmodar dock, att representanten för vårt parti därvid icke

*Ang.  
utredning  
i lantarbetar-  
frågan.  
(Forts.)*

gick på den linjen, att lantarbetarnas löner borde sänkas, utan om han yrkade nedsättning av kostnaderna, avsåg han säkert andra utgiftsposter. Kanske det var med Nääs som med vissa bolagsjordbruk, där bolagen låta industriens arbetare köpa produkterna till mycket lägre pris än marknadsprisen; under sådana förhållanden är det självklart, att det måste bli underskott för jordbruket. Jag kunde icke hos herr Andersson i Storegården finna ett enda uppslag till förbättring av lantarbetarnas ställning, utan endast rent personliga utfall. Sådana kommer man endast med, då man är mycket svag i sak, herr Andersson i Storegården!

Herr Andersson i Storegården: Herr talman! Endast ett par ord! Herr Sjölander nämnde, att den representant för hans parti, som var med om utredningen vid Nääs, icke velat samtycka till en sänkning av lönerna för lantarbetarna. Ja, jag har icke sagt, att någon av dessa sakkunniga ville sänka lönerna, utan jag har endast framhållit, att arbetskostnaderna där enhälligt ansågos för höga och att jordbruket icke kunde bära dessa kostnader. Detta har jag anfört såsom ett skäl gentemot herr Sjölanders påstående, att lantarbetsgivarna oskäligt söka pressa ned arbetarnas löner och såsom ett bevis för, att det i ekonomiskt avseende saknas förutsättningar och möjligheter att gå så långt, som motionären yrkar.

Herr Sjölander sade också, att jag icke anfört ett enda uppslag, som skulle kunna leda till, att arbetarnas läge skulle kunna förbättras. Jag kan icke förstå, att det åligger mig någon bevisningsskyldighet i detta fall. Det är herr Sjölander, som är motionär, och det är herr Sjölander, som sagt, att vi måste förbättra arbetarnas ekonomiska förhållanden, vilket jag icke har något emot, om det är möjligt. Det borde varit herr Sjölanders sak att komma med positiva uppslag. Men i stället har han lagt fram en broschyr, eller något i den stilen, med ett mycket egendomligt innehåll. Jag har ingenting emot, att lantarbetarnas villkor förbättras — jag anser tvärtom, att detta är ett önskemål — men förutsättningen härför är, att jordbruket får tillräcklig ekonomisk bärighet. Om detta mål vinnes, tror jag också, att lantbrukarna skola vara villiga att ge lantarbetarna del av de förmåner, som jordbruket kan komma i åtnjutande av.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

## § 7.

*Ang. vissa  
ändringar i  
lagen om val  
till riksdagen.*

Vid härför skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om val till riksdagen, begärdes ordet av

Herr Persson i Fritorp, som yttrade: Herr talman! Bara några få ord! Jag erkänner villigt, att den skrivelse, som utskottet i sitt utlåtande här föreslår skola avlätas till Kungl. Maj:t, har visst fog för sig. Jag bara beklagar, att den icke avlätts redan förra året, då ju en lagändring kunnat vidtagas i år och denna då i sin ordning kunnat tillämpas vid årets andrakammarval. Det är nog så, att det är mer än en länsstyrelse i vårt land, som har syndat genom att företaga röstsammanräkningen långt efter det valet förrättats, och även om man har sparat en strävan vid de sista valen att förkorta tiden mellan valförrättningen och röstsammanräkningen, så är en förändring härutinnan till det bättre säkerligen önskvärd.

Under antagande av att riksdagen nu bifaller förevarande förslag till skrivelse, så vågar jag sätta i fråga, om icke Kungl. Maj:t genom ett cirkulär till

sammanräkningsmyndigheterna kunde uttala önskvärdheten av att dessa redan vid årets val i vad på dem ankommer ställa sig denna önskan från riksdagen till efterrättelse. Länsstyrelserna kunde då i alla fall, om de finna så erforderligt vara, i sin ordning påminna ordförandena i valnämnderna om deras plikt att ofördröjligen insända valsedlarna till länsstyrelsen, fast jag förmenar att man icke har anledning påstå något åsidosättande av denna skyldighet. Genom en dylik åtgärd är det ju möjligt att det väsentliga av vad motionärerna föreslagit kunde vinnas utan ytterligare ändring av vår vallag. Jag bortser då ifrån vad motionärerna satt i fråga beträffande önskvärdheten av en preliminär sammanräkning av rösterna i primärkommunerna, ett önskemål som jämväl utskottet understrukit, enär man med visshet kan utgå därifrån att en utredning härutinnan skall ge negativt resultat och visa att ett sådant förfarande *icke* är önskvärt. Det torde för resten, tack vare de goda postförbindelserna åtminstone i de sydligare länen, vara möjligt att redan dagen efter valförrättningen eller åtminstone den därpå följande dagen valsedlarna äro tillgängliga hos vederbörande i residensstaden, och då bör röstsammanräkningen, vilken tager ett par dagar i anspråk, omedelbart kunna påbörjas, och under tiden böra de valdistrikt, som äro belägna på längre avstånd från residensstaden, hinna inkomma med sina sedlar. Jag menar, att, om god vilja är till finnandes hos våra länsstyrelser, kan hittillsvarande dröjsmål avlägsnas utan riksdagens ingripande. Men man får vid årets val ytterligare erfarenhet, hur myndigheterna komma att anordna denna angelägenhet. Visar det sig då vid årets val såsom regel, att röstsammanräkningen verkställes så snabbt som överhuvud taget är möjligt, så tycker jag att vidare åtgärder med anledning av denna skrivelse icke äro erforderliga, utan då har enligt mitt förmenande det syfte som denna skrivelse avser redan blivit tillgodosett.

*Ang. vissa  
ändringar i  
lagen om val  
till riksdagen.  
(Forts.)*

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammarén biföll utskottets hemställan.

## § 8.

Föredrogs vart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 150, i vad densamma avser förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § i lagen den 13 juni 1919 om kommunalförbund, dels ock Kungl. Maj:ts proposition nr 152 med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd m. m.; samt

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till försvarsdepartementet, marinförvaltningen och försvarsväsendets lönenämnd;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa anslag under fjärde huvudtiteln; och

nr 124, i anledning av kamrarnas återremiss av statsutskottets utlåtande nr 42 i anledning av väckt motion om rätt för vissa marinintendenter att såsom tjänstetid tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Kammarén biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

## § 9.

Statsutskottets utlåtande, nr 125, i anledning av väckt motion om löne- och pensionsreglering för personal på reservstat föredrogs härpå. Ordet begärdes därvid av

*Ang. löne- och  
pensions-  
reglering för  
personal  
å reservstat.*

Ang. lön- och  
pensions-  
reglering för  
personal  
å reservstat.  
(Forts.)

Herr **Holmgren**, som anförde: Jag har i denna fråga icke ställt mig som reservant i statsutskottet, och det huvudsakligen av det skälet, att jag icke sett någon möjlighet att föra fram frågan. Jag skall icke heller göra något annat yrkande, än vad utskottet kommit till. Jag ber endast att få ge uttryck åt mitt beklagande över att denna för reservstatspersonalen viktiga fråga alltjämt väntar på sin lösning och åt min förhoppning, att Kungl. Maj:t redan vid nästa riksdag ville framkomma med ett förslag i ärendet.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

### § 10.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 126, i anledning av väckt motion rörande tjänsteårsberäkning för viss fästningspolispersonal; och

nr 127, i anledning av väckt motion om anslag för inredning av bostäder i en fängelsebyggnad i Karlskrona.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

### § 11.

Ang.  
förförordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fördelning av automobilskattemedel jämte i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen den 21 mars 1924 avlåten proposition, nr 211, vilken för förberedande behandling hänvisats till statsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om fördelning av automobilskattemedel.

I sammanhang med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

i första kammaren:

nr 122 av herr *P. E. A. Jonsson*;

nr 137 av herr *Johan Bernhard Johansson*; och

nr 281 av herr *Bondeson*; samt

i andra kammaren:

nr 252 av herr *Gustafson* i Kasenberg *m. fl.*; och

nr 428 av herr förste vice talmannen *Nilson*.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen måtte

a) i anledning av förevarande proposition och herr Bondesons ovannämnda motion ävensom med avslag å herr P. E. A. Jonssons ifrågavarande motion, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag i ämnet icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, för sin del antaga vid utlåtandet fogat förslag till förordning om fördelning av automobilskattemedel (Bil. A); och

b) i anledning av herr förste vice talmannen Nilsons ovanberörda motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning rörande automobilskattemedlens uppförande å riksstaten samt om framläggande för riksdagen av det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde giva anledning; samt

II) att de av herrar Johan Bernhard Johansson och Gustafson i Kasenberg m. fl. i ämnet väckta motionerna icke måtte av riksdagen bifallas.

Ang.  
förordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)

Den i punkten I) a) öberopade bilagan var av följande lydelse:

*Förslag  
till  
Förordning  
om fördelning av automobilskattemedel.*

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Av de under visst år jämlikt förordningarna om automobilskatt, om särskild skatt å automobilgummiringar och om särskild skatt å bensin och motorsprit eller jämlikt de särskilda bestämmelser, Konungen enligt 18 § i förstnämnda förordning må hava meddelat, influtna skattemedel (*automobilskattemedel*) skola tjugu procent tillfalla rikets städer för att användas för dessas gatu- och väghållning samt åttio procent landsbygden för att användas företrädesvis till förbättring och underhåll av för den allmänna samfärdseln särskilt betydelsefulla vägar och broar.

2 §.

Av den städerna tillkommande andel av skattemedlen skola åttio procent av statskontoret fördelas mellan de särskilda städerna i förhållande till de belopp, som från dem influtit i automobilskatt.

Angående fördelning av återstående tjugu procent förordnar Konungen.

3 §.

Av landsbygdens andel av skattemedlen skola åttio procent tillgodokomma de särskilda länen i förhållande till de belopp, som influtit i automobilskatt från respektive läns landsbygd, därvid iakttages, att Kalmar läns landstingsområden betraktas såsom särskilda län. Av återstående tjugu procent må ett belopp, motsvarande högst en procent av landsbygdens andel av skattemedlen, enligt Konungens förordnande användas till understödjande av sådana forsknings- och undersökningsarbeten, som anses i synnerlig grad befrämja ett ändamålsenligt användande av ifrågavarande skattemedel, och återstoden mellan länen fördelas på sätt Konungen förordnar.

4 §.

Konungen äger att av skattemedel, som enligt 3 § skola tillgodokomma visst län, årligen bevilja bidrag till förbättring av för automobiltrafiken särskilt viktiga vägar och broar inom länet samt till underhåll av sådana vägar och broar, vilkas underhåll på grund av automobiltrafik i synnerlig grad försvåras, ävensom till sådan vinterväghållning, som är till särskilt gagn för automobiltrafiken. Vad av länet tillkommande skattemedel ej åtgår till beviljade bidrag skall besparas, intill dess sålunda uppkommet överskott bliver i enahanda ordning utdelat eller om dess användning annorledes förordnas.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1924, från och med vilken dag förordningen den 2 juni 1922 (nr 262) om fördelning av automobilskattemedel m. m. upphör att gälla.

Ang.  
förrordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Lindblad, Lamm, Johan Nilsson* i Malmö, *Bergqvist, Walles, Asplund, Rooth, Waldén, Carlsson-Frosterud* och *Andersson* i Prästbol, vilka, med instämmande i övrigt i utskottets hemställan, ansett, att den i punkten I) a) åberopade bilagan bort erhålla följande lydelse:

Förslag  
till  
Förordning  
om fördelning av automobilskattemedel.

Häri genom förordnas som följer:

4 §.

Konungen äger att av skattemedel, som enligt 3 § skola tillgodokomma visst län, årligen bevilja bidrag till förbättring av för automobiltrafiken särskilt viktiga vägar och broar inom länet samt till underhåll av sådana av vederbörande vägkassa underhållna vägar och broar, vilkas underhåll på grund av automobiltrafik i synnerlig grad försvåras, ävensom till sådan vinterväghållning, som är till särskilt gagn för automobiltrafiken. Vad av länet tillkommande skattemedel ej åtgår till beviljade bidrag skall besparas, intill dess sålunda uppkommet överskott bliver i enahanda ordning utdelat eller om dess användning annorledes förordnas.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

**Herr Carlsson-Frosterud:** Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan, som statsutskottet här har avgivit utlåtande över, är ju en mycket betydelsefull ekonomisk fråga, alldenstund den rör sig om avsevärda belopp. Det är nu icke mer än två år sedan den nu gällande förordningen angående automobilskattemedels fördelning antogs här i riksdagen, och ännu ha ju inga medel enligt denna förordning utbetalats.

Anledningen till att man nu ånyo har en kungl. proposition framlagd för riksdagen, innefattande en ny förordning, är ju att söka däri, att innevarande års riksdag har beslutit införa en extra skatt å bensin i syfte att härmed utöka de medel, som skola komma väghållningen i landet till godo på grund av den ökade automobiltrafiken. Dessutom är det ju beträffande ytterligare några detaljer i förordningen som Kungl. Maj:t har föreslagit att man skall vidtaga förändring.

Nu har statsutskottet vid behandling av denna fråga vidtagit principiella omläggningar utav dessa medels användning, om man tager hänsyn till de principer, från vilka riksdagen utgick, då denna förordning första gången antogs. Förslaget om införande av automobilskatt var ju sammanhängande med det för 1922 års riksdag framlagda förslaget till ny väglag, och avsåg ju att bereda landstingsvägkassorna medel till hjälp för bestridande av landstingsvägunderhållet. Nu minnas vi, att det väglagförslaget blev avslaget på grund därav, att lantmännen här i riksdagen icke kunde gå med på en ny väglag, med mindre än att de också samtidigt blevo i tillfälle att avbördas sig hälften av förutvarande vägfyrktal, och därför föll frågan. Men då nu trots detta automobilskatten infördes, så måste man ju lägga om bestämmelsen angående dessa medels användning. Det blev icke dessa landstingsvägdistrikt det här kom att

gälla, utan man skulle fortfarande ha de gamla små vägdistrikten kvar. Och för att nu dessa medel skulle komma till ett rationellt utnyttjande till förbättring utav för automobiltrafik nödiga vägar, så fastslogs i det särskilda utskottets utlåtande den bestämmelsen, att dessa medel skulle genom Kungl. Maj:t fördelas mellan väghållningsdistrikten inom länen, sedan man fått uppgjort en fördelningsgrund mellan de olika länen. Och utskottet uttalade därvid i en passus, att »utskottet har därvid ansett uppenbart, att utdelning av landsbygden tillkommande andel i skattemedlen till väghållare in natura icke kan ifrågakomma, då ett av syftemålen med skattens uttagande, nämligen automobilvägnas förbättring, i sådant fall skulle förfelas». Och vidare säger utskottet på ett annat ställe: »Hinder bör ej heller möta att i samband med dylika förbättringsarbeten med bidrag av automobilskattemedel utföra nyanläggning av kortare vägsträckor, där sådant för automobiltrafiken kan vara av särskilt intresse. Även till vägunderhåll bör bidrag kunna lämnas av dessa medel, dock endast under förutsättning att vägen i fråga övertagits till underhåll av vägkassan och underhållet i större utsträckning försvåras på grund av automobiltrafiken. Vägens övertagande av vägkassan synes nämligen böra fordras såsom en garanti för att medlen på ett sakkunnigt sätt användas för det avsedda ändamålet.» Detta har riksdagens båda kamrar så sent som för två år sedan enats om utan någon som helst meningsskiljaktighet från de naturavväghållares sida, som voro medlemmar av detta utskott.

*Ang.  
förordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)*

Nu har vid behandlingen av det föreliggande lagförslaget statsutskottet beslutat föreslå riksdagen en uppmjukning av nu gällande bestämmelser, enligt vilka vägförbättringar, d. v. s. breddningar och dylikt av vägar, skola vara *företrädesvis* det ändamål, för vilka medlen skola användas. Utskottet har nämligen föreslagit att man skall taga bort ordet »företrädesvis», så att det får bero på lokal prövning, i vilken utsträckning medel få användas antingen till förbättring eller underhåll av vägar. Därom har utskottet varit enigt. Men i en hastig vändning beslöt utskottets majoritet att föreslå en principiell omläggning av dessa medels användning beträffande underhåll av vägarna. Då som jag nyss uppläste man för två år sedan fastslog, att det skulle endast kunna utgå bidrag till underhåll utav av väghållningsdistrikten övertagna vägsträckor, så föreslår nu utskottet, att det skall kunna lämnas bidrag av vägdistriktet även till de enskilda in natura-underhållarna, när vägarna äro svåra att underhålla på grund av automobiltrafiken. Detta förslag framkastades inom statsutskottet i sista stund utan någon föregående prövning, utan någon möjlighet att överblicka konsekvenserna härav, och det är endast gjort ett allmänt uttalande om denna sak i 4 §, och i utskottets motivering har man helt summariskt uttalat sig genom en enkel hänvisning till att dessa medel kunna användas exempelvis till anskaffande eller förbilligande av vägunderhållningsmaterial eller tillhandahållande av tekniska hjälpmedel åt de enskilda väghållarna.

Nu finnes, som man ser, vid detta betänkande fogad en reservation av tio utskottsledamöter som yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt. Riksdagen kan ju nämligen knappast ge sitt bifall till att placera genom Kungl. Maj:t hos vägstyrelserna så ofantligt stora penningbelopp, utan att man har uppdragit några bestämda riktlinjer för användningen och fördelningen av dessa medel bland de enskilda in natura-hållarna, utav den del som skall komma dem till hjälp; de enda regler som finnas innebära, som jag nyss sade, att dessa medel kunna användas på sådant sätt. En vägstyrelse kan sålunda använda dessa medel på det mest godtyckliga sätt, utan att man skall kunna anklaga vägstyrelsen för att hava gjort sig skyldig till någon lagöverträdelse. Ty det finnes inga bestämmelser i den av utskottet föreslagna formuleringen av 4 § om hur dessa medel skola användas, och man kan ju befara, att det kan leda till avse-

Ang.  
föreläsning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)

värda orättvisor beträffande naturaunderhållarna inbördes, då man härvidlag icke har några regler och bestämmelser att följa. Jag vill exempelvis påminna om vad som gäller beträffande det allmänna statsbidraget till vägunderhåll, — som vi behandlade i kammaren i lördags kväll, — att där finnes i lagen nogsamt föreskrivet, efter vilka grunder dessa medel skola komma naturaunderhållarna till godo. Men här finnes som sagt icke någon motsvarande bestämmelse. Man kan ju tänka sig, att en vägstyrelse tager sig för att anskaffa makadam och köra ut på vägarna till de enskilda vägghållarna, använda sina vältar och pressa ned denna makadam på vissa vägsträckor, medan däremot andra sträckor icke alls bli delaktiga härav. Men vad sker samtidigt? Jo, dessa naturavägunderhållare stå fortfarande kvar med sina naturaunderhåll, som vägstyrelsen kanske kostat på. Genom automobilskattemedlen och den ändring i fråga om dessa medels användning, som nu är gällande och som senast i lördags kväll antogs i den allmänna väglagen, är det öppnat många olika möjligheter för enskilda vägghållare att bli fria från underhåll av stora stråkvägar, som slitas mycket av automobiltrafiken. Man har nu för det första möjlighet att hos vägstämman fordra att väggkassan övertager vägarna, och, om icke stämman godkänner detta, ha de enskilda vägghållarna rätt att genom besvär hos Konungens befallningshavande få sitt krav prövat, och Konungens befallningshavande kan ålägga väggkassan att övertaga vägarna. Men vad sker då? Jo, då bli de enskilda vägunderhållarna befriade från underhåll, men få då i gengäld erlägga vägskatt som andra inkomsttagare på deras vägfyrktal. Således är den där jämmern från enskilda vägunderhållares sida, att de bli så över hövan betungade med vägunderhåll genom automobiltrafikens inverkan, numera skäligen obefogad. När det kan förefinnas anledning till klagan härutinnan, så ges det alltså många olika möjligheter för naturavägghållarna att numera bli fria från detta underhåll. Och under alla omständigheter synes det mig åtminstone vara orimligt, att riksdagen skulle kunna här bifalla ett sådant här frihandsförslag utan föregående prövning och uppdragande av grunderna för användningen och fördelningen av dessa stora belopp.

Nu har man inom första kammaren diskuterat den här frågan i över två timmar, och det har nu alldeles nyss voterats där om saken; och här har nu lämnats i min hand en lapp, där det finnes antecknat att i första kammaren erhöi reservationen 85 röster och endast 30 röster avgåvos för utskottet. Efter denna upplysning och då jag tänker mig att man har annat att göra i riksdagens sista timme än att bråka med sammanjämkning, så skall jag för min del söka draga mitt strå till stacken genom att icke utsträcka mitt anförande utöver vad jag nu sagt, utan inskränka mig till att hänvisa till första kammarens ståndpunkt i frågan och uttrycka min livliga förhoppning att också denna kammare måtte besluta på enahanda sätt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Andersson* i Prästbol och *Andersson* i Råstock.

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp: Herr talman! Ja, jag kan nogsamt förstå att herrarna just inte efter den utgång, som frågan fått i första kammaren, kunna vara vidare intresserade för att man skall närmare utveckla saken, och jag skall därför blott i allra största korthet yttra mig.

Den förre talaren gick här starkt i härnad för att dessa bestämmelser, som nu skulle gälla enligt reservationen, voro så utomordentligt präktiga och rättvisa. Jag har verkligen svårt att kunna dela den uppfattningen. Ty om i ett vägdistrikt man beslutar att väggkassan skall övertaga alla de allmänna vä-

garna, men i nästa vägdistrikt man icke fattar samma beslut, utan man låter naturavägunderhållet fortfa-  
 ra, då kan jag icke förstå, att det skall precis vara någon rättvisa däri, att endast det första distriktet, som fattat det där beslutet, skall kunna få del av de här medlen, i vad det gäller underhåll av de vägar, som äro mest fördärvade genom automobiltrafiken. Det få herrarna verkligen ursäktas, att jag icke kan begripa det rättvisa i ett dylikt tillvägagångssätt.

Ang.  
 förordning om  
 fördelning av  
 automobil-  
 skattemedel.  
 (Forts.)

Så sade den ärade talaren, att nu har en väghållare rätt att göra en ansökan hos vägstämman och sedan ingå till Konungens befallningshavande och klaga. Ja bevars, det har man kunnat göra förut också, men det är väl icke därför säkert, att han vinner vad han vill, det tror jag icke alls att han har någon säkerhet för. Jag får verkligen säga, att skall man hava den bestämmelsen, att endast sådana vägar, som äro intagna på vägkassans bekostnad, skola erhålla del av de här medlen, ja, då tycker jag det är en enkel gärd av rättvisa att kräva, att en väghållare in natura har ovillkorlig rätt att få sitt vägstycke övertaget av vägkassan till underhåll. Då är detta resonemang riktigt. Men så länge icke de enskilda väghållarna kunna komma till den punkten, tycker jag det är mer än lovligt hårt, om vägstämman säger: »nej, vi övertaga icke det stycket till underhåll, det göra vi icke.» Och i mitt distrikt, där jag hör hemma, där vill man icke ens medgiva, att man får omtaxera vägarna, och naturligtvis ändå mindre, att man skall övertaga några vägar, som bliva mera kostsamma för de vägunderhållsskyldiga, som icke hava naturaunderhåll. Sådant kan icke komma i fråga, utan då hänvisar man i stället till en ny väglag, i vilken de här sakerna kunna bli föremål för rättelse. Det rättvisa härutinnan kan jag icke inse. När man överhuvud talar om, att bilskattemedlen uppgå till så stora summor, undrar jag verkligen om dessa medel räcka till för att hålla vägarna i det skick, som de skulle haft, om icke automobilerna som parasiter hade trängt sig in på vägarna. Det kostar säkert betydligt mera än 12 miljoner kronor att nu hålla Sveriges vägar i ett så utmärkt skick som före automobilernas tid. Ty det torde erfarenheten ha visat, att när det gäller att bygga vägar för dessa snabbgående automobiler, så finnes det väl knappast något annat hållbart material än gatsten att använda härför. Sådant material kunna automobilerna knappast förslita, men sådant material kommer också att i fortsättningen kosta otroligt stora summor. Även om man belägger vägbanan med bituminösa bindemedel, såsom pågjutning av tjärsorter eller asfalt, så visar det sig att sådant ej är tillräckligt hållbart vid stark trafik med snabbgående bilar.

Jag vågar därför påstå, att om man verkligen skall skipa rättvisa för de väghållare, som fått sitt vägunderhåll fördyrat 10, 15 eller 20 gånger, bör man gå den vägen, som utskottet här har föreslagit, och det är just för att få tillfälle att understryka, att jag icke genom första kammarens votering blivit övertygad om motsatsen, som jag har yttrat dessa ord, och därför, herr talman, skall jag be att få sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag ber att få uttala min tillfredsställelse över att utskottet funnit sig kunna godkänna Kungl. Maj:ts föreliggande förslag i fråga om vissa ändringar i automobilskatteförordningen. Vad sedan angår, att man nu velat begagna tillfället att åstadkomma ytterligare ändringar, så måste jag däremot säga, att dessa ändringar kunna sägas vara både på gott och ont, ehuru mest på ont. Beträffande förslaget, att man skulle taga bort ordet »företrädesvis», för vilket man från en del håll hyst stora farhågor, vill jag för min del säga, att jag gentemot en sådan ändring icke har någon invändning att göra. Den överensstämmer fullkomligt med den tolkning av förordningen, som jag för min del vid ett par tidigare tillfällen haft anledning att giva uttryck åt vid denna riksdag. Det är alldeles klart, att det, med den formulering, som ut-

Ang.  
förordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)

skottet vid 1922 års riksdag gav åt sitt uttalande, som sedan blev lagt till grund för riksdagens beslut, skall råda likställighet mellan vägförbättring och vägombyggnad å ena sidan och vägunderhåll å andra sidan. Det är så, att i den ena landsdelen kan företrädesvis det ena ändamålet behöva tillgodoses och i en annan del av landet det andra. Tillämpningen kommer otvivelaktigt också att bli så, det ser man på de förslag, som ha inkommit till de olika länsstyrelserna.

Särskilda utskottet säger vid 1922 års riksdag följande: »Även till vägunderhåll bör bidrag kunna lämnas av dessa medel, dock endast under förutsättning att vägen i fråga övertagits till underhåll av vägkassan och underhållet i större utsträckning försvåras på grund av automobiltrafiken. Vägens övertagande av vägkassan synes nämligen böra fordras såsom en garanti för att medlen på ett sakkunnigt sätt användas för det avsedda ändamålet.» Härmed är jag över på det andra ändringsförslaget, som kommit i fråga och som utskottet för sin del anslutit sig till men som reservanterna hava tagit avstånd från. Jag ber att för min del få obetingat ansluta mig till reservanternas ståndpunkt i denna fråga. Den klara förutsättning, som, enligt vad jag nyss läste upp, gavs för uttagande av automobilskatten, har man enligt min mening icke rätt att nu ändra, till på köpet samma år som bilskattemedlen genom ett av riksdagen nyligen fattat beslut ha fördubblats. De, som skola betala dessa bilskattemedel, ha gjort detta utan motvilja, därför att de genom riksdagens år 1922 antagna förordning voro förvissade om, att bilskattemedlen skulle tagas i anspråk endast under sådana förhållanden, att man hade garanti för ett ändamålsenligt användande av dessa medel.

Om jag sedan övergår till den rent praktiska delen av frågan, vill jag som min bestämda mening uttala, att det föreligger icke några särskilt vägande skäl för att man skulle vidtaga sådana ändringar, som ifrågasatts. I sådana fall, där automobiltrafiken väsentligen har försvårat vägunderhållet, ligger det nämligen i sakens natur, att man just genom vägkassans övertagande av vägunderhållet får det mest ändamålsenliga och mest ekonomiska resultatet även för natu-  
raunderhållarnas vidkommande. Den sporre, som man sålunda har till att överflytta vägunderhållet på vägkassan, är mycket nyttig ur hela sakens synpunkt.

Nu har herr Olsson i Kullenbergstorp här uttalat, att enskilda väghållare icke kunna få vägkassan att övertaga sina vägstycken, även om de skulle vara nog så angelägna därom. I det fallet ber jag att få hänvisa herr Olsson i Kullenbergstorp till § 12 i gällande väglag, där det heter på följande sätt: »Är jordbruksfastighet avsidet eller obekvämt belägen i förhållande till densamma tilldelat vägstycke eller yppar sig till följd av vägs beskaffenhet märklig svårighet för behörigt fullgörande av jordbruksfastighet åliggande vägunderhåll in natura, må fastigheten, där de väghållningsskyldiga efter framställning av innehavaren därtill samtyckt eller, om samtycke vägrats, K. B. på fastighetsinnehavarens besvär prövat skuligt bifall därtill lämnas, därefter i stället bidraga med penningar efter det belopp, vartill underhållskostnaden bestämmes av den i IV kap. omförmälda nämnd: skolande härmed icke tagas i beräkning den av nämnden angivna särskilda kostnad för ökat besvär i följd av större avstånd från fastigheten till dess vägstycke». Såvitt jag förstår, bör herr Olssons i Kullenbergstorp farhågor i av honom angivet avseende därigenom kunna anses till fullo hävda.

Jag har sålunda, herr förste vice talman, den bestämda uppfattningen, att man icke har någon anledning att försinka en ändamålsenlig anordning beträffande underhållet av genom automobiltrafik verkligt betungade vägar genom att nu gå på den linje, som utskottet här har förordat. Då nu, såsom den förste ärade talaren här har framhållit, första kammaren med stor majoritet har bifallit reservationen, så torde en annan lösning i andra kammaren icke kunna leda till ett bättre resultat än det, som man skulle vinna genom att även här bifalla

reservationen. Skulle nämligen andra kammaren bifalla utskottets förslag torde därav helt enkelt följa, att den nu gällande formuleringen komme att bibehållas, och även de, som gått på utskottets linje, torde väl medgiva, att detta vore sämre än det som enligt reservationen skulle vinnas.

Jag ber därför, herr förste vice talman, att få hemställa, att andra kammaren måtte biträda reservationen.

*Ang.  
förordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.*

(Forts.)

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr förste vice talman! Jag trodde, att utskottets utlåtande innebar en förbättring utöver de nu gällande bestämmelserna i den del, som här berördes av herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, nämligen därigenom att ordet »företrädesvis» hade utgått, så att enligt den nu föreliggande formuleringen vägunderhåll skulle i fråga om berättigande att få del av bilskattemedel likställas med övriga vägförbättringar. Nu har jag till min förvåning hört, att den ändringen icke innebär någon förbättring utöver nuvarande förhållanden, alldenstund tolkningen hittills lär ha varit den ovan sagda. Det förvånar mig emellertid, därför att man i den P. M., som i höstas utsändes av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till landets vägstyrelser, på ett alldeles särskilt sätt poängterade, att det nära nog var endast till vägförbättringar, som anslag av bilskattemedel kunde påräknas, under det att anslag till vägunderhåll kom i mycket underordnad ställning och på undanskymd plats. För min del trodde jag, som sagt, att man i det hänseendet tagit ett steg framåt, och jag hoppas också, att så är fallet oaktat herr statsrådet icke givit förändringen den tolkningen.

Jag kan emellertid icke underlåta att poängtera huru det hos allmänheten, såväl bland väghållare som framför allt hos biltrafikanter, har väckt icke ringa förvåning och förstämning, att bilskattemedlen föreslagits till användning i den utsträckning, som har skett, till speciella vägförbättringar, ty såväl ur väghållarnas som trafikanternas synpunkt är det enligt min mening oändligt mycket viktigare, att vägunderhållet är gott och själva vägbanan fast och hel, än att vägen är rak och jämn. Naturligtvis förstår jag, att det ur ingenjörssynpunkt är tilltalande att ha vackra profiler, och att man på det hållet vill ha bättre sträckning av vägarna på kartan, men ur trafiksynpunkt vågar jag påstå, att det är förmånligare, att vägen är god och fast i ytan. Såvitt jag förstår, har det också varit riksdagens mening då bilskattemedel infördes, att de framför allt skulle tillföras just vägunderhållet. Jag tillåter mig också citera, vad den dåvarande finansministern yttrade i propositionen: »Det bör vara med rättvisa och billighet förenligt att automobiltrafiken lämnar ersättning för den merkostnad, som nämnda trafik förorsakar landets väghållare för vägunderhållet.» Det står sålunda icke talat om vägförbättringar, men jag skall medgiva att, i enlighet med vad som här citerats från det särskilda utskottets utlåtande, detta verkligen kom in under riksdagens behandling.

Jag får dessutom bekänna, att jag har stor sympati för den av herr Jonsson i Lycksele i första kammaren avgivna motionen, som går ut på att fördelningen av bilskattemedlen skulle övergå till länsstyrelserna. Det förefaller, som om den centralisering, som man nu här har åstadkommit, icke kan vara vare sig behöflig eller lycklig. I den P. M., som jag nyss hade tillfälle att åberopa, är själva ansökan och rätten att få söka andel i bilskattemedlen kringgådd av en mångfald formaliteter och bestämmelser, som äro hart när omöjliga att uppfylla. Jag behöver bara nämna, att väghållningsdistrikten åläggas att skaffa statistik över såväl biltrafik som över annan trafik. Nu har ju hittills ingen fördelning av bilskattemedlen ägt rum, och det kan kanske anses oriktigt, att så här i förväg rikta kritik mot det sätt, varpå denna fördelning kommer att tillämpas, men jag har den övertygelsen, att fördelningen skulle bli både mera rättvis och framför allt mindre tyngd av byråkratisk formalism, om fördelningen kunde överlämnas

Ang.  
förordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)

till de lokala organ, som finnas i länsstyrelserna, och som äro kompetenta att göra fördelningen. Jag tänker här närmast på de särskilda landsvägskonsulenter, som jag förutsätter skola anställas i länsstyrelserna.

Ja, herr förste vice talman, för att övergå till den tvistefråga, som här är den mest brännande, och som väl efter första kammarens beslut väl får anses avgjord för i år, nämligen rörande uteslutandet av ordet företrädesvis, måste jag säga, att jag härutinnan ställer mig helt och hållet på utskottets ståndpunkt. Det kan icke vara förenligt med rättvisa och billighet att utan vidare ställa det övervägande antalet av väghållarna utan möjlighet att få någon som helst andel i bilskattemedlen. Visserligen har från denna talarstol nyss sagts, att väghållarna ha olika möjligheter att komma i den belägenheten att bidrag kan erhållas, och det må vara sant, men det förefaller ganska osympatiskt att tvinga vägdistriktet på detta sätt till anlitande av en metod för ordnandet av vägunderhållet, som icke överallt är praktiskt genomförbar och i många orter dessutom kommer att ställa sig dyrbarare än systemet med underhåll in natura.

Herr Carlsson-Frosterud sökte här göra gällande, att ingen orättvisa har begränsats i fråga om enskilda väghållare, och han hänvisade i det fallet till den möjlighet, som finnes för en enskild väghållare att få sitt vägunderhåll utbrutet och övertaget av vägkassan, men jag vill då häremot påpeka att denna bestämmelse redan förut har funnits i väglagen, och att det således icke är någon nyhet. Mig veterligt har emellertid ett sådant förfarande kommit till användning endast i ytterligt få fall, och jag tror icke, det är möjligt att det kan komma till användning i något större antal fall. Och för övrigt, hur går det med minoriteten i detta hänseende? Man kan mycket väl tänka sig att det på vägstämman i ett väghållningsdistrikt, framför allt ett sådant som består av flera kommuner, på vissa håll finnes starkt intresse att överlåta vägunderhållet på vägkassan, medan majoriteten inom vägdistriktet däremot är emot detsamma. Såvitt jag förstår kan denna minoritet, oaktat den vill övergå till det nya systemet, icke på några som helst villkor komma dithän, ty man kan icke förutsätta, att § 12 är tillämplig i alla dessa fall, och därmed har, såvitt jag förstår, ett rent våldförande skett på dessa väghållares intressen. Och oaktat de själva velat ikläda sig de förpliktelser som erfordras för att låta vägkassan få del av bilskattemedlen, hava de hindrats därifrån genom sin minoritetsställning i vägkassan.

Även om frågan är fallen för i år, är jag övertygad om att riksdagen i fortsättningen skall hava sin uppmärksamhet riktad på den här saken både vad beträffar sättet för fördelningen, som i vad det gäller de olika väghållningsdistrikters rätt att få del av bilskattemedlen. Jag har dock icke annat val nu än att yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Gustafsson* i Älvsered och *Olsson* i Mora.

Herr Rydén: Herr talman! Jag har anslutit mig till utskottsmajoritetens yrkande, därför att bestämmelsen i § 4, sådan den blivit formulerad i Kungl. Maj:ts förslag, på sina håll skulle komma att verka orättvis, på grund av att förhållandena äro så olika i olika delar av landet. Vi försökte sålunda i utskottet att finna en medelväg för att om möjligt rätta till detta. Emellertid är det nu så, att kammaren befinner sig i ett rent tvångsläge, emedan första kammaren tagit reservationen. Då det, såvitt jag kan se, icke finnes någon möjlighet att åstadkomma en sammanjämkning och frågan icke heller kan avgöras genom gemensam votering, förrän vi fått genomförd den utredning rörande automobilskattemedlens uppförande å riksstaten, varom motion blivit väckt, skulle följden av att andra kammaren toge utskottets förslag bli den, att den gamla författningen fortfarande komme att tillämpas. Detta är emellertid

faktiskt omöjligt bl. a. på den grund att i den gamla författningen icke finnes den bestämmelse, som vi ha här i § 1 och som är föranledd av att vi i år infört skatt på bensin och motorsprit. Då vidare den gamla författningen även i övrigt är mindre tillfredsställande i många hänseenden i jämförelse med vad vi skulle uppnå även om reservationen segrar, så kan jag inte se någon möjlighet för kammaren att godtaga yrkandet om bifall till utskottets hemställan. Det måste nämligen enligt min mening komma att leda till större olägenheter, om alltsammans får falla, än om reservationen går igenom, och därför, herr talman, måste jag nu avstå från att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang.  
förfordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)

Med herr Rydén förenade sig herrar *Persson* i Fritorp och *Jansson* i Falun.

Herr **Edén**: Efter den förklaring, som herr Rydén nu avgav och som ju åtföljdes av instämmanden från, om jag fattade rätt, representanter för utskottsmajoriteten, torde frågans utgång i denna kammare få anses vara avgjord, nämligen att kammaren bifaller reservationen. Jag kan emellertid icke underlåta att i allra största korthet göra ett par påpekanden även i sak, av det skälet att det synes mig, som om ett par representanter för utskottsmajoriteten, herrar Olsson i Kullenbergstorp och Andersson i Rasjön, missuppfattat hela denna frågas läge, vilket icke bör få stå obesträtt i kammarens protokoll, för den händelse frågan kommer igen.

Det är först och främst att lägga märke till, att när herr Andersson i Rasjön gång på gång återopade en promemoria av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för att belysa, vilka onödiga formaliteter som skulle vara förenade med fördelningen av automobilskattemedlen, och för att i övrigt påpeka olämpliga bestämmelser, har han förbisett, att denna promemoria från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen spelar icke alls någon roll vid utdelningen av dessa medel; den har nämligen blivit på det kraftigaste omarbetad av Kungl. Maj:t, och i den nya förordningen, liksom i de anvisningar, som av departementschefen äro utfärdade, ha just de påklagade bestämmelserna icke tagits upp. Vad särskilt uttrycket »företrädesvis» beträffar kan det ju vara likgiltigt att tvista om den saken, men herr kommunikationsministern har nog rätt däri, att i den lydelse, som bestämmelsen fått i Kungl. Maj:ts förordning, innebär detta ord endast att medlen skola användas företrädesvis till vägförbättringar och till underhåll — sedan tänker man sig, att medlen dessutom skulle kunna användas till anläggning av nya vägar. Det är sålunda icke meningen, att det skall vara något företräde för vägförbättringar i förhållande till vägunderhåll, utan endast att dessa två tillsammans skola ha företräde framför andra ändamål, speciellt nyanläggningar.

Jag vill särskilt påpeka, att det är icke riktigt, när de nämnda talarna velat göra gällande, att det skulle vara något krav på rättvisa, att även naturaunderhållare skola få del av bilskattemedlen. Till vilket ändamål är det som bilskattemedlen skola kunna utgå, när det gäller underhåll? Jo, enligt både utskottets och reservanternas förslag liksom enligt nu gällande bestämmelser är det endast till underhåll av *sådana* vägar, »vilkas underhåll på grund av automobiltrafik i synnerlig grad försvårats». Men vägar av denna art, som äro utsatta för en sådan biltrafik, att deras underhåll genom densamma i synnerlig grad försvåras, de vägarna — det tillåter jag mig påstå — varken kunna eller böra underhållas av naturaunderhållare, utan sådana vägar skola, om det skall bli någon reda med underhållet, skötas genom vägkassan. Därför medför själva karaktären av dessa vägar, att de enligt min uppfattning icke kunna komma med under den förutsättning, som utskottet lagt in, när utskottet velat giva bidrag till underhåll även åt naturavghållare. De vägar, det här är fråga om, böra icke och kunna icke i längden skötas av naturavghållare. Jag vågar säga

Ang.  
förrordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)

detta på grund av en tämligen ingående erfarenhet om några av landets allra mest betungade trafikområden.

Härtill kommer att, såvitt jag kan förstå, skulle också en användning av dessa bilskattemedel till underlättande av underhållet i sådana distrikt, där underhållet skötes av naturavväghållare, leda in i de mest bekymmersamma, för att icke säga olösliga problem. Utskottet har redan gjort klart i sin motive-ring, att detta bidrag icke kan givas till naturavväghållarna direkt; det förbjuder för övrigt hela motiveringen för bilskatten, och det har varit en klar utgångspunkt vid hela skattens tillkomst. Men utskottet har sökt finna en annan utväg genom att säga, att man skulle lämna »det på dylikt distrikt belöpande understöd till vederbörande vägstyrelse för att i annan form, exempelvis genom tillhandahållande eller förbilligande av väglagningsmedel, tekniska hjälpmedel o. dyl., upphjälpa och underlätta väghållningen i distriktet». Ja, ber att få fråga alla de praktiska män, som sitta i denna kammare, hur de tänka sig, att det skall vara möjligt att göra en dylik fördelning. Lämnar man ut dessa medel till vägstyrelserna i ett distrikt med naturaunderhåll för att vägstyrelsen sedermera genom tillhandahållande eller förbilligande av väglagningsmedel skall upphjälpa och underlätta väghållningen, då blir ju frågan: Vad blir det kvar av hela naturaunderhållet, om vägstyrelsen tillhandahåller väglagningsmedel o. s. v.? Det är ju precis vad naturavväghållarna själva skulle göra. Man kan överhuvud icke lösa det problemet. Och då man säger, att man skulle »förbilliga» väglagningsmedlen, då frågar jag: Hur skall detta ske? Vad skall ligga kvar på naturaunderhållarna, och vad kommer på vägkassan?

Nej, den tankegång, som lett Kungl. Maj:t och riksdagen, när denna förordning en gång kom till, det var, att, om man skulle använda dessa medel för underhåll på ett för vägarne fruktbringande sätt, så måste man skapa garantier för att medlen blevo använda till ett underhåll skött efter rationella grunder och med moderna hjälpmedel. Men detta kan icke åstadkommas, om icke vägkassan tar hand om sådana vägar. Endast under dessa förutsättningar böra bilskattemedlen fördelas till underhåll, alldeles såsom förordningen nu är skriven.

Jag har velat göra detta påpekande i förhoppning att i framtiden, därest denna fråga kommer upp igen, man icke skall gå in på en så olycklig väg, som statsutskottet i en hastig vändning råkat slå in på. Därför vill jag hoppas, att det icke må bli som herr Andersson i Rasjön antydde, nämligen att man vid en följande riksdag skall försöka få detta krav igenom. Det bör icke föras igenom, om man skall ha någon verklig nytta av de pengar, som skola fördelas till vägarne underhåll från automobilskattemedlen.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hermelin, Sköld, Lithander* och *Paulsen*.

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp: Herr talman! Den senaste ärade talaren framhöll sina erfarenheter om vägarne underhåll och biltrafikens inverkan på det där underhållet. Jag tror dock, att vi äro rätt många, som icke heller sakna kunskap i detta ämne. När den ärade talaren framhöll, att enskilda väghållare icke kunna åstadkomma ett tillfredsställande vägunderhåll, utan det kunde endast vägkassan — »naturavväghållarna kunna icke underhålla sådana vägar», så ungefär föllo orden — då får jag säga, att det var då märkvärdigt. Vid en vägsyn hos oss fingo de enskilda väghållarna sina vägar godkända, men vägkassan fick vid samma tillfälle sina vägar kasserade av synenämnden. Det är bestämt icke så absolut omöjligt för enskilda väghållare att tillfredsställande underhålla bilvägar, men det blir ytterst dyrt att göra det, alldeles oberoende av vem som ombesörjer underhållet.

Nu ha vi naturligtvis icke något hopp om att utskottets förslag skall gå igenom, utan det blir naturligtvis så, att om väggkassan övertager underhållet, så får man detta bidrag, men eljest icke. Jag tycker därför det vore nog så bra, om herrarna sökte genomdriva en lag, som stadgade, att väggkassan skulle underhålla samtliga allmänna vägar i distriktet. Då vore det ingenting att tvista om, och då komme man ju på rätt bog.

Jag har också läst den där paragrafen om hur en enskild väghållare skall bli kvitt en svår väg, nämligen om den ligger avsides eller obekvämt till, så att den väghållningsskyldige icke kan utföra underhållet på ett lämpligt sätt. Men det sägs, och det är nog så, att bara landsfiskalen håller tillräckligt efter väghållaren, så kan denna utföra det underhållet. Jag vågar påstå, att icke går det att komma ifrån väghållningen in natura enligt den paragrafen, när vägstämman säger nej. Och detta har skett ofta och det kommer att ske, ty de som skola bidraga med pengar, äro nog så kloka, att ifall de kunna förhindra, att vägen övertages av väggkassan, så göra de detta, och skulle stämman besluta om dylikt övertagande för en sådan väg, som avses i den ifrågavarande paragrafen, så anföras besvär, som fullföljas ända upp i högsta instans blott för att väghållarna in natura skola själva få vidkännas de stora kostnaderna så länge som möjligt, då det alltid åtgår ett antal år innan slutlig dom faller. Den saken är minsann icke okänd. Jag tycker då, att vi väghållare in natura åtminstone skulle kunna påräkna, att rättvisa vederfares oss på ena eller andra sättet.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr förste talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

## § 12.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i planen för ämbetsbyggnaden å tomten nr 3 i kvarteret Murmästaren i Stockholm; och

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för färdigställande av vissa påbörjade arbeten för telegrafverkets samt statens järnvägars och vattenfallsverks räkning för bekämpande av arbetslösheten.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

## § 13.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för resultaten av en genom djupborrningar utförd undersökning rörande malmernas dimensioner på djupare nivåer inom Kiirunavaara och Gällivare malmberg.

## § 14.

Härefter föredrogs vart efter annat:

sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

*Ang.  
förordning om  
fördelning av  
automobil-  
skattemedel.  
(Forts.)*

sammansatta stats- och bankoutskottets memorial, nr 8, angående ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning; och

bevillningsutskottets memorial, nr 54, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

### § 15.

*Om lag ang.  
olovlig  
befattning med  
lag med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker  
och vin m. m.*

Till avgörande förelåg härpå sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.

Genom en den 9 maj 1924 dagtecknad proposition, nr 223, som av riksdagen hänvisats till lagutskott samt, tilldelad första lagutskottet, av nämnda utskott överlämnats till behandling av sammansatt bevillnings- och första lagutskott, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin;

2) lag angående vissa ändringar i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel; samt

3) lag angående förverkande i visst fall av spritdrycker och vin.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga i utlåtandet intagna förslag till

1:o lag med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin;

2:o lag angående vissa ändringar i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel; samt

3:o lag angående förverkande i visst fall av spritdrycker och vin.

Vid utlåtandet voro följande reservationer:

dels beträffande det av utskottet under 1:o) framlagda lagförslaget:

av herr *Rogberg*; och

av herr *Pettersson* i Södertälje, med instämmande av herrar *Johanson* i Huskvarna och *Söderberg*;

dels ock beträffande utskottets under 2:o) framlagda lagförslag:

av herr *Rogberg*.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman! I fråga om föredragningsättet får jag föreslå: att utlåtandet må företagas till avgörande på det sätt, att först utskottets tre lagförslag var för sig föredragas, där så erfordras, paragrafvis, med promulgationsstadganden, ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom överläggning först uppstår, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon av kam- Om lag ang.  
marens ledamöter begäres; olovlig

samt att, därest något av lagförslagen kommer att i sin helhet eller i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling i fråga om de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar. befattning med  
spritdrycker  
och vin m. m.  
(Forts.)

Denna hemställan bifölls.

*Utskottets under 1:o) framlagda lagförslag.*

1—4 §§ med tillhörande överskrifter; 5 §.

Godkändes.

Härpå föredrogs 6 §. Därvid anförde:

Herr **Lithander**: Ja, herr förste vice talman, i avseende på hela detta lagförslag vill jag för min del säga det, att givetvis önskar man kunna medverka till att den olagliga införsel, som äger rum, stävjas, men det synes mig i alla fall, som om, till följd av förslagets stora räckvidd, många personer under utövande av sin lovliga näring såsom sjöfarande kunna komma att drabbas hårdare av denna lags bestämmelser än vad som kan anses rimligt. Man borde kunnat förvänta, att ett förslag med så ingripande föreskrifter som detta skulle kommit riksdagen tillhanda på ett tidigare skede än vad här varit fallet. Denna kungl. propositionen inkom till andra kammaren den 16 maj och remitterades den 17 maj. Man beräknar ju, att riksdagen skall vara avslutad redan den 10 maj, men under alla förhållanden har det knappast varit möjligt för utskottet och i varje fall icke för kammarens ledamöter att kunna nöjaktigt sätta sig in i en fråga sådan som denna.

Jag har, herr förste vice talman, med dessa få ord och i likhet med vad jag nyligen gjorde vid ett föregående tillfälle velat uttala en förhoppning om att det om möjligt skall kunna låta sig göra att avlämna propositionerna, när de ha sådan räckvidd som denna, till riksdagen på ett tidigare skede.

Jag skall också be att få peka på en detalj i utskottets utlåtande. I 12 § 3 mom. rörande inteckning i fartyg stadgas, att sådan inteckning, i motsats till vad eljest är gällande enligt svensk rätt, skall upphöra att gälla, då farkost, som besväras av inteckning, skall vara förverkad. Man har icke infört någon ändring härom i själva lagen om inteckning, men man har kopplat in denna bestämmelse i den nu förevarande lagen i syfte att ernå den skärpning, som ur andra synpunkter är önskvärd. Det är enligt mitt förmenande icke riktigt bra, att förslag till dylika förändringar komma in så sent till riksdagen att man icke hinner närmare pröva förslagen.

Vid eventuell omröstning rörande det föreliggande betänkandet kommer jag för min del att i de paragrafer, där herr Rogberg i första kammaren reserverat sig, rösta för hans reservation.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Beskow**: Herr förste vice talman, mina herrar! Liksom för några dagar sedan har herr Lithander även nu med beklagande anført, att en proposition kommit fram för sent. När det gällde propositionen om omsättningsskatt och om uppbörden av densamma framhöll jag, att den fråga, som det då gällde, var av så pass enkel beskaffenhet, att det inte kunde vara någon verklig olägenhet för riksdagen att propositionen kom vid en så sen tidpunkt.

Om lag ang.  
olovlig  
befattning med  
spritdrycker  
och vin m. m.

(Forts.)

Här vill jag däremot säga, att det måste betraktas som en olägenhet, att propositionen först har kunnat läggas fram så sent som den 16 maj. Jag skall emellertid giva en förklaring till, att det har gestaltat sig på detta sätt. Redan när lagen om straff för olovlig varuinförsel antogs vid föregående riksdag, hade man liksom på känn, att bestämmelserna icke voro tillräckligt effektiva, då det gällde ingripande mot spritsmugglingen. Det visade sig också ganska snart, att så var förhållandet. Någon verklig erfarenhet av hur den nya lagen verkade vann man dock först, sedan lagen hade varit i kraft några månader. Först under oktober och november kunde man konstatera på vilka punkter, man först och främst borde inrikta sig. Så fort det mest brådskande budgetarbetet var avslutat, tog jag för den skull itu med en utredning i frågan, och den 31 december tillsattes en särskild sakkunnig för beredandet av denna fråga. Den 10 januari hölls inför mig ett sammanträde med representanter för generaltullstyrelsen, underordnade tullmyndigheter, kontrollstyrelsen, kommerskollegium, Stockholms länsstyrelse och polisen i Stockholm, och därvid framfördes en hel del olika synpunkter, som voro att taga vara på vid en utredning i frågan. Ett lagförslag utarbetades sedan inom departementets lagbyrå med tillhjälp av den tillkallade sakkunnige; det hela var färdigt i departementet den 21 februari och remitterades då till vederbörande myndigheter. Det sista yttrandet kom tillbaka den 6 mars, och sedan man tagit till vara de påpekanden, som myndigheterna gjort, avlämnades förslag till lagrådet den 29 mars. Förslaget hade ju möjligen kunnat lämnas till lagrådet tidigare, men lagrådets tid var då strängt upptagen av andra lagförslag. Den 31 mars påbörjades föredragningen i lagrådet, och denna pågick utan avbrott till och med den 17 april. Lagrådets utlåtande, som visserligen är daterat den 26 april, kom först in till finansdepartementet den 8 maj, och lagrådet hade då gjort åtskilliga anmärkningar, vilka föranledde omarbetningar i vissa delar av lagförslagen. Efter en dylik omarbetning kunde propositionen föreläggas riksdagen den 16 maj. Jag tror att jag med detta har kunnat påvisa, att det inte gärna hade kunnat vara möjligt att lägga fram propositionen tidigare.

När jag fann, att man verkligen kommit så långt fram i tiden, som här var fallet, övervägde jag möjligheten av att låta hela denna fråga ligga till sig till nästa års riksdag. I så fall hade det dock varit nödvändigt att förelägga denna riksdag en ny förverkandelag. Utarbetandet av en sådan lag, som ju också fordrat remiss till lagrådet, hade tagit en avsevärd tid i anspråk. Propositionen om en sådan förverkandelag skulle således ha kommit ännu senare fram till riksdagen än nu föreliggande proposition. Nu resonerade jag så, att därest riksdagen icke ansåg sig kunna antaga förevarande lag i fråga om spritsmuggling, så kunde riksdagens utskott utarbeta en förverkandelag, som ju senare efter riksdagsbehandlingen kunnat behandlas av lagrådet.

Med beklagande att förhållandena gestaltat sig på detta sätt tror jag mig dock ha påvisat, att från finansdepartementets sida allt gjorts vad man kunnat göra, för att så tidigt som möjligt få fram propositionen till detta års riksdag. Vikten och betydelsen av att uppgiften i fråga löses är ju så stor, att man inte från början har kunnat inställa sig på att låta frågan ligga till nästa års riksdag, vilket annars hade varit den bekvämaste utvägen.

Herr Lindman: Herr talman! Jag vill om denna § 6 endast säga några få ord. Det är omöjligt för mig att underlåta att giva uttryck åt den uppfattningen, som jag har om de skärpningar i nu gällande bestämmelser, som här föreslås skola gälla för befälhavare å fartyg. Efter min uppfattning är det helt enkelt omöjligt att kunna ålägga en befälhavare en sådan tillsyn, som han redan nu är ålagd, nämligen att ansvara för allt vad som händer och sker på hans fartyg. Något sådant kan man icke göra. Det är en fysisk omöjlighet att

utöva en sådan tillsyn. En fartygsbefälhavare kan nu bli ådömd böter för sådana förmenta försummelser, då han kanske icke haft möjlighet att övervaka fartyget. Jag har från första stund, jag hörde talas om denna lag och sett den kungl. propositionen och läst denna § 6, ansett, att man redan förut ålagt en befälhavare någonting, som, jag vågar säga det, gör det omöjligt för honom att undgå att komma i kollision med lagen. Nu vill man därtill införa straffskärpningar samt utsträcka lagen till annat befäl ombord.

*Om lag ang.  
olovlig  
befattning med  
spritdrycker  
och vin m. m.  
(Forts.)*

Jag har, herr talman, endast velat säga detta och har intet yrkande att göra. Det finns ingen reservant i utskottet. Utskottet tyckes vara enhälligt. Men jag måste säga, att jag inte förstår, hur sammansatta bevillnings- och första lagutskottet har kunnat underlåta att taga hänsyn till en sådan sak som denna.

Herr Pettersson Södertälje: Herr förste vice talman, mina herrar! I anledning av herr Lithanders och herr Lindmans anmärkningar mot 6 § vill jag först och främst erinra därom, att redan gällande lagstiftning stadgar bötesstraff utom i visst fall för fartygsbefälhavare, då godset anträffas så förstuckt eller undandolt, att olovlig införsel därav uppenbarligen är tillämnad, och han underlåtit vad på honom ankommit att förhindra godsets olovliga införande; och föreligger skälig anledning antaga, att fartygsbefälhavaren haft kännedom om dylikt åtgörande, straffas han som för smuggling. I det avseendet företer nu denna lag icke någon nyhet. Det nya är endast, att motsvarande straffbestämmelser skola gälla även för det fallet, att drycker, som redan blivit olovligen införda, påträffas under sådana omständigheter, att olovlig försling därav måste anses vara tillämnad eller hava ägt rum, och att befälhavare, som finnes skäligen ha bort miss-tänka detta, skall straffas för bristande tillsyn över fartyget, där han underlåtit att vidtaga på honom ankommande åtgärder för att förhindra eller avbryta dryckernas förslande med fartyget. Med hänsyn till den utsträckning, som smugglingen tagit och med hänsyn till att fjolårets lagstiftning icke har visat sig vara tillräcklig, synes det vara väl motiverat, att man har gjort den här lilla utvidgningen av bestämmelserna.

Man har även gjort ett annat tillägg, men det avser icke befälhavaren utan styrmän och maskinister och går ut på att dessa skola bliva underkastade samma ansvar som befälhavaren i händelse de skulle ha försummat att upptäcka gods, som är undanstuckt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Kammaren godkände paragrafen.

*Överskriften till 5 och 6 §§; 7 §.*

Godkändes.

8 § föredrogs nu; och anförde därvid:

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Mina herrar! I fråga om den föredragna paragrafen har utskottet beslutat ett tillägg till Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:ts förslag innehåller, att farkost eller bil eller andra förslingsredskap skola kunna förklaras förverkade, ifall med förslingsredskapen försrats gods, som till väsentlig del utgjorts av olovligen införda spritdrycker. Nu har det blivit upplyst, att i Norge, där en liknande lagstiftning finnes, smugglare, som äga fartyg, låta inteckna detsamma så nära värdet, att de, i händelse fartyget skulle förklaras förverkat, komma att undgå all förlust. Inteckningshavaren lyfter sitt belopp, när det förverkade fartyget säl-

*Om lag ang.  
olovlig  
befattning med  
spritdrycker  
och vin m. m.*  
(Forts.)

jes och ingen eller blott obetydlig förlust stannar på fartygsägarens sida. Detta har utskottet ansett vara ett mindre tilltalande resultat, i synnerhet som det icke lär vara ovanligt, att fartygets ägare och inteckningshavaren äro i maskopi med varandra. För att täppa till detta hål har utskottet föreslagit, att, när under nämnda omständigheter en farkost förklaras förverkad samt farkosten befinnes intecknad, de i densamma befintliga inteckningar skola upphöra att gälla.

Det har förelegat en skiljaktighet inom utskottet beträffande dem, som biträtt detta förslag, i det att jag och två andra ledamöter formulerat om bestämmelsen i syfte att skapa garanti mot att någon inteckningshavare må kunna dömas på blotta misstankar. Nu har emellertid första kammaren avslagit utskottets ändringsförslag beträffande förevarande paragraf och i stället antagit den kungl. propositionen. Då jag för min del anser, att det skulle vara synd, om den ändring, som utskottet har velat göra, alldeles skulle förfalla, tror jag den riktiga vägen vara, att andra kammaren här antager utskottets förslag. Jag hoppas då, att vid den kommande sammanjämkningen ett förslag tämligen nära överensstämmande med min reservation skall kunna framgå såsom ett riksdagens beslut. Jag skall därför nu, herr talman, icke framställa annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

**Herr Corneliusson:** Herr talman, mina herrar! Jag är från en trakt, där smuggling bedrives mer än annorstädes, nämligen från svenska skärgården, och det har varit med synnerlig glädje, som jag har läst utskottets tillägg till föreliggande paragraf. Det förhåller sig verkligen så, att det förekommer en hel del oegentligheter på många olika sätt, och det är hart när omöjligt att överblicka alla de knep, som härvidlag förekomma. Det är icke sällan som köp av farkoster sker på sådant sätt, att det kan karakteriseras som skenköp, och allt, som för övrigt försiggår i dessa stycken såsom inteckningars placering i smuggelfartyg m. m. dylikt sker på sådant sätt, att man icke har möjlighet att avgöra, vad som är rätt, eller vad som icke är rätt. Nog kan man förstå, att det med en sådan här lagbestämmelse kan vara rysligt svårt för en inteckningshavare, som ej känner till lagen, och vilken person dock på ärligt sätt har placerat sina pengar i ett fartyg, om han skulle gå sina pengar förlustig, därför att han råkat placera pengarna i ett smuggelfartyg.

I betraktande av det ofog, som härutinnan försiggår i skärgården, måste det emellertid sägas, att man är tvungen att stifta lagar, som äro så stränga, att de så att säga gå över vanliga svenska moralbegrepp. Det förhåller sig i alla fall så, att vår ungdom speciellt inom skärgårdsbefolkningen blivit fullkomligt moraliskt fördärvad genom den utländska sprit, som införes. Förhållandena äro faktiskt mera beklagliga än det stora flertalet av Sveriges folk kan tro. Vi ha ju stiftat lagar i avseende å spriten för att förhindra spritmissbruk, men nu finnes det nästan ingen möjlighet att överblicka det hela. På söndagskvällarna kan man i skärgården få se pojkar, som icke äro mer än 8—10 år gamla, ligga stupfulla på vägarna. Det är verkligen, som sagt, sorgligare än någon kan tro, och jag anser icke, att kammaren behöver draga i betänkande att stifta hur stränga lagar som helst, om man blott kan råda bot härför. Det är verkligen, jag säger det ännu en gång, så illa ställt som ingen, som icke närmare känner till förhållandena, kan göra sig en föreställning om.

Jag ber emellertid ännu en gång att få frambära min synnerliga tacksamhet för den välbehövliga skärpning, som utskottet vidtagit å föreliggande förslag.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

*Aterstående delar av lagförslaget.*

Godkändes.

*De av utskottet under 2:o) och 3:o) framställda lagförslagen.*

Godkändes.

*Om lag ang.  
olovlig  
befattning med  
spritdrycker  
och vin m. m.  
(Forts.)*

*Utskottets hemställan* förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

## § 16.

Slutligen föredrogos vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1924—1925 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna;

nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1924—1925 för en tjänsteman i riksbanken samt vissa befattningshavare vid Tumba bruk;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg åt vissa professorer m. fl., i vad avser elfte huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 70, i anledning av väckta motioner angående pensionsålder för kvinnlig befattningshavare m. m.;

första lagutskottets memorial, nr 44, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 53 med förslag till lag om förmynderskap m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg åt vissa kvinnliga skrivbiträden, i vad den rör nionde huvudtiteln;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt vissa lärare vid lantmannaskolor och lanthushållsskolor samt lantbruksskolor ävensom vid lanthushållningsseminariet å Rimforsa; och

nr 75, i anledning av väckt motion om uppförande å övergångsstat i lönegrad B 16 av vissa befattningshavare i statens tjänst i vad rör jordbruksärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

## § 17.

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet tillkännagivit, att han ämnade vid morgondagens sammanträde besvara herr Holmströms i Stockholm interpellation angående utfärdande av ny hyggnadsstadga m. m.

## § 18.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 3, angående regleringen för budgetåret 1924—1925 av utgifterna under riksstatsens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1924—1925 för viss personal inom den civila statsförvaltningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av § 2 i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 200) angående dyrtidstillägg åt fast anställt manskap vid armén och marinen m. fl.;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till dyrtidshjälp åt distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 259, i anledning av väckt motion om efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter tvätterskan Lovisa Karolina Pettersson;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg åt vissa professorer m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anvisande av medel till vissa statens järnvägsbyggnader i Norrland jämte i ämnet väckta motioner;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en varmbadinrättning vid Skaraborgs regementes kasernetablissemang i Skövde;

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av återbetalningsskyldighet beträffande till underofficerare vid flottan oriktigt utbetalta krigstids- och dyrtidstillägg;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att kostnader, som föranledas av den av riksdagen antagna lagen om förmynderskap, må bestridas av vissa anslag under andra huvudtiteln;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fastighetstaxering åren 1925 och 1926 m. m.;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt Nordiska museets personal;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1924—1925 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående höjda stipendier åt elever vid folkskoleseminarier jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 271, angående de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor:

från jordbruksutskottet:

nr 278, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förekommande av skadegörelse å ungskog;

nr 279, i anledning av väckta motioner om undantag för vissa arbetsåkdon från bestämmelserna i lagen angående bredden å hjulringar å arbetsåkdon;

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga fastigheter i Brunflo socken av Jämtlands län;

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av vissa telegrafverket och statens järnvägar tillhöriga markområden;

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställning angående anslag till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till Sveriges utsädesförening jämte en i ämnet väckt motion;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens centrala frökontrollanstalt m. m.;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av det s. k. Köpingskomplexet i Västmanlands län;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och aktiebolaget Öfverums bruk; och

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av Bäckaskogs kungsgård i Kristianstads län; samt

från riksdagens kansli:

nr 247, angående val av två fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk; och

nr 250, angående val av två fullmäktige i riksgäldskontoret och av tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk.

### § 19.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 248, för två fullmäktige i riksbanken;

nr 249, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 251, för två fullmäktige i riksgäldskontoret; och

nr 252, för tre suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret.

### § 20.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 78, angående ratificering för Sveriges del av den i Paris den 9 februari 1920 undertecknade internationella traktaten om Spetsbergen;

nr 79, angående lag om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap;

nr 80, angående lag om ändrad lydelse av 49, 50, 52, 56 och 185 §§ i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914;

nr 81, om ändrad lydelse av 1 kap. 42 § i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad m. m.;

nr 82, angående lag om ändrad lydelse av 183, 185, 186, 193 och 198 §§ utsökningslagen;

nr 83, angående lag om utsträckt rätt att från utmätning få undantagen viss egendom;

nr 84, angående lag om förmynderskap m. m.;

nr 85, rörande ändring av 59 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 86, angående viss ändring i bestämmelserna rörande rösträtt vid vägstämman;

nr 87, angående förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen; och

nr 88, angående förordning om särskild skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juni 1924.

## § 21.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial, nr 35, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om landsting m. m. jämte sex i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande, nr 55, i anledning av väckta motioner om viss ändring i förordningen angående automobils katt; och

jordbruksutskottets utlåtande, nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpning, i vad angår kronoegendomar, av föreslagen lag om återköpsrätt till fast egendom.

## § 22.

Justerades protokollsutdrag.

## § 23.

Ordet lämnades härefter till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å föredragningslistan för morgondagens plenum måtte uppföras andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och nr 37 näst efter nämnda utskotts utlåtande nr 35, andra lagutskottets utlåtanden nr 39 och nr 40 näst efter samma utskotts utlåtande nr 38 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 42 och 43 näst efter utskottets utlåtande nr 41.

Denna hemställan bifölls.

## § 24.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Jonsson* i Mörkhult under 8 dagar från och med den 5 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.47 e. m.

In fidem  
*Per Cronvall.*